

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних економічних відносин

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНИ

ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ В БРАТИСЛАВІ
Факультет міжнародних відносин

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ
ТА РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ
ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»**

19-20 травня 2023 року

Львів-Торунь
Liha-Pres
2023

УДК 330.34:33.912.8-045.45(062.552)

Е 45

За загальною редакцією:

Палінчак М. М., доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету.

Приходько В. П., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету.

Химинець В. В., доктор економічних наук, доцент, завідувач відділу досліджень Західного регіону в місті Ужгород Національного інституту стратегічних досліджень України.

Людмила Ліпкова, Dr.h.c. prof. Ing., CSc., професорка, завідувачка кафедри міжнародних економічних відносин та економічної дипломатії.

Martin Grešš, PhD., doc. Ing.

Katarína Brocková, doc. Ing. JUDr., PhD., LL.M.

Рецензенти:

Мікловда В. П., доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України.

Ярема В. І., доктор економічних наук, професор.

Економічний розвиток держави та регіонів в контексті сучасних інтеграційних процесів: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 19-20 травня 2023 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько, В. В. Химинець та ін. – Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. – 164 с.

ISBN 978-966-397-308-1

У збірнику викладено матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції « Економічний розвиток держави та регіонів в контексті сучасних інтеграційних процесів» (19-20 травня 2023 року, м. Ужгород), у яких розглядаються проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин, економіки та управління національним господарством, економіки та управління підприємством, бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту та інші питання.

УДК 330.34:33.912.8-045.45(062.552)

ISBN 978-966-397-308-1

© Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет», 2023

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ	
ЩОДО РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄС Белінська Я. В., Шевчук О.	8
RECENT INDICATORS OF THE INVESTMENT ENVIRONMENT OF ITALY Bulkot Oksana	12
ІНДИКАТОРНА СИСТЕМА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСУВАННЯМ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ Кузьменко О. М., Стрілок І. І.	15
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ І ЇЇ РОЛЬ У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ Савчук В. В.	19
НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ	
ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА Драговоз М. В.	22
TAX SYSTEM AS AN ECONOMIC BASE FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT Romanenko Valerii	24
РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ПРОЦЕСАХ ПЕРЕМІЩЕННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ Чубарь О. Г., Гапак Н. М.	27
НАПРЯМ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ	
THE IMPACT OF EDUCATION COSTS ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY Batenieva Kateryna, Karpova Olena	31
МОДЕЛІ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА Петриняк У. Я., Лисенко Д. В.	35
УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЮ КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА Черкашин О. О.	38

НАПРЯМ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СИСТЕМ НА ПРИКЛАДІ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ У ПОВОЄННОМУ РЕЗІЛЬСЕНТНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА Ляшенко В. І., Підоричева І. Ю., Ліщук О. В.	40
ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК (ВІДНОВЛЕННЯ) РЕГІОНІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ Шалигіна І. В.	46

НАПРЯМ 5. ІННОВАЦІЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ Алексєєнко В. Ю., Петканич М.-В. М.	50
АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ Нікулін В. І., Фімяр С. В.	54

НАПРЯМ 6. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

СХЕМИ КОМПЕНСАЦІЇ БІОРІЗНОМАНІТТЯ З ВИСОКОЮ ПРИРОДНОЮ ЦІННІСТЮ Кобзар О. М.	56
СТАЛЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК І СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ Сергєєв О. А.	60
ОСОБЛИВОСТІ СПЛАТИ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ ТА ОРЕНДНОЇ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ Шпік Н. Р.	64

НАПРЯМ 7. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

ОБМІН ДОСВІДОМ СПІВРОБІТНИКІВ: ЗНАЧЕННЯ ТА ЗАСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ В ГАЛУЗІ HR-МЕНЕДЖМЕНТУ Сорока О. В.	68
--	----

**НАПРЯМ 8. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК,
АНАЛІЗ І АУДИТ**

PECULIARITIES OF FINANCING HIGHER EDUCATION
IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Batenieva Oleksandra, Karpova Olena 72

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НА ФОРМУВАННЯ ОЦІНКИ ВНУТРІШНЬО ГЕНЕРОВАНОГО
ГУДВІЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Лабунська С. В. 76

ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ ЗАХОДИ
БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Шерстюк О. Л. 81

НАПРЯМ 9. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

КРИЗА ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОЛОГІЧНИХ ПОДАТКІВ
В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Гаркушенко О. М. 84

РОЛЬ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ
ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ

Легкоступ І. І., Івашук Ю. Г. 88

ДОХІДНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ
В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Нікітін А. В. 92

АУДИТ СМАРТ-КОНТРАКТІВ

Шандиба Д. В. 96

НАПРЯМ 10. ФІНАНСИ ТА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ
ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ
ДО УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

Бриндак В. М. 100

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВІЙНИ НА ВИСНАЖЕННЯ

Онофрійчук А. П., Онофрійчук В. П. 104

МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОХОДІВ
ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Сочка К. А. 108

НАПРЯМ 11. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОГО РИЗИКУ НА ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ ІННОВАЦІЙ	
Булавінцева І. В.	112
МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ КРИЗИ	
Гейдарова О. В.	115
ПОСИЛЕННЯ БЕЗПЕКИ ЛОКАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ІОТ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРИСТРОЇВ МЕРАКІ	
Скопень М. М., Будя О. П.	119

НАПРЯМ 12. МАРКЕТИНГ

РОЗУМІННЯ МАЙБУТНЬОГО ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В МЕТАПРОСТОРІ	
Лебеденко С. О.	123
МАРКЕТИНГ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ УСПІХУ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	
Лонська С. В.	128
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОПЛАТИ ЗА МЕДИЧНІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ: МАРКЕТИНГОВИЙ АСПЕКТ	
Матвійв В. В.	131

НАПРЯМ 13. СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

LEADERSHIP AND ARTIFICIAL INTELIGENCE	
Kliuchnikov Artem	135
СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ VI-СИСТЕМ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ	
Короткова К. О.	138
ПРИНЦИПИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ	
Маркова Д. О.	142

НАПРЯМ 14. ГУМАНІТАРНІ НАУКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	
ЗАСТОСУВАННЯ ІНОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ Гончарова О. С., Брагін Ю. А., Брагіна Т. М.	146
SUPER CHALLENGE FROM ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE COMPLEXITY OF DEALING WITH DATA Pidchosa Oleksandr.....	150
СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ДОКАЗАХ МІЖНАРОДНИХ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ Скляр Н. М.	154
ЦИФРОВА ЕКОСИСТЕМА В ЕКОНОМІЦІ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД Радєв Д. В.	158

НАПРЯМ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-1>

ЩОДО РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄС

Белінська Яніна Василівна

доктор економічних наук,

професор кафедри міжнародних економічних відносин

Державного податкового університету

Шевчук Олександра

бакалавр

Державного податкового університету

Україна має унікальні можливості для розвитку співробітництва з ЄС. Потужний вітчизняний потенціал (науково-технічний, економічний, мінеральні копалини і людський капітал) створює умови для взаємовигідної торгівлі та інтеграції України в глобальні ланцюжки доданої вартості. Україна має порівняльні переваги, проте торгує в основному сировиною та напівфабрикатами, продукцією рослинництва, некоштовними металами, мінеральними продуктами.

Після вибору Україною напрямом інтеграції в ЄС відбулися зміни в її зовнішньоторговельній політиці, а саме:

– активізувався перехід до вільної торгівлі: Україна підписала угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що дозволяє зменшити митні бар'єри та збільшити обсяг торгівлі між державами;

– відбувся розвиток інфраструктури: Україна розпочала будівництво нових портів, аеропортів та залізниць, що підвищує її можливості в області зовнішньої торгівлі;

– підвищилась якість експортних товарів на основі введення міжнародних стандартів. Активізувався розвиток експорту товарів з високим доданою вартістю, таких як інформаційні технології, аерокосмічна промисловість, машинобудування та інші;

– розвивається електронна комерція: Україна активно працює над розвитком електронної комерції, що дозволяє залучати нових клієнтів та збільшувати обсяги зовнішньої торгівлі;

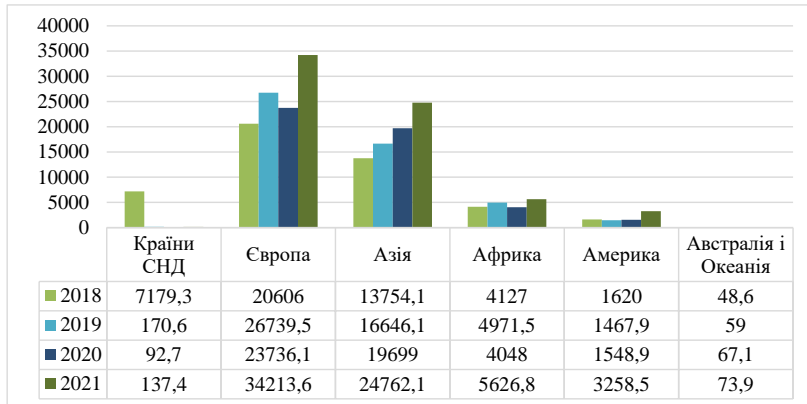
– посилилась диверсифікація ринків експорту: Україна почала активніше працювати над розвитком експорту в країни, які не є традиційними партнерами, зокрема Китай, Ізраїль, Туреччина та інші.

Це дозволяє країні розширювати свої ринки збуту та залежності від окремих країн;

– активізувався розвиток торговельних відносин з країнами Азії та Африки: Україна почала активніше співпрацювати з країнами Азії та Африки, що є важливим напрямком розвитку зовнішньої торгівлі в умовах зміни глобальної розстановки сил.

В результаті позиції ЄС як торговельного партнера України по експорту в останні роки зміцнилися, а частка країн СНД – знизилась (рис. 1).

Рис. 1. Геопросторова структура експорту товарів України за регіонами світу, млн дол. США

Джерело: [1]

За результатами 2022 року питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС склала 53,6% від загального обсягу торгівлі України (у 2021 році – 39,1%).

У торгівлі з ЄС імпорт досяг пікових показників імпорту зафіксовані у 2021 році, а експорт – у 2022 році, як це не парадоксально під час війни. У 2022 році вперше за багато років експорт перевищив імпорт, що призвело до позитивного сальдо торгівлі між Україною та ЄС. Певною мірою це зумовлено падінням промислового та споживчого попиту та відповідним зменшенням імпортних потреб на тлі втрати третини промислового потенціалу та еміграції за кордон майже 7,05 млн осіб [2].

Для підтримки експорту з України до країн ЄС було застосовано низку заходів. У червні 2022 року Євросоюз скасував антидемпінгові мита та тарифні квоти для українських товарів. Йдеться про тимчасовий захід, запроваджений на рік. Багато компаній скористалися вікном можливостей: одні розширили свій експорт, інші вперше відкрили для себе європейський ринок. Також було скасовано мита і збори на

українські товари, запроваджено «митний безвіз» і «транспортний безвіз», що прискорили транспортування вантажів до ЄС, Молдови та ряду інших країн, завдяки скасуванню дозволів на перевезення та спрощеному декларуванню товарів, підтримало український експорт та створило підґрунтя для зростання в наступні періоди.

Велике значення мала Ініціатива «Шляхи Солідарності», яка була запущена Єврокомісією у травні 2022 року для налагодження альтернативних маршрутів експорту української агропродукції та імпорту товарів першої необхідності в умовах блокади морських портів. При цьому сьогодні це також єдиний шлях для експорту інших товарів.

Нині в рамках Ініціативи успішно функціонують дві логістичні платформи, серед яких: «ЄС-Україна для пошуку бізнес-партнерів» та «Зернові шляхи», які сприяють налагодженню контактів вздовж ланцюгів постачання та розв'язанню проблем з нестачею транспорту. У той час, як оперативні питання реалізації Ініціативи вирішуються на низці комунікаційних майданчиків, таких як тристоронні консультації Єврокомісія-Україна-Польща та Єврокомісія-Україна-Румунія, а також україно-румунська митна робоча група, створена за сприяння Консультативної місії Європейського Союзу.

Значущим для налагодження експортно-імпортних потоків в умовах війни є підвищення спроможності залізничних стиків вздовж всього кордону, яке відбулось, у тому числі, завдяки розбудові бізнесом перевантажувальних комплексів, а також швидкому нарощенню АТ «Українська залізниця» виробництва візків для перестановки вагонів з широкої на вузьку колію.

Завдяки реалізації зазначених заходів Ініціативи «Шляхи солідарності» Україні вдалося збільшити кількість і пропускну здатність діючих експортно-імпортних воріт, а саме 20 автомобільних і 13 залізничних пунктів пропуску та 3 реанімованих придунайських портів, у той час як 3 чорноморські порти були розблоковані в рамках «Зернової Ініціативи» [3].

Завдяки цим заходом вдалося втримати від суттєвого падіння обсяги торгівлі між Україною та ЄС, то створити базу та їх нарощування в подальшому.

Таким чином, війна виявила слабкі місця і потенціал України як партнера ЄС, особливо після набуття Україною статусу кандидата до члени ЄС підштовхнула ці процеси. Подальше нарощування взаємовигідної торгівлі можливе за подолання проблем, які наразі гальмують розвиток зовнішньої торгівлі України:

– політико-правові (війна в Україні; недосконалість законодавчої бази, правові колізії та нестабільність нормативно-правової бази (внесення змін до законодавчих актів, що обумовлює зміну правил для

ведення бізнесу), високий рівень корупції й недовіри до держави як гаранта виконання угод та контрактів);

– організаційно-управлінські (утруднені і непрозорі процедури започаткування бізнесу, реєстрації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; незахищеність і нерозвиненість внутрішніх ринків України; відсутність розвинутої інфраструктури, особливо у південних регіонах, де знаходяться порти для експорту товарів, що, як наслідок, впливає на швидкість та якість транспортування товарів, а також збільшує витрати на логістику; неефективність системи менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, відсутність стратегічного й маркетингового підходів в управлінні бізнесом);

– виробничі (низький рівень конкурентоспроможності більшості виробництв відносно аналогічних у розвинутих країнах через значну техніко-технологічну відсталість, енерговитратність виробництв тощо);

– фінансові (низький рівень інвестиційної привабливості та несприятливий інвестиційний клімат; низька рентабельність виробничої діяльності тощо);

– маркетингово-збутові (бар'єри входу на ринки розвинених країн; високий рівень конкуренції на світових ринках; недостатній рівень товарної та ринкової диверсифікації експорту; неефективна збутова політика за кордоном тощо);

– трудові (несприятлива демографічна ситуація в країні; недостатність кваліфікованого персоналу; відтік кваліфікованих фахівців та робітників в країни з вищим рівнем розвитку та вищим рівнем оплати праці; низька продуктивність праці тощо) [4].

Опорою для покращення та стабілізації торговельних відносин України з ЄС необхідно здійснити ряд заходів. можуть слугувати рекомендації, надані у Паризькому звіті [5].

Список використаних джерел:

1. Платіжний баланс України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 17.03.2023).

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.03.2023).

3. A year of war in Ukraine's foreign trade. *OSW Centre for Eastern Studies*. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-02-08/a-year-war-ukraines-foreign-trade> (accessed: 17.03.2023).

3. Диха М.В., Лямець І.А. Зовнішньоторговельна діяльність України: стан, проблеми, перспективи. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2021. № 1 (23). С. 108–117. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10470/1/%d0%94%d0%b8%d1%85%d0%b0-%d0%b7%d0%b5%d0%b4.pdf> (дата звернення: 20.03.2023).

4. Відбудова України: принципи та політика. Centre for economic policy research. Паризький звіт 1ш / за редакцією Юрія Городніченка, Ілони Сологуб, Беатріс Ведер ді Мауро. 2022. С 506. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf (дата звернення: 21.03.2023).

RECENT INDICATORS OF THE INVESTMENT ENVIRONMENT OF ITALY

Bulkot Oksana

*PhD (International Economics), Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

To make a decision about investing in any market, it is extremely important to know about the investment attractiveness of the country where these investments are to be made. In turn, the up-to-date data obtained by the investor allow to make decisions not only about returns on investments, but also about their effectiveness and riskiness. Before carrying out a detailed analysis of the market environment, any business should first of all to study the conditions of the investment climate of the chosen country. The aim of this thesis is to find out and highlight modern key indicators that characterize the investment environment of Italy to provide with relevant comparable information stakeholders and investors.

Materials and methods. This analysis is based on the methodology applied to estimation of attractiveness of investment environment of a country [1], as well approaches of the PEST and SWOT analyses were used. The informational basis for this research became official publications of leading international rating services, agencies, and the reports of international organizations.

Results and discussion. Italy's relatively affluent domestic market, access to the European Common Market, proximity to emerging economies in North Africa and the Middle East, and assorted centers of excellence in scientific and information technology research, remain attractive to many investors. Tourism is an important source of external revenue, generating approximately €70 billion a year, as are exports of pharmaceutical products, furniture, industrial machinery and machine tools, electrical appliances, automobiles and auto parts, food and wine, as well as textiles/fashion [2].

But after a sharp rise of 6.6% in 2021, Italy's GDP growth will decline under the influence of the war in Ukraine. Growth is expected to be 2.5% in 2022 and 1.2% in 2023. Persistent inflationary pressures and war-related uncertainty will hold back household consumption, slowing the recovery of the services sector [2–5].

Italy welcomes foreign direct investment (FDI). In 2020, the volume of foreign direct investment in Italy amounted to 469.29 billion USD, compared to 443.53 billion USD in the previous year. Compared to 2012, the volume of invested FDI in Italy increased by approximately 104.3 billion USD [4; 6]. The Italian government welcomes foreign portfolio investments, which are

generally subject to the same reporting and disclosure requirements as domestic transactions. Italy neither promotes, restricts, nor incentivizes outward investment, nor restricts domestic investors from investing abroad.

Italy has signed bilateral investment treaties (BIT) with 102 countries (not all in force). [2; 5; 7].

The political environment in Italy is characterized now as rather stable: the latest value of the political stability index is 0.58 points (2021). Corruption and organized crime continue to be significant obstacles to investment and economic growth in certain regions of Italy, despite successive governments' efforts to reduce the risks. Italian law provides for criminal punishment for the corrupt actions of officials.

Table 1

Selected international ratings of Italy

Measure	Year	Index/rank
Corruption Perceptions Index	2022	56 of 100
Doing Business	2019	58 of 190
Global Innovation Index	2022	28 of 132
World Competitiveness Index	2022	41 of 63
Investment Freedom Index	2022	80 of 175

Source: combined by author on the basis of [4; 8–11]

The main outcomes from above analysis are:

- investment rates in Italy are amongst the lowest in the OECD, held back by uncertainty, high leverage and a lack of access to equity finance;
- higher public investment funded by Next Generation EU and generous fiscal incentives can crowd in private investment, provided leverage levels do not reduce firm risk-taking;
- improving the quality of public administration and actions to reduce perceptions of corruption would lower the need for fiscal incentives and also support investment;
- faster rollout of broadband would support private sector digitization and greater take-up of the expanding range of public services available online.

References:

1. Булкот О.В. Методика аналізу міжнародної привабливості інвестиційного середовища країни. *Причорноморські економічні студії. Науковий журнал*. Випуск 54. 2020. URL: <https://doi.org/10.32843/bses.54-2>.
2. US Department of State. Investment Climate Statements 2021: Italy. Available at: <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/italy> (accessed 01.03.2023).
3. The World Bank. Available at: <https://data.worldbank.org/country/italy> (accessed 25.03.2023).
4. The Global Economy: Italy. Available at: <https://www.theglobaleconomy.com/Italy/> (accessed 02.03.2023).

5. OECD Economic Surveys. Italy. September 2021. Available at: <https://www.oecd.org/economy/surveys/Italy-2021-OECD-economic-survey-overview.pdf> (accessed 25.03.2023).
6. Foreign direct investment inward stock in Italy from 2005 to 2021. Statista. Available at: <https://www.statista.com/statistics/933621/foreign-direct-investment-inward-stock-in-italy/> (accessed 25.03.2023).
7. UNCTAD. Investment Policy Hub. Available at: <https://investmentpolicy.unctad.org/country-navigator/105/italy> (accessed 26.03.2023).
8. Corruption Perceptions Index 2022. Available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/ita> (accessed 02.03.2023).
9. World Bank. Ease of Doing Business Rankings. Available at: <https://archive.doingbusiness.org/en/rankings> (accessed 02.03.2023).
10. The Global Innovation Index 2022. Available at: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator> (accessed 02.03.2023).
11. World Competitiveness ranking 2022. Available at: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness> (accessed 02.03.2023).

ІНДИКАТОРНА СИСТЕМА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСУВАННЯМ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Кузьменко Оксана Михайлівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Державного університету інфраструктури та технологій*

Стрілок Іванна Іванівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Державного університету інфраструктури та технологій*

Участь підприємств у зовнішньоекономічній діяльності дозволяє їм інтегруватися у світове господарство, а також використовувати переваги міжнародного поділу праці, що, в свою чергу, відображається на показниках його ефективності господарювання [8, с. 68].

Найважливішим етапом управління фінансовим забезпеченням зовнішньоекономічної діяльності підприємств є оцінювання його ефективності, яке надає підстави для визначення, чи було управління достатньо ефективним для досягнення встановлених цілей або система управління потребує вдосконалення. Особливістю оцінювання є залежність процесу та критеріїв оцінювання від динаміки зовнішнього середовища. Тому ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства взагалі та її фінансового забезпечення зокрема залежить від того, як ефективно було використано сприятливі можливості та подолано негативні впливи, а не просто як абсолютний чи відносний приріст якогось одного з показників.

Дослідженням оцінки ефективності управління фінансуванням зовнішньоекономічної діяльності підприємств науковці розглядали лише окремі складові цієї проблеми, переважно без встановлення зв'язків між оцінюванням загального стану та ефективністю необхідного для цього управління фінансовим забезпеченням, а також без врахування особливостей окремих галузей. Тому існує потреба в розробці індикаторної системи оцінки ефективності управління фінансуванням зовнішньоекономічної діяльності підприємств [1–3; 6–7].

Особливістю побудови індикаторної системи оцінки ефективності управління фінансуванням зовнішньоекономічної діяльності підприємств є її тісний зв'язок з системою управління зовнішньоекономічної діяльності підприємства та системою вдосконалення управлінських бізнес-процесів зовнішньоекономічної діяльності підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Структура індикаторної системи оцінки ефективності управління фінансуванням зовнішньоекономічної діяльності підприємств

Джерело: сформовано автором на основі [1–8]

До індикаторної системи оцінки ефективності управління фінансуванням зовнішньоекономічної діяльності підприємства входять такі групи індикаторів:

індикатори динаміки зовнішнього середовища; індикатори зовнішньоекономічної діяльності підприємства; індикатори відповідності фінансового забезпечення потребам зовнішньоекономічної діяльності підприємства; індикатори ефективності управління фінансуванням зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Перш за все, при оцінюванні ефективності управління фінансовим забезпеченням зовнішньоекономічної діяльності підприємства здійснюється дослідження впливів на розвиток зовнішнього середовища. Ця функція знаходиться у підпорядкуванні системи управління зовнішньоекономічної діяльності підприємства і базується на індикаторах динаміки зовнішнього середовища підприємства.

Механізм зовнішньоекономічної діяльності будь-якого рівня формується та функціонує, з одного боку, спонтанно – в процесі адаптації суб'єктів цієї діяльності до умов зовнішнього середовища, що постійно

змінюються. З іншого, він є результатом об'єктивної, цілеспрямованої регуляторної діяльності суб'єктів різних рівнів економічного управління (регулювання) [4].

Вплив чинників зовнішнього середовища підприємства-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності на мікро- і макrorівні сприяють адаптації підприємства до ринку в умовах трансформації економіки і визначають стратегію підприємства на довгостроковий період [5].

При дослідженні динаміки зовнішнього середовища, що має вплив на зовнішньоекономічну діяльність підприємства, пропонується розглядати такі впливові чинники: зміна обсягів реалізації продукції на світовому ринку; зміна обсягів реалізації продукції на внутрішньому ринку; зміна рентабельності; зміна доступності до кредитування; зміна цін на сировину; зміна вартості залучення фінансових ресурсів; зміна індексів доступності зовнішніх ринків продукції (як внаслідок змін офіційних митних та податкових бар'єрів, так і з врахуванням політичної складової); зміна конкурентної позиції підприємства за ціновими характеристиками внаслідок коливань валютних курсів; зміна конкурентної позиції підприємства за характеристиками якості продукції та її споживчих властивостей.

Кожен з цих чинників здійснює вплив на окремі напрями зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Таким чином, кожен чинник динаміки зовнішнього середовища характеризується зміною у часі та ваговими характеристиками впливу на зовнішньоекономічну діяльність підприємства.

В свою чергу, динаміка розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства оцінюється через відповідні індикатори розвитку, які пропонується групувати за напрямками: вдосконалення продукції; розширення обсягів реалізації та ринків збуту продукції; покращення якості управління підприємством; покращення фінансових результатів зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Тобто, розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємства, що потребує відповідного фінансового забезпечення, пропонується розподіляти на розвиток управління, розвиток якості продукції, розвиток збуту та розвиток фінансових результатів. В стратегічному управлінні важливим є розвиток управління, розвиток продукції та розвиток збуту, які можуть не мати прямої та швидкої віддачі, але в довгостроковій перспективі ведуть до покращення фінансового результату.

На кожен з напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства мають вплив фактори зовнішнього середовища. Впливи можуть бути як негативні, що заважають досягненню запланованих показників розвитку, так і позитивні, що забезпечують покращення індикаторів навіть без здійснення необхідних заходів.

Після оцінювання ефективності розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства взагалі може бути здійснено дослідження відхилень від планів фінансового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства з використанням індикаторів відповідності фінансового забезпечення потребам зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Трактуватись загальна оцінка ефективності управління фінансовим забезпеченням зовнішньоекономічної діяльності підприємства має так само, як і відповідна оцінка в окремих часових періодах.

Таким чином, запропонована індикаторна система оцінки ефективності управління фінансуванням зовнішньоекономічної діяльності підприємства базується на відборі ключових індикаторів розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства, визначенні їх важливості як для глобального розвитку підприємства, так і для завдання управління фінансовим забезпеченням та встановленні зв'язків між цими індикаторами в динаміці.

Список використаних джерел:

1. Андросова Т.В. Систематизація показників моніторингу фінансових результатів на підприємстві. *Бізнес Інформ*. 2015. № 6. С. 127–132.
2. Баранцева С. Показники оцінювання ефективності управління розвитком підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2014. № 3. С. 65–72.
3. Безугла Ю.Є. Методичний підхід до оцінки ефективності фінансової реструктуризації підприємств залізничного транспортного машинобудування. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. Вип. 39. С. 202–207.
4. Алексєєва Т.І. Організаційно-економічний механізм забезпечення ЗЕД підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2013. № 7 (981). С. 3–9.
5. Ковтун Е.О. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства. URL: <http://www.rusnauka.com/15APSN2010/Economics/67915.doc.htm>.
6. Демидова І.А. Система збалансованих показників стійкого економічного розвитку машинобудівного підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки*. 2011. № 3. С. 166–171.
7. Докієнко Л.М. Збалансована система показників фінансового контролінгу на підприємстві. *Науково-технічна інформація*. 2015. № 2. С. 59–65.
8. Вівчевич А.М. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності : навчальний посібник. Львів : Афіша, 2004. 140 с.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ І ЇЇ РОЛЬ У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Савчук Вікторія Василівна

студентка

Державного податкового університету

За останні десятиліття цифрова трансформація суттєво змінила міжнародні економічні відносини. Наприклад, електронна комерція стала потужним каталізатором міжнародної торгівлі. Компанії, такі як Amazon, Alibaba та eBay, забезпечують глобальну платформу для торгівлі товарами та послугами. Це дозволяє малим і середнім підприємствам з усього світу займатися експортом та імпортом без необхідності фізичної присутності на іноземних ринках [4].

Один з прикладів успішного впровадження цифрових технологій є система e-TIR, яка була розроблена для спрощення транскордонних перевезень. Завдяки цій системі митні процедури тепер можна завершити зі скороченням часу та витрат, що сприяє міжнародній торгівлі [5].

Зростання криптовалют та технології блокчейн. Біткоїн та інші криптовалюти надають можливість здійснювати міжнародні фінансові операції безпосередньо між сторонами без посередництва традиційних банків. Технологія блокчейн також знаходить застосування у сферах, які потребують децентралізованих та безпечних обмінів даними, таких як логістика та ланцюги постачання. Використання блокчейн технологій дозволяє зменшити ризики маніпулювання фінансовими даними та збільшити довіру між учасниками фінансових операцій [1].

Одним із викликів є цифрова нерівність. Країни з високорозвинутою інфраструктурою та доступом до цифрових технологій мають перевагу в цифровій економіці, тоді як країни з низьким рівнем розвитку відстають. Це може поглибити розрив між країнами. Одним з варіантів вирішення проблеми є сприяння доступу до цифрових технологій та розвиток інфраструктури в менш розвинених регіонах. Міжнародні організації можуть сприяти цьому шляхом надання фінансової та технічної допомоги, а також розробки спільних проектів [8].

Збільшений обмін інформацією в цифровому середовищі спричинив кібератаки та зловживання даними, що становить серйозну загрозу. Для забезпечення безпеки та довіри важливо розробляти та впроваджувати ефективні механізми кіберзахисту та стандарти захисту персональних даних. Міжнародна співпраця у цій галузі, включаючи

обмін інформацією та спільні ініціативи, може сприяти подоланню цих загроз [2].

Цифрові технології дозволяють покращити продуктивність та ефективність різних галузей економіки. Вони дозволяють автоматизувати процеси, використовувати аналітичні інструменти для прийняття рішень та розвивати інноваційні продукти та послуги. Наприклад, в сільському господарстві цифрові технології можуть допомогти в управлінні врожайністю, оптимізації використання ресурсів та прогнозуванні погодних умов [7].

Також цифрова економіка сприяє залученню іноземних інвестицій та створенню нових робочих місць. Цифрові платформи надають доступ до глобальних ринків, дозволяючи компаніям залучати інвестиції з усього світу та розширювати свою діяльність за кордоном. Залучення інвестицій у цифрові інфраструктури та технології може сприяти розвитку регіонів та створенню нових робочих місць [6].

Для вирішення проблем цифрової трансформації та забезпечення сталого розвитку міжнародних економічних відносин, можна запропонувати наступні напрямки вирішення:

- надання менш розвиненим країнам фінансової та технічної підтримки від розвинених країн та міжнародних організацій. Також можна залучати інвесторів з розвинених країн для впровадження цифрових технологій у менш розвинених країнах.

- розробляти міжнародні стандарти та правила, які б дозволяли компаніям захищати свої інтереси, не обмежуючи їх свободу використання даних [3].

- держави та міжнародні організації повинні сприяти розвитку швидкого та надійного доступу до Інтернету, особливо в менш розвинених регіонах. Це включає будівництво інфраструктури, розширення покриття мобільного зв'язку та зниження вартості доступу до цифрових технологій.

- забезпечення належного навчання та підготовки робочої сили у сфері цифрових технологій є критичним. Держави повинні інвестувати у навчальні програми та ініціативи, спрямовані на розвиток цифрових навичок та кваліфікацій праці [7].

- для забезпечення захисту даних та приватності, необхідно розробити та впровадити ефективне правове регулювання цифрової сфери. Це може включати прийняття законів про захист персональних даних, кібербезпеку та регулювання електронної комерції. Міжнародні організації можуть сприяти гармонізації правового регулювання та створенню міжнародних стандартів у цій галузі [2].

- для стимулювання розвитку цифрової економіки важливо підтримувати інноваційні підприємства та підприємницьку діяльність. Це може включати надання фінансової підтримки, створення інкубаторів

та інноваційних центрів, сприяння технологічному трансферу та обміну знаннями між компаніями та університетами.

– для ефективного розв'язання проблем цифрової економіки необхідна міжнародна співпраця. Країни та регіони повинні активно співпрацювати у розробці та впровадженні спільних стратегій, обмінюватися досвідом та передовими практиками. Міжнародні організації можуть виступати посередниками у цьому процесі [6].

Отже, цифрова економіка відіграє ключову роль у зміні міжнародних економічних відносин. Вона створює нові можливості для розвитку держав та регіонів, але також поставляє перед ними завдання, які потребують розумних стратегій та спільних зусиль. Шлях до успіху полягає в розвитку цифрової інфраструктури, забезпеченні доступу до цифрових технологій, створенні ефективного правового регулювання, сприянні інноваціям та підприємництву, а також в міжнародній співпраці та обміні досвідом.

Список використаних джерел:

1. Гапоненко Г.І., Василенко В.Ю. Перспективи використання технології блокчейну в туристичній галузі. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країзнавство. Туризм»*. Вип. 10. 2019. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/15570/14557> (дата звернення: 17.05.2023).
2. Даник Ю.Г., Воробієнко П.П., Чернега В.М. Основи кібербезпеки та кібероборони. Одеса. 2019. URL: <https://metod.suiit.edu.ua/download/686> (дата звернення: 17.05.2023)
3. Козак Ю.Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях. Міністерство освіти і науки України. Одеський національний економічний університет. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3fmb_finan/Mizhnarodna-ekonomika-v-pytanniyakh-ta-vidpovidyakh.Kozak.pdf (дата звернення: 17.05.2023).
4. Краус К.М., Краус Н.М., Манжура О.В. Електронна комерція та інтернет-торгівля. Київ. 2021. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3704_4/1/Kraus_Elektronna_komertsia_2021.pdf (дата звернення: 17.05.2023).
5. Малік Н.А. Міжнародна електронна торгівля в умовах цифрової трансформації економіки. Київ. 2021. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/51413/1/%D0%A4%D0%9C%D0%92_2021_292_%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%BA%20%D0%9D%D0%90.pdf (дата звернення: 17.05.2023).
6. Національна стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну. Розділ 2.3: Цифрова інфраструктура. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/FDI-Strategy-Section-2-Digital-Infrastructure-UKR.pdf> (дата звернення: 17.05.2023).
7. Олешко Т.І., Касьянова Н.В., Смерічевський С.Ф. Цифрова економіка. Міністерство освіти і науки України. Національний авіаційний університет, м. Київ, 2022 р. URL: <http://surl.li/hkzxt> (дата звернення: 17.05.2023).
8. Чукут С.А., Кукарін О.Б. Електронне урядування. Національна академія державного управління при президенті України. Київ. 2009. URL: https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Opornij-konspekt_Elektrone_uryadu_vannya_CHukut_Kukarin_2009.pdf (дата звернення: 17.05.2023).

НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-5>

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Драговоз Микита Вадимович

студент

Національного авіаційного університету

Агробізнес являється локомотивом української економіки. Історично Україну називають житницею Європи, так як тут зосереджено близько 25% світових чорноземних ґрунтів, які мають високий рівень родючості. Україна це найбільший у світі експортер соняшникової олії та один із найбільших експортерів зерна.

Зернові та кормові культури, включаючи пшеницю, кукурудзу, ячмінь, соняшник, цукровий буряк, тютюн, бобові, фрукти та овочі є основними сільськогосподарськими культурами, що роблять Україну одним із світових лідерів [1].

Слід відмітити, що ключовою галуззю для інвестицій продовжує залишатися сільське господарство завдяки своєму величезному потенціалу. Інвестиції в сільське господарство вважаються одними із найбезпечніших та найнадійніших. В умовах кризи та спаду економіки, їжа – це останнє від чого відмовляться люди, а коли економіка зростає – вгору йде і споживання, що забезпечує підвищення прибутків. Також аграрний сектор – один з небагатьох, що здатен виграти від високої інфляції, до якої готується світова економіка [3].

Отже сільське господарство України є привабливою інвестиційною можливістю. Український уряд заохочує іноземних інвесторів вкладати кошти у сільськогосподарський бізнес в Україні. За нашими розрахунками, протягом 2020–2021 р. цей сектор забезпечував 1% національного ВВП та робочими місцями 19% працездатного населення.

Обсяг інвестицій в агропромисловий комплекс за 2021 рік склав більше 60 млн. грн. (табл. 1). Половина зазначених коштів була спрямована на проекти в галузі тваринництва, в т.ч. на будівництво ферм. Також значна частина інвестицій припала на проекти в сфері свинарства. В галузі рослинництва основна частина інвестицій була спрямована на будівництво елеваторів і потужностей для зберігання сільгоспкультур [2].

**Динаміка іноземних інвестицій
в сільське господарство України за 2017–2021 рр.**

Показник	Роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
Капітальні інвестиції в економіку, млрд грн	448,5	578,7	624,0	419,8	474,4
Капітальні інвестиції в сільське господарство, млн. грн	63,4	66,1	59,12	50,7	62,8
Питома вага інвестицій у сільське господарство, %	14,1	11,4	9,5	10,0	13,2

Джерело: складено автором на основі [5]

Таким чином, питома вага іноземних інвестицій у сільське господарство України за аналізований період складає більше 9%.

Слід відмітити, що найбільшими країнами-інвесторами у сільське господарство України є Кіпр, Данія, Польща Нідерланди, Німеччина, Франція та Велика Британія [4]. Відтак, аграрний сектор є надважливим рушієм Української економіки.

Отже, залучення інвестицій, їх достатнє надходження сприятимуть розвитку економіки країни. А оскільки сільське господарство є однією з провідних галузей, пріоритетним напрямом держави має стати активізація інвестиційної діяльності саме у даній сфері. Уповільнення обсягів інвестування зумовлене погіршенням загального інвестиційного клімату країни, що стало наслідком негативної дії низки причин, зокрема війни розв'язаної Російською Федерацією.

Список використаних джерел:

1. Сільське господарство в Україні. URL: <https://dlf.ua/ua/silске-gospodarstvo-v-ukrayini/> (accessed: 21.03.2023).
2. Аналіз інвестиційної діяльності у сільському господарстві України та визначення напрямів її активізації. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/52_2_2020/6.pdf (accessed: 21.03.2023).
3. 5 способів інвестувати в сільське господарство України та світу. URL: <https://special.minfin.com.ua/ua/sicapital/investyciyi-v-silске-hospodarstvo> (accessed: 21.03.2023).
4. Ковтонюк Ю.С., Хаджинов І.В. Дослідження інвестиційного клімату АПК України. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. Том 2. № 13(2021). С. 231–235.
5. Статистична інформація про інвестиційну діяльність сільського господарства, лісового та рибного господарства. Київ. 2022. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed: 21.03.2023).

TAX SYSTEM AS AN ECONOMIC BASE FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Romanenko Valerii

PhD in Economics, Junior Researcher

*in the Center for Innovation and Technological Development,
State institution «H. M. Dobrov Institute for Scientific-technical Potential
and Science History Studies, National Academy of Sciences of Ukraine»*

There are more than 7 888 000 000, almost 8 billion, of us, the population of the Earth, and Humankind has not yet resolved some important issues, for instance [1]:

- more than 13% of us (1 031 245 749 people) cannot both read and write;
- more than 25% of us (2 billion people) live in conflict areas today;
- more than 8% of us (662 626 330 people) live for less than \$ 2,15 a day;
- more than 10% of us (789 744 572 people) have no access to drinking water;
- 31 986 species are threatened;
- more than 2 200 000 000 tons of waste yearly produced.

At a time when practical problems of a security, environmental, socio-institutional and economic nature are intensifying at the national, international and global levels, the scientific and practical tasks of sustainable development provision are becoming more and more relevant.

Promoting the sustainable development of countries, regions, and the entire human civilization is currently being implemented in various ways and at various levels.

At the entire Humanity level, the United Nations Organization is responsible for promoting sustainable development. One of the sustainable development implementation approaches by the United Nations is the publishing of the global policy programs that cover different global and regional sustainable development issues [2].

At the state level, the tools for promoting sustainable development are:

- scientific and methodological works, which contain conceptual, theoretical, organizational and practical principles of promoting sustainable development at various levels from personal to global;
- legal documents, which include national (or state-wide) programs for sustainable development, laws, resolutions, decrees and orders, which are aimed at increasing indicators of sustainable development and optimizing the values characterized by them;

- organizational and practical systems of interaction and management of subjects that produce, distribute and consume goods;
- scientific-methodical and organizational-practical environment protection systems: management of chemicals, air-, water-, soil- and species protection; waste disposal;
- scientific-methodical and organizational-practical systems of social-institutional development: culture, education, health management, legislation, science.

One of the aforementioned tools draws attention to itself. Tax system. This state regulation system can be called the economic basis for the sustainable development. Our tax system concept definition is: 'the legally regulated set of (1) taxation of the production and distribution of goods, as well as (2) legislation, (3) objects and (4) subjects of the specified processes, which performs fiscal, distributive, control and other functions in order to promote the sustainable development of society'.

According to the monography [3, p. 7], the process of sustainable development is characterized by its two main components: quality of life and security of life.

The first component is the vector that describes quality of life in three dimensions: environmental, economic and socio-institutional.

Every dimension is being defined by its own components [3, pp. 8–9].

Environmental dimension of the 'quality of life' vector depends on Environmental Health (30%) and Sustainability of Ecosystems (70%).

Economic dimension of the 'quality of life' vector depends on Global Competitiveness (50%) and Economic Freedom (50%).

Environmental dimension of the 'quality of life' vector depends on Human Development (50%) and Quality of Life (50%).

Tax system has the distributive, fiscal and regulatory functions. How do the mentioned functions stimulate the increase of sustainable development (protect the environment, improve the economy and support the society)?

Taxes that are most clearly seen as "guardians" of ecological and social-institutional components of sustainable development are excise ones. Excise taxes on fuel or on environmentally harmful types of economic activity encourage society to refuse (or reduce the volume of) environmentally harmful fuel or such types of activity, which, as a result, harm the environment. Excise taxes on goods that are harmful to health encourage a person, and therefore society, to reduce the amount of consumption of harmful goods. Here the *regulatory* and *distributive* functions are obvious.

Income or profit taxes may be called the ones that are to support equality: the more income the subjects of economic activity have, the more they need to pay. Here the *regulatory* function is obvious.

Value added tax and other ones should be redistributed in favor of the state and local self-government bodies, which, according to their functions

and tasks, are designed to improve both safety and quality of life of people with minimal negative impact on the environment.

Here the *fiscal* and *distributive* functions are obvious.

Summing up, it is worth noting that the tax system can be called not only an important tool, but the economic basis of sustainable development, since the tax system contributes to:

1) reducing the volume of those types of activities that carry risks to sustainable development, and the deployment of those economic and social processes that are factors contributing to the growth of indicators of both individual components of sustainable development and its integral indicator, as well as the improvement of environmental, economic and social phenomena described by the specified indicators;

2) distribution of financial resources in favor of the state, which is called to ensure the growth of ecological, economic and social-institutional components of sustainable development, reducing, in addition, threats to the safety of people's lives;

3) structural and parametric changes in the functioning of society, which lead to a decrease in the level of threats to the safety of life, as well as to a steady growth of all of the quality of life components.

References:

1. United Nations. Global Issues Available. at: <https://www.un.org/en/global-issues>.
2. Sustainable development goals. Available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment>.
3. Zgurovsky M. (ed.) (2013) Sustainable development analysis: global and regional contexts: моногр. International Council for Science etc; scientific adviser Kyiv : NTUU «KPI», 2014. Part. 1: Global analysis of quality and safety of life. 168 p.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ПРОЦЕСАХ ПЕРЕМІЩЕННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Чубарь Оксана Геннадіївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів і банківської справи

Державного вищого навчального закладу

«Ужгородський національний університет»

Гапак Наталія Мирославівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки і підприємництва

Державного вищого навчального закладу

«Ужгородський національний університет»

Збройна агресія росії та активні військові дії на великій території сходу і півдня України змусили національний бізнес рятуватись у спокійних регіонах країни, перевозити свої виробничі потужності та людей переважно до західних областей. Підприємці одразу почали розмірковувати над потребами і можливостями такого переміщення, а держава в середині березня 2022 року приймає відповідні рішення, запроваджуючи Програму, яка передбачає державну допомогу в підборі площ для розміщення виробництва; перевезенні й розселенні персоналу; доборі працівників у місцях дислокації після переїзду [2]. Реалізацію Програми регламентують два документи, прийняті в перший місяць після оголошення військового стану, а саме Постанова КМУ № 305 від 17.03.2022 року «Про особливості роботи акціонерного товариства “Укрпошта” в умовах воєнного стану»[4], яка передбачає безоплатне перевезення майна підприємств, установ та організацій згідно з переліком, що його формує Міністерство економіки й передає до Міністерства інфраструктури, а також Розпорядження КМУ № 246-р від 25.03.2022 року «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення в разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де тривають бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» [5], яким затверджено план таких заходів.

У другій половині квітня 2022 року утворюється Національна рада з відновлення України від наслідків війни, основними завданнями якої визначено [3]:

– розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, який, зокрема, передбачатиме відновлення і розбудову транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої

інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, структурну модернізацію та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини;

- визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, прийняття та реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди;

- підготовка стратегічних ініціатив, проєктів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди.

Безпосередню участь у Програмі як території, що приймають бізнес, беруть віддалені від активних бойових дій тиллові регіони України – Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська області. Між окремими з них навіть точиться конкуренція за прийом релокованих підприємств, зокрема між Львівською, Чернівецькою, Закарпатською, Тернопільською областями. Як зазначено в Огляді реалізації програми релокації [2], попри те, що релоковані підприємства сплачують податки за місцями їхньої основної реєстрації (принаймні на початкових етапах переміщення), сама робота з поліпшення умов для них сприяє працевлаштуванню місцевих мешканців та внутрішньо переміщених осіб, налагодженню зв'язків і обміну досвідом між підприємцями. Крім того, така діяльність є важливим іміджевим складником державної політики на регіональному рівні – її результатом має стати поліпшення інвестиційного й бізнесового клімату, зміцнення коопераційних зв'язків, обмін досвідом, розвиток партнерських відносин, створення комфортного середовища для життя й праці тощо.

Станом на квітень-травень 2022 року, тобто період початку цих процесів, лідерами з розміщення релокованих підприємств були Львівська, Чернівецька, Закарпатська області. Переважно переміщувались підприємства переробної промисловості (харчової, легкої, хімічної, металообробної, деревообробної), ІТ-сфери та сфери торгівлі. За наслідками реалізації вказаної Програми станом на 12.05.2022 року свої потужності перемістили 510 національних підприємств, 303 з яких уже відновили діяльність на безпечних територіях, ще 50 монтували обладнання та підключали комунікації. Також 192 підприємства здійснювали підготовку до переїзду найближчим часом і перебували на різних стадіях транспортування [2].

Через рік від початку війни з небезпечних регіонів за тієї чи іншої підтримки держави релоковано 800 підприємств. Станом на початок березня 2023 року 623 підприємства працюють на нових місцях,

ще 239-ма здійснюється пошук бажаного місця розміщення або способу транспортування. Понад 650 підприємств, які планували релокувати свої виробничі потужності, а також частково персонал, відмовилися від цього у зв'язку з деокупацією територій їх розташування. Також слід наголосити, що близько 40 підприємств уже повертаються на попередні місця роботи через покращення там безпекової ситуації, зокрема, в Харківську, Чернігівську та Сумську області [1].

За період трохи більше року дії Програми переміщення бізнесу найбільше підприємств переїхали до Львівської (24%), Закарпатської (14,5%), Чернівецької (9,8%), Івано-Франківської (8,3%), Хмельницької (7,3%) та Тернопільської (6,3%) областей.

Хоча масштаби запитів на релокацію значно зменшилась у березні 2023 року порівняно з березнем-квітнем 2022 року, коли кількість заявок сягнула тисячі, державна програма продовжує діяти, адже на вищому управлінському рівні є усвідомлення того, що перевезення бізнесу в безпечніші регіони – «це збереження робочих місць, динаміки сплати податків, активності бізнесу, який є драйвером відбудови і сильним гравцем на економічному фронті» [1].

Попри розрекламовану на державному та регіональному рівні Програму релокації та заклики до бізнесу активно нею користуватись, на практиці проявились суттєві проблеми з її реалізацією, з якими зіткнулись керівники та власники підприємств, а також органи влади на місцях [6]:

- неузгодженість дій перевізників Укрпошти та Укрзалізниці, відсутність державних коштів для транспортного забезпечення, яке для бізнесів повинно бути безоплатним, так само, як і процес перевезення;
- непомірні місцеві «фінансові апетити», які стрімко зросли від початку війни (внаслідок підвищення попиту місцеві підприємці почали підіймати ціни за оренду площ для релокованих підприємств);
- проблеми з пошуком кваліфікованого персоналу в місцях релокації;
- зростання вартості оренди житла в місцях релокації бізнесу та розміщення внутрішньо переміщених осіб.

Хоча бізнесмени і відзначають про певні позитивні моменти, пов'язані з вимушеним переміщенням власних бізнесів (мова йде про зустрічі з новими людьми в нових регіонах, отримання інформації про гранти, збільшення продуктивності, новий досвід), проте впровадження державної програми залишається переважно на рівні інформаційної підтримки. Люди витрачають і втрачають свої гроші, нерви, долають багато бюрократичних перешкод, програма перетворюється на гарну ідею, не прийняту низами, не забезпечену достатньою кількістю фінансових і матеріальних ресурсів, тобто повноцінно вона не працює,

оскільки більшість питань і проблем перекладені на плечі самих підприємців.

Регіональні та територіальні органи влади тилових регіонів намагаються сприяти вирішенню цих проблем, усвідомлюючи важливість, а також соціально-економічну значимість успішності процесів релокації. Проте вони часто є обмеженими в ресурсах (матеріальних, фінансових, об'єктах нерухомості виробничого/комерційного/житлового призначення), які можна було б пропонувати для використання релокованому бізнесу.

Список використаних джерел:

1. За рік війни релоковано 800 підприємств. URL: <https://www.railinsider.com.ua/za-rik-vijny-relokovano-800-pidpryemstv>.

2. Огляд реалізації програми релокації підприємств в Україні. Інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-realizatsiyi-prohramy-relokatsiyi-pidpryemstv-v-ukrayini>.

3. Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни: затверджено Указом Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>.

4. Постанова КМУ № 305 від 17.03.2022 р. «Про особливості роботи акціонерного товариства “Укрпошта” в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text>.

5. Розпорядження КМУ № 246-р від 25.03.2022 р. «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення в разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де тривають бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>.

6. Урядові обіцянки не працюють. Як підприємець перевозив виробництво на захід України. 11.10.2022. URL: <https://texty.org.ua/articles/107928/shcho-ne-tak-z-derzhprohramoju-relokatsiyi-biznesu-i-jak-tse-vypravty-dosvid-pidpryemstja-i-porady-eksperta/>.

НАПРЯМ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-8>

THE IMPACT OF EDUCATION COSTS ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Batenieva Kateryna

Student of Higher Education

Odesa National Economic University

Karpova Olena

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.),

Associate Professor of the Department of Foreign Languages

Odesa National Economic University

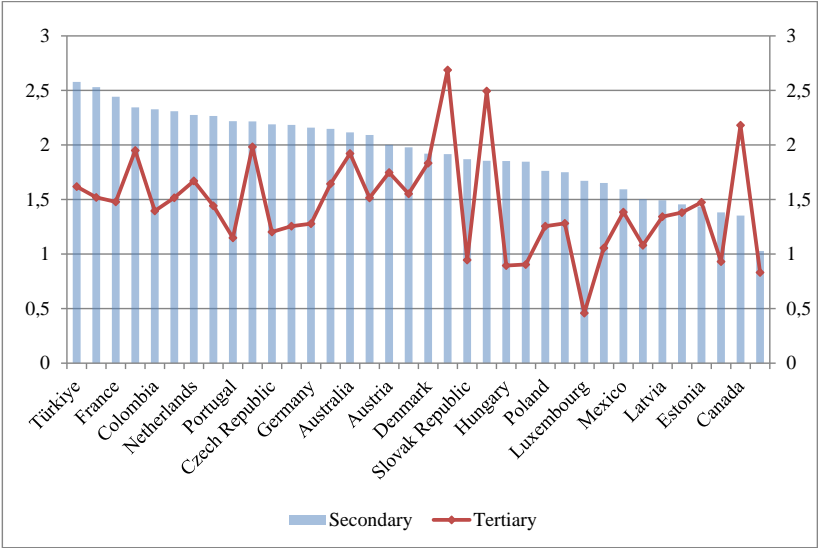
The development of the educational sector is one of the key factors in the development of the country's economy. The conditions of globalization of the world economy demand from the states the development of the education sector and the formation of its investment attractiveness. Attracting investment to the education sector can have a significant impact on the country's economy, in particular on GDP growth, the creation of new jobs and an increase in export potential. However, it is necessary to take into account the risks associated with changes in the labor market and technological progress.

In general, the formation of the investment attractiveness of the educational sector in the conditions of globalization of the world economy is an important task for the development of the country. It is necessary to ensure a high-quality level of education, use innovative approaches and promote investment in the industry, which will ensure the stable development of the country's economy and increase the standard of living of the population [3].

The dynamics of education costs in different countries can be very different, as it depends on many factors, such as the economic situation, the number of the population, the degree of development of the educational system, and others. However, conducting a comparative analysis of the dynamics of education costs can help to understand the trends of education development in different countries. One approach to benchmarking education spending is to compare the percentage of GDP spent on education in each country.

We can observe that, in general, almost all countries invest more in secondary education than in higher education. This is due to the fact that in

almost all countries secondary education is compulsory and financed by the state budget, public contributions and investments (Figure 1).

Figure 1. Education spending Secondary / Tertiary, % of GDP, 2020 or latest available

Source: [1]

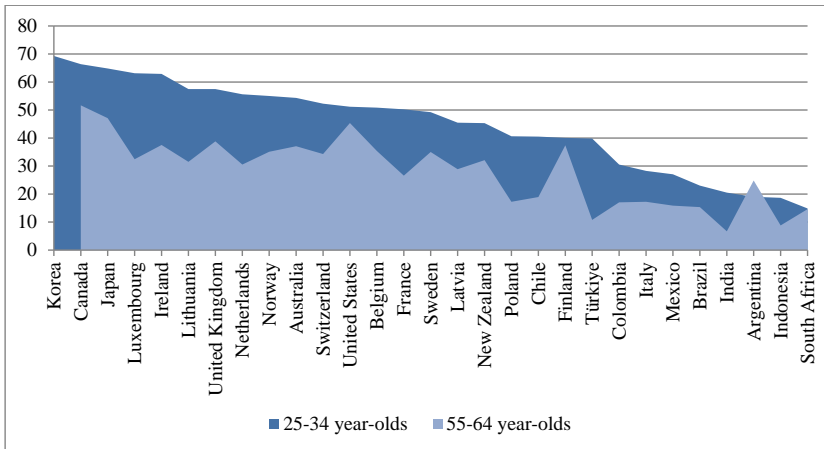
The relationship between education spending and a country’s economic development is reflected in the level of investment in human capital and labor productivity. Typically, countries with high levels of education spending, usually expressed as a percentage of GDP, have a higher level of economic development than countries with low education spending.

An educated workforce, provided with a high-quality education, is able to achieve higher levels of productivity, which in turn leads to an increase in the country’s GDP. In addition, spending on education can stimulate the development of scientific and technological potential and innovation, which can help a country compete in a global economic environment.

We will analyze the relationship between the number of the population with higher education and the economic development of the country (Figure 2). First, we see a significant increase in the availability of higher education among the young population, which is clearly a positive factor in the growth of the quality of the countries’ economy. Secondly, there is an indisputable connection between the number of the population with higher education and the development of the country’s economy. A population with higher education usually has higher skills and knowledge, which helps them

to be more productive at work and occupy higher paying positions. This again contributes to the development of the economy, since the country's economy depends on labor productivity and the ability of the population to carry out innovative activities.

**Figure 2. Population with tertiary education
25–34 year-olds / 55–64 year-olds, % in same age group,
2021 or latest available**

Source: [2]

Countries with a high population with higher education usually have developed technological industries, which allows them to be more competitive in the world market and attract investment. Most innovations occur in countries with a high level of education of the population, which allows them to ensure the stable development of technologies and new products.

Conclusions. Therefore, countries that invest in education and have a high level of education of the population have greater chances for development and prosperity in the future. In addition, such countries usually have more stable economies, able to withstand external economic shocks and crises, because they have more developed technological and innovative industries.

In general, the formation of the investment attractiveness of the educational sector in the conditions of globalization of the world economy is an important task for the development of the country. An educated workforce, provided with a high-quality education, is able to achieve higher levels of productivity, which in turn leads to an increase in the country's GDP. In addition, spending on education can stimulate the development of scientific

and technological potential and innovation, which can help a country compete in a global economic environment.

References:

1. Education spending Available at: <https://data.oecd.org/eduresource/education-spending.htm>.
2. Population with tertiary education Available at: <https://data.oecd.org/eduatt/population-with-tertiary-education.htm>.
3. Investing in education UNESCO/OECD World Education Indicators Programme Analysis of the 1999 world education indicators. Available at: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/investing-in-education-analysis-of-the-1999-world-education-indicators-en.pdf>.

МОДЕЛІ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Петриняк Уляна Ярославівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки,
підприємництва та управління підприємствами
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара*

Лисенко Дар'я Володимирівна

*студентка
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара*

Сучасна нестабільна ринкова ситуація додає складність у прогнозування результатів діяльності підприємств, а ліквідність є вирішальним фактором забезпечення поступового розвитку підприємств та успішної подальшої діяльності. Саме це вимагає надання якісної та актуальної інформації про фінансовий стан підприємства та рівень його фінансового потенціалу.

На Заході, а також в Китаї є багато різноманітних моделей оцінки ймовірності банкрутства. Слід зазначити, що треба виділити різні моделі, такі як економіко-математичні, експертні, штучні інтелектуальні системи, оцінки фінансового стану. Гнучка система фінансового управління повинна своєчасно реагувати на будь-які зміни в його діяльності, що особливо важливо в умовах української фінансової кризи, яка практично неможлива без використання ефективних методів оцінки ризиків банкрутства.

Часто вживаними моделями визначення ймовірності банкрутства в Україні є модель PAS-коефіцієнта, модель Альтмана, модель Спрінгейта та модель Ліса.

Новизна наукових досліджень полягає в наданні багатьох матриць оцінки таких параметрів, як фінансова стійкість та фінансовий потенціал підприємств за моделями розрахунку ймовірності банкрутства Е. Альтмана та О.О. Терещенка.

Щоб запезпечити стабільне функціонування підприємства при умовах кризи та загалом складної макроекономічної ситуації, підприємствам необхідно виконати не тільки аналізування поточного фінансового стану але й діагностування щодо можливого банкрутства в майбутньому.

Таблиця 1

Порівняння моделей ймовірності банкрутства

Моделі	Переваги	Недоліки
Двофакторна модель Альтмана	Простота розрахунку; можливість застосування під час проведення зовнішнього аналізу на основі бухгалтерського балансу.	Відсутність розгляду впливу показників, що характеризують ефективність використання ресурсів, ділову та ринкову активність тощо; відсутність розгляду обліку галузевої та регіональної специфіки функціонування суб'єктів економіки.
П'ятифакторна модель Альтмана	Простота розрахунку; можливість поділу аналізованих компаній на потенційних банкрутів та небанкрутів; висока точність розрахунків.	Неможливість використання в українських умовах (не враховує українські особливості економіки); складність інтерпретації підсумкового значення; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; заснування на застарілих даних.
Модель Р. Таффлера і Г. Тішоу	Спрощеність розрахунків та висока точність прогнозу ймовірності банкрутства компанії, що пов'язано зі значною кількістю проаналізованих компаній.	Обмеження сфери застосування (тільки для акціонерних товариств, акції яких активно торгуються на фондовому ринку; неможливість використання в українських умовах; залежність точності розрахунків від вихідної інформації).
Модель Бівера	Використання показника рентабельності активів та винесення судження про терміни настання банкрутства підприємства.	Відсутність підсумкового коефіцієнта, складність інтерпретації підсумкового значення; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; неможливість використання в українських умовах (не враховує українські особливості економіки).
Модель Спрінгейта	Демонстрування достатнього рівня надійності прогнозу, точність близько 90%.	Створена для підприємств США й Канади з метою оцінювання; спостерігається досить висока кореляція; не підходить для економіки України.
Модель Терещенка	Враховання специфіки діяльності суб'єктів; охоплення незначної кількості показників; доступність інформації, необхідної для розрахунку.	Недостатній рівень обґрунтованості показників та їх нормативних значень; можливість застосування тільки для окремих підприємств; великий інтервал невизначеності.

Дискримінантний аналіз – це систематичний примітивний інструмент для запобігання банкрутства. Це розрахунок інтегрального показника на основі економіко-статистичних розрахунків. Найбільшою перевагою дискримінантного аналізу є те, що він забезпечує високу точність результатів з простою і послідовною системою розрахунків і

необхідною інформацією для поведінки, яка міститься в основній формі звіту. Вони теж передбачають оцінити рівень ризику компанії. А недоліками цих моделей є те, що їх використання на українських підприємствах досить складне, не враховує галузеві особливості діяльності вітчизняних компаній та державне регулювання економіки.

Для визначення фінансового потенціалу підприємства на основі моделі, яка оцінює ймовірність банкрутства, найкраще використовувати більше однієї моделі, щоб отримані результати були якісними та точними. У цьому випадку мова може йти про отримання достовірних результатів про фактичний рівень фінансового потенціалу бізнесу.

Наведена модель дає змогу визначити фінансову стійкість підприємства, яка є основним фактором оцінки його фінансового потенціалу. Оцінка фінансового потенціалу може виявити резерви стабільних фінансових ресурсів і покращити фінансовий стан, часто в залежності від конкурентоспроможності та економічних перспектив бізнесу. Завдяки визначенню рівня фінансового потенціалу може бути скоригована політика підприємства щодо стабілізації фінансового стану та збільшення обсягу фінансових ресурсів.

Однак слід зазначити, що побудова єдиної ефективної системи Багатофакторних моделей прогнозування банкрутства в нашій країні достатньо проблемна через законодавчу базу, яка регулює процедуру банкрутства. Недосконале і дослідження динаміки і визначення причин вже збанкрутілих підприємств.

Тож, можемо бачити, що зараз в Україні є деякі проблеми з визначенням банкрутства. На разі єдиним виходом для підприємств є самостійна робота з різними моделями ймовірності банкрутства, які найбільше наближені до сьогодення, а також використовувати саме ті моделі, які найбільше підходять для України.

Список використаних джерел:

1. Ліснічук О.А. Фінансове управління санаційною спроможністю підприємств України. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Lisnichuk_Oksana/Finansove_upravlinnia_sanatsiinoiu_spromozhnistiu_pidpriemstv_Ukrainy.pdf.
2. Нарольська В. Проблеми розвитку сучасного менеджменту і маркетингу: матеріали студентської наукової конференції 26–27 квітня 2017 рік. Полтава : Полтавська державна аграрна академія, 2016. С. 122.
3. Бова В.А. Оцінка рівня фінансового потенціалу підприємства. Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (16 листопада 2016 р.). Київ : НТУУ «КПІ», 2016. С. 148–149.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЮ КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Черкашин Олександр Олексійович

магістр

*Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Актуальність даної теми: полягає у раціональному і ефективному управлінні енергетичними ресурсами на підприємстві.

Мета дослідження: знайти способи удосконалення вибору рішення при управлінні енергетичними ресурсами на комунальному підприємстві.

Не раціональне управління і використання енергетичними ресурсами приводить до значної кількості грошових витрат на покупку необхідних енергоресурсів, а також великі викиди парникових газів в атмосферу, що в свою чергу може привести до глобальної зміни клімату.

До управління енергоресурсами на підприємстві належить впровадження енергоменджменту і енергоаудиту.

Поняття енергоменджмент означає певний комплекс адміністративних дій, які направлені на зниження витрат енергетичних ресурсів, впровадження та реалізація заходів та політики щодо енергозбереження. До цих заходів можна віднести енергоаудит, який дозволить визначити, зробити аналіз і надати практичні рекомендації по використанню всіх енергетичних ресурсів на підприємстві [2, с. 36].

Рекомендації розробляються виходячи з критеріїв, які до проведення подальшого аналізу можна використовувати для відбору найбільш передових рішень. Значна економія енергії з невеликими витратами та відчутною економічною вигодою споживачам, усунення ринкових перекосів та бар'єрів шляхом створення умов для прийняття споживачами обґрунтованих рішень на отримання ними повної віддачі від вкладених коштів.

Якщо розглядати підприємства комунальної власності, ці підприємства можуть стимулювати економічні інвестиції в енергоефективність як із боку попиту, і з боку пропозиції у вигляді ціноутворення, що відбиває виробничі витрати.

У деяких країнах з економікою, що формується, ці підприємства є єдиним володарем усіх фінансових можливостей і відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні політики та програм у галузі енергоефективності.

За діючими та розроблюваними на сьогоднішній день у науково-дослідних методичних рекомендаціях планування та аналіз споживання енергоресурсів на підприємствах комунальної власності проводиться залежно від площі приміщення та чисельності персоналу. Стандартне нормування, планування та прогнозування енергетичних ресурсів на одну особу, квадратний світ чи одиницю виготовленої продукції не буде правильним і встановлення таких нормативів буде недоцільним [1, с. 32].

Для планування потреби обсягом, прогнозу споживання та економії енергоресурсів, потрібне застосування аналітичних інструментів, які враховують вплив всієї сукупності чинників і показників. Одним із таких методів аналізу енергоспоживання є ранговий метод, який використовує системні властивості об'єктів.

Для удосконалення управління енергоефективністю комунального підприємства використовують і впроваджують проекти з енергоефективності. Дані проекти враховують специфіку організації, її призначення та основну мету діяльності підприємства. Це дає змогу більш детально розробити техніко-економічне обґрунтування для доцільного використання енергетичних ресурсів у певній сфері.

Ключем до успіху у створенні ефективної програми енергоменеджменту є володіння всіма даними по використанню енергетичних ресурсів вищим керівництвом компанії. Це право власності полягає не лише у впровадженні програми або системи управління енергією, а й у забезпеченні безперервного циклу вдосконалення із виділенням необхідних ресурсів. Це допомагає організаціям зрозуміти, де вони використовують енергію, як можна ефективно керувати цим використанням енергії та як можна контролювати споживання і витрати у майбутньому.

На даному етапі розвитку пріоритетний напрям – підвищення енергоефективності, тобто ефективне (раціональне) використання енергетичних ресурсів. Проте в умовах конкуренції необхідно не просто провести модернізацію енергосистеми, а й визначити джерела фінансування та пріоритетність цільових заходів.

Список використаних джерел:

1. Суходуб І.О., Яценко О.І. Енергетичне обстеження будівлі учбового призначення. *Молодий вчений*. 2015. № 6(21). Ч. I. С. 31–35.
2. Енергоменеджмент на Україні: початок нового шляху. *Електрик: міжнародний електротехнічний журнал*. 2012. № 1/2. С. 36–38.

НАПРЯМ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-11>

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СИСТЕМ НА ПРИКЛАДІ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ У ПОВОЄННОМУ РЕЗІЛЬЄНТНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА¹

Ляшенко Вячеслав Іванович

*доктор економічних наук, завідувач відділу
Інституту економіки промисловості
Національної академії наук України*

Підоричева Ірина Юрївна

*доктор економічних наук, завідувач сектору
Інституту економіки промисловості
Національної академії наук України*

Ліщук Олександр Васильович

*аспірант
Інституту економіки промисловості
Національної академії наук України*

Виробництво продукції з високою доданою вартістю, впровадження інновацій, створення тисяч робочих місць, посилення експортно-імпортного потенціалу України, розвиток громад і наповнення місцевих бюджетів. Усе це планується реалізувати, серед іншого, шляхом створення мережі індустріальних парків. Тобто облаштованих відповідною інфраструктурою територій, де компанії-учасники займаються переробкою, науково-технічною діяльністю, діяльністю у сфері інформації чи електронних комунікацій. Законодавчу основу для створення і діяльності індустріальних парків в Україні було закладено більш як десять років тому з ухваленням 2012 року Закону України «Про індустріальні парки». Виникає логічне запитання: чому ж наразі в найбільшій за площею країні Європи працює не більше десяти парків? У Німеччині їх, наприклад, понад дві сотні, в Польщі – більш як вісімдесят. Тобто в країні існують перешкоди для створення індустріальних парків. Окрім загальних політичних і безпекових

---

¹ Тези підготовлено в рамках виконання науково-дослідного проекту НАН України «Механізми структурної трансформації підприємницького сектору України на засадах резильєнтного розвитку економіки» (№ держреєстрації 0123U100206).

викликів, які протягом останніх десяти років не давали повною мірою розвиватися бізнесу в цілому, існує низка відомих практичних причин, чому ще не в кожній області маємо сучасні підприємницькі системи, а саме індустріальні парки та кластери виробництва. Хоча формально в Україні зареєстровано понад шість десятків індустріальних парків.

Першим негативним чинником є проблема з оформленням земельних ділянок. За даними керуючої компанії Industrial Management Company, до 30% парків не працюють через непередуманий вибір земельної ділянки. Частими випадками є судові спори через наявні на ділянці охоронні, санітарно-захисні зони або суперечки через відсутність чітких даних, до меж якої територіальної громади та чи інша земля належить. Не останню роль у цьому відіграють неактуалізовані документи із землеустрою щодо встановлення меж територіальних громад [1]. У цьому контексті слід зауважити, що містобудівна документація справді є застарілою в більшості громад. Її розробка часто є питанням фінансування, яке місцеві бюджети не можуть собі дозволити. Скажімо, на 2021 рік держбюджетом планувалося покрити певну частину місцевих видатків на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад, у розмірі 62,5 млн грн, чого вистачило на кілька десятків комплектів документації. А громад у країні понад тисячу. На 2022 рік планувалося виділити 187 млн грн, а на 2023-й з очевидних причин таких видатків бюджет не передбачає. Результат – лише кілька українських громад можуть підтвердити початок розробки комплексних планів.

Другий чинник – питання підключення до інженерно-транспортних мереж. Попри існування з 2012 року законодавчої норми про можливість фінансувати облаштування парків, випадки такого фінансування були поодинокими. Згідно з даними Мінекономрозвитку, у 2015–2019 роках було профінансовано проекти будівництва інфраструктури трьох індустріальних парків, а 2021-го – чотирих парків. Очевидно, що допомога держави в облаштуванні лише семи промислових майданчиків протягом шести років є недостатньою. При цьому підключення до мереж в Україні є достатньо тривалим процесом і може займати в середньому 267 днів, згідно зі звітом Doing Business Ukraine 2020, тоді як у розвинених країнах – 75 днів. Хоча після 2020 року і було ухвалено низку законодавчих змін, які спрощують підключення до електромереж, яскравим нещодавнім прикладом того, що проблема існує, є кейс турецької компанії Ваукар, яка, за своїми підрахунками, оцінила тривалість робіт із підключення до мереж у два роки, а вартість робіт – у 10 млн дол. США. Третій чинник – відсутність доступу до кредитних коштів з низькими процентними ставками (відповідних режимів кредитування, страхування та гарантування) та грантів для розвитку R&D центрів (центрів дослідження та розробок) у межах промислових

парків. З 2021 року парламент та уряд активізувалися у стимулюванні будівництва індустріальних парків. Так, обладнання, яке ввозиться для використання учасниками індустріальних парків, звільнено від сплати ПДВ і ввізного мита, а учасники парків звільнені від податку на прибуток протягом десяти років, якщо дотримано певних вимог. Податковий кодекс України також надає право органам місцевого самоврядування встановлювати пільги та ставки щодо сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та плату за землю. В цьому аспекті органи місцевого самоврядування повинні бути проактивними і усвідомити, що, надаючи пільги та знижуючи податки, вони отримують більший економічний і соціальний ефект за рахунок нових робочих місць і припливу капіталу в їхню громаду.

Успішний міжнародний досвід може стати Україні в пригоді. У Польщі, приміром, для створення промислових і технологічних парків інвесторам часто пропонують земельні ділянки з готовим підключенням до всіх необхідних мереж (електро-, газо-, водопостачання тощо). До того ж більшість із них створюються та облаштовуються місцевими органами, часто в кооперації з університетами як науковими та кадровими базами, а вже після готовності парку до будівництва інвестор вкладає кошти. Реалізація проектів у такому вигляді дає можливість справедливо розподілити ризики між учасником/керуючою компанією парку та державними або місцевими органами чи університетами, які допомагають у підборі людських ресурсів, створенні лабораторій та акселераторів чи бізнес-інкубаторів у межах парків. У багатьох країнах, зокрема, у Китаї та Польщі, визначено спеціальні економічні зони, в яких діють податкові пільги для створення парків. Такі території дають переваги та приваблюють великі інвестиції. Підхід Китаю до створення спеціальних економічних зон є цікавим з огляду на те, що вони створюються із метою вирішити конкретні проблеми в певному регіоні. Наприклад, визначивши певну територію зоною технологічного розвитку, держава фокусується на покращенні інфраструктури, тоді як у зоні вільної торгівлі акцент робиться на розвитку інновацій. Таким чином, Китай, маючи змогу централізовано приймати рішення з усіх питань економічної та регіональної політик, ефективно і скоординовано вирішує завдання зі створення індустріальних зон і парків у них, що є однією із причин успіху згаданих парків у цій країні.

За словами експертів, відсутність схожого підходу у Польщі та створення спеціальних економічних зон у одному регіоні і нестворення в іншому спричинили штучну нерівномірність промислового розвитку регіонів країни. Україна може використати досвід цих двох країн і впроваджувати будь-які преференції та пільги з урахуванням потреби рівномірно розподілити допомогу від держави, щоб не фокусуватися на розвитку лише деяких регіонів країни. При цьому необхідні чіткі

правила та критерії надання таких пільг, щоб зменшити корупційні ризики та стимулювати створення нових активів замість перерозподілу наявних.

Для визначення напрямів та інструментів забезпечення розвитку індустріальних парків Кабінет міністрів своїм розпорядженням № 176-р від 24.02.2023 року схвалив «Стратегію розвитку індустріальних парків на 2023–2030 роки» (далі – Стратегія). Вона декларує цілі, практичні завдання та заходи для виконання, перелік відповідальних органів, а також очікувані результати та приблизні терміни їхнього досягнення. У документі детально описано проблеми, з якими зіштовхується бізнес, що працює або намагається працювати у сфері індустріальних парків; ґрунтовно врегульовано практичні кроки, які мають здійснювати представники виконавчої влади та органи місцевого самоврядування для виконання завдань і досягнення цілей; взято до уваги екологічні вимоги щодо створення парків, які є поширеними у світі. Загалом пропонуються цілком робочі рішення, втім, усі вони напряду прив'язані до бюджетного чи місцевого фінансування, а отже, не будуть здійсненими доти, доки у держави не знайдуться зайві гроші на індустріальні парки. А вони ніколи, на жаль, не знаходяться. Проте цілі деяких заходів Стратегії є не зовсім зрозумілими та обґрунтованими. Наприклад, очікуваним результатом «здійснення заходів з надання підтримки для релокації підприємств в індустріальні парки» є те, що у кожному регіоні здійснено не менш як три такі заходи. Дещо «плановий» підхід до регулювання питання створення і діяльності парків. Якщо такі підприємства будуть релоковані в індустріальні парки, не маючи між собою промислового симбіозу або інших синергетичних зв'язків, то релокація не матиме очікуваного ефекту. Варто дати можливість бізнесу на місцях вирішувати, чи потрібна релокація тих чи інших підприємств в індустріальний парк. Світовий досвід державної допомоги у розвитку індустріальних парків варто надалі аналізувати, та, адаптуючи до наших реалій і можливостей, використовувати найкращі його приклади. Стратегія в цьому аспекті є потрібним програмним документом – стартовою точкою для реального стимулювання створення та облаштування індустріальних територій. Цей документ містить практичні кроки та заходи для центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, за умови реалізації яких можна очікувати збільшення кількості ініціатив із створення індустріальних парків та їхньої реалізації. От тільки з виконанням стратегій у нас завжди гірше, ніж з їхнім написанням.

Пропонується доповнити Закон «Про індустріальні парки статтями: Стаття *. «Спеціальні режими стимулювання учасників індустріальних парків. 1. До суб'єктів що знаходяться у складі індустріального (промислового) парку застосовуються наступні заходи стимулювання:

звільнення від сплати митних зборів імпортованих машин та обладнання, та комплектуючих до них; звільнення від податку на землю підприємств-учасників індустріальних парків; звільнення від сплати земельного збору; зниження екологічних податків (стимули з впровадження оподаткування екологічним податком могли б надаватись у вигляді зниженої ставки екологічного податку за наявності у підприємства-учасника індустріального парку інновацій з екологічної складовою протягом попереднього звітного періоду); звільнення від місцевих податків та зборів; звільнення від податку на прибуток у відношенні до створених нових робочих місць; звільнення від сплати або зниження податку на нерухомість; зниження вартості зв'язку; застосування знижених тарифів на комунальні послуги; покриття державою внесків на соціальне страхування (строком до 5 років); покриття державою відсоткової ставки за кредитами на НДДКР; компенсація державою вартості навчальних програм, спрямованих на підвищення кваліфікації персоналу, в т.ч. в сфері опанування цифрових навичок; компенсація витрат інвесторів за підключення до інженерних мереж, (енергомереж); забезпечення збору та утилізації відходів; надання різного виду послуг (фінансові, лізинг, кредитування, маркетингові, виставкові послуги, охорона, управління об'єктами нерухомості тощо); повернення ПДВ, понесеного за витратами на будівництво; фінансування облаштування територій індустріальних парків; прискорена амортизація основних фондів; надання державних гарантій інвесторам щодо збереження поточних умов інвестування; взаємодія учасників ІІ в рамках спеціального регуляторного режиму «Єдине вікно» з широким застосуванням цифрових технологій.

2. З метою запобігання зловживанням стимулами їх кількість за вибором інвестора диференційовано обмежується у кількості 5-7-10 позицій, в залежності від обсягу інвестицій, кількості нових робочих місць, що створюються, рівня розвитку та особливостей території (грінфілд, браунфілд, невелика ОТГ, місто обласного значення, обласний центр, іншого призначення). Стаття. **.

1. Держава стимулює внутрішнє виробництво готових товарів через лізингові та кредитні програми які поширюються на вироблені в країні товари з високим рівнем локалізації (від 30–50%). Важливо також надавати таким виробникам кредити в національній валюті на умовах, не гірших від тих, на яких їх залучають основні іноземні конкуренти. Варто також передбачити податкові канікули для новостворюваного бізнесу та нових виробничих ліній уже наявних компаній. Джерелом коштів для цього має стати посилення оподаткування імпорту та кардинальне збільшення ренти на сировинні галузі. 2. Держава застосовує зниження, а то й повне скасування ПДВ на продукцію сировинних галузей, особливо ту, яка на 60–80%, а подекуди й більше експортується за

кордон. Відсутність ПДВ на руди, зерно чи олійні знижуватиме їхню вартість для споживачів і переробників цих товарів всередині країни і зменшуватиме на 20 % прибутковість їхнього експорту в необробленому вигляді. При цьому втрати для бюджету будуть незначними, а ефект для української економіки й особливо її галузей із глибшою переробкою – дуже значним. Стаття***. Пріоритетні галузі смарт-спеціалізації.

1. Пріоритетні галузі смарт-спеціалізації регіонів визначаються в Стратегіях регіонального розвитку на відповідний період, розроблених згідно з нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України.
2. Застосування заходів стимулювання діяльності у сфері промисловості, включених у якості пріоритетних напрямків смарт-спеціалізації до регіональних Стратегій регіонального розвитку, здійснюється відповідно до п.1 статті * цього закону.

Список використаних джерел:

1. Чорний Є. Індустріальні парки. мінімальний прогрес за десять років. URL: <https://zn.ua/ukr/promyshliennost/industrialni-parki-minimalnij-prohres-za-desjat-rokiv.html>.

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК (ВІДНОВЛЕННЯ) РЕГІОНІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Шалигіна Ірина Валеріївна

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Сумського національного аграрного університету*

В таких складних умовах (умовах війни) в Україні її державна політика має досить швидко переорієнтуватися з довоєнних умов щодо підвищення саме економічних та соціальних стандартів життя кожного громадянина на нові та більш дієві для сьогодення. Вони мають бути вже направлені не тільки на досягнення постійного розвитку соціально – економічного потенціалу як в цілому країні так і кожного регіону, а й на відновлення того рівня, що був в окремих регіонах до початку війни. Даний процес стосується проведення більш чітких та якісних перетворень в усіх сферах життєдіяльності нашої країни. Тому забезпечення економічного зростання (відновлення) в контексті окремого регіону залишається одним із головних чинників досягнення позитивних загальнодержавних економічних тенденцій. В свою чергу воно постає в основі покращення (відновлення) добробуту і соціального розвитку населення певного регіону, мобілізуючі всі можливі фінансові ресурси (міжнародні, донорські, бюджетні, регіональні чи бізнесу регіону) для досягнення більшого економічного ефекту від цього.

До 2022 року у владних інститутах України пріоритетним напрямком виступав економічний розвиток регіонів і це визначалося державною регіональною політикою. Метою якого був саме соціально-економічний розвиток регіону та формування відповідних умов для того щоб регіон розвивався динамічно та збалансовано. Все це мало прояв у покращанні економічного рівня життя населення регіону та забезпеченні гарантованого державою їх соціального захисту.

Сучасна термінологія поняття «регіон» визначена багатьма параметрами і досить часто застосовується як у науковому так і в інших напрямках досліджень. Він постійно використовується в інформації, яка надається засобами масової інформації, зазначається урядовими документами та законодавчо-нормативними актами, а також досліджується та обговорюється у різних наукових працях. Саме термін «регіон» використовують і у інших галузях знань для того щоб визначити територіальні частини геоторії й акваторії за певними ознаками. Поява даного терміну пов'язана із тим, що з'явилися і почали розвиватися напрямки досліджень такі як регіоналістика та регіональна

економіка. Якщо перекласти термін «регіон» з латинської, то це є саме область, край, район [1].

Дослідження щодо суб'єктності регіонів проводяться та визначаються в сучасних мезоекономічних концепціях, наприклад щодо конкурентних переваг М. Портером, щодо нового регіоналізму і синергетики Л. Євстигнеєвою та Р. Євстигнеєвим. Щодо аспектів конкурентного федералізму А. Лавровим, Дж. Литвакою та Д. Сазерленомою, а вже щодо аспектів економічного федералізму О. Пчелинцевой, В. Овчиниковим тощо. Ними також досліджувалися аспекти, в яких йде мова про економічний простір у середині кожної держави, а його формування визначається в процесі перетворення регіонів як самостійних економічних суб'єктів. Тому питання регіональної політики розглядається не тільки як метод компенсації недоліків, а і як конкурентна політика розвитку [2].

Більшість сучасних науковців визначають економічний регіон як цілісну територію країни, в якій склалася своя спеціалізація, структура виробництва та система внутрішніх зв'язків.

Економічні інтереси регіону можуть бути різноманітними та суперечливими, тому що вони виникають в таких сферах суспільного виробництва як розподіл, обмін та споживання, а також у них є різними форми і різновиди. Для того щоб врегулювати протиріччя і створений відповідний соціальний інститут – орган регіональної влади. Даному органу передається право бути юридичною особою місцевим співтовариством. Загальна оцінка щодо економічного розвитку регіону базується на мікроекономічних відносинах, що складаються між товарними ринками, суб'єктами господарювання, засобами виробництва та між виробничою і соціальною інфраструктурою. Для економіки регіону притаманним є ефективна взаємодія, яка сформована між усіма суб'єктами господарювання та має інтеграційний процес, що дійсно дає комплексний та збалансований його розвиток. Тому на внутрішньо-регіональному рівні ефективна економіка регіону відтворює здатність економічних суб'єктів більш ефективно здійснювати свою господарську діяльність. Також така особлива риса регіонального розвитку виступає підставою для міжрегіональних взаємодій, тобто виходу регіону на макроекономічний рівень з позицій щодо вирішення власних економічних цілей [3].

Всі головні завдання в регіонах, що ставляться перед ними, саме пов'язані із соціальним, економічним, фінансовим, адміністративним та організаційним розвитком. Для їх вирішення має бути у достатній кількості фінансових ресурсів і при виконання наступних умов: сам факт достатності цих ресурсів, можливість щодо їх взаємозаміни, плавний розвиток (відновлення) економіки регіону. Ключовим фактором в забезпеченні ефективності соціально-економічного розвитку (відновлення)

регіону є той фактор, який свідчить про те, наскільки ефективним у нього є інститут державного управління. Тому необхідним є проведення відповідних адміністративних реформ як на загальнодержавному так і регіональних рівнях щодо скорішого та ефективного розвитку (відновлення) економіки України. Саме вони мають формувати нові механізми проведення адміністративного регулювання, програмно-цільового управління та бюджетування в регіоні, які будуть дієвими й у післявоєнне відновлення економіки держави в цілому.

Ті процеси, що відбулися в Україні саме у довоєнний період, свідчили про те, що була вже практично сформована соціально-економічна система розвитку регіонів. Ця система показувала стійку здатність до здійснення переходу до більш сталого економічного зростання регіонів: забезпечити збалансоване вирішення проблем соціально-економічного розвитку, збереження їх природно-ресурсного потенціалу та задоволення всіх потреб населення як нинішнього так і майбутніх поколінь. Тому в Україні стратегічним пріоритетом на той час було якісне економічне зростання саме в регіонах, через які відбувалася структурна збалансованість та стійкий, стабільний розвиток всієї національної економіки.

Щодо розвитку сучасної регіональної політики, то пропонується вже використовувати новий підхід з певними особливостями, а саме:

- розробити Загальну Стратегію з урахуванням стратегій регіонального розвитку як на державному так і регіональних рівнях, з врахуванням всіх факторів які впливатимуть на результативність місцевого бізнесу;
- необхідністю має бути розкриття потенціалу для кожного окремого регіону наявних чи потрібних ресурсів;
- постійно приділяти увагу щодо виявлення всіх можливостей для подальшого розвитку регіону (після його відновлення);
- створити скоординовану систему багаторівневого врядування (управлінської спроможності) центральною, регіональною та місцевою владою (посилення має бути в напрямку саме місцевого і регіонального рівнів), а також всіх зацікавлених сторін щодо перспективного регіонального розвитку.

Україна вже частково зробила в своєму законодавстві певні зміни щодо питань регіонального розвитку та почала відбудову відповідних управлінських інститутів.

Отже, в 2023 році Україні для фінансування відновлювальних робіт інфраструктури потрібно близько 17 млрд. дол., з яких більшу частину джерел фінансування мають стати конфісковані російські активи в європейських країнах та США. Для нас вже до кінця червня поточного року досить важливим є отримання 14,1 млрд. дол. для проведення «швидкого відновлення». Певна частина фінансування вже була

сформована: 3,2 млрд. дол. у державному бюджеті, а 2,3 млрд. дол. нададуть США до кінця року. Вони підуть на швидке відновлення енергетичних мереж та інших критично важливих інфраструктурних об'єктів в Україні. Також Україною вже отримано запевнення щодо надання нам 1 млрд. євро від Європейської Комісії, а також отримала певні гарантії від партнерів (в т.ч. країн G7) на суму 5 млрд. євро [4].

Однак зараз першочерговими завданнями для вирішення в регіонах є:

- достатньо вірно провести оцінку нанесених збитків для того, щоб не втратити довіру та фінансові ресурси донорів та інвесторів;
- розробити плани щодо проведення етапу відновлення (на всіх рівнях);
- визначити черговість етапів проведення відновлення (відбудови) об'єктів комунальної та цивільної інфраструктури;
- розробити ефективні механізми щодо координування відновлювальних робіт в регіоні;
- забезпечувати проведення прозорого фінансування через мінімізацію корупційних ризиків [5].

Тому проведення майбутнього відновлення має бути якомога скорішим та спрямованим забезпечити прискорений соціально-економічний розвиток щодо відновлення регіонів та їх економіки.

Список використаних джерел:

1. Беляев В.В. Теоретичні аспекти управління економічним розвитком регіону. Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (19–23 квітня 2021 р.). Суми. 2021. С. 222.
2. Диганова А.Ю. Теоретико-методологічні аспекти визначення сутності поняття «регіональна політика». *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Державне управління.* № 2. 2018. С. 6–13.
3. Завадських Г.М. Регіональна економіка. Електронний посібник. URL: https://elib.tsatu.edu.ua/dep/feb/ptbd_2/page11.html (дата звернення: 05.05.2023).
4. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3696110-ukraina-spodivaetsa-do-kinca-cervna-zibrati-ricnij-paket-kostiv-dla-svidkogo-vidnovlenna.html> (дата звернення: 08.05.2023).
5. Державна регіональна політика 2023: бути чи не бути? URL: <https://rpr.org.ua/news/derzhavna-rehionalna-polityka-2023-buty-chy-ne-buty/> (дата звернення: 06.05.2023).

НАПРЯМ 5. ІННОВАЦІЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-13>

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Алексєєнко Владислав Юрійович

студент

*Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»*

Петканич Марія-Вікторія Михайлівна

студентка

*Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»*

Науковий керівник: Тимчак Мар'яна Володимирівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

*Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»*

За останні роки великі та малі банки з усього світу досягли значних успіхів у цифровізації свого бізнесу. Однією з найбільших інновацій, яка реформує ринок фінансів і, зокрема банківський сектор, є технологія блокчейн.

Блокчейн – це цифрова, незмінна, розподілена книга, яка постійно та поступово реєструє транзакції. Згідно дослідження Research and Markets, очікується, що розмір ринку блокчейнів зросте до 67,4 мільярдів доларів США до 2026 року [3]. Зростаючий інтерес фінансових установ до блокчейну зосереджений на фундаментальних перевагах цієї технології [7]:

– Безпека. Фінансовий сектор вразливий до хакерських атак. Кожна транзакція в реєстрі блокчейнів піддається складному набору шифрувань. Як наслідок, незмінний ряд закодованих «блоків» даних залежить від решти серійного номера книги. Він пропонує один із найефективніших засобів кіберзахисту від злому та шахрайства в сучасній ІТ-екосистемі.

– Швидкість. Будь-якою транзакцією можна керувати, затверджувати та миттєво реєструвати через блокчейн. Ця технологія контрастує з трудомісткими сьгоднішніми процесами автентифікації,

верифікації та обміну даними у фінансах, які використовуються банківськими та фінансовими спеціалістами для надання послуг.

– Прозорість і відстежуваність. Блокчейн, по суті, є механізмом цифрового запису. Він забезпечує безпрецедентну видимість усього життєвого циклу транзакції або обміну цінністю в рамках операцій банку. Це зменшує потребу в перевірках третьою стороною під час процесу платежу або переказу коштів.

– Управління ризиками та витратами. Децентралізована інфраструктура даних, яка оптимізує транзакції, усуває кілька головних проблем безпеки для банків. Рівень помилок і шахрайства знижується, адміністративні витрати зменшуються, а необхідність у резервному зберіганні конфіденційних фінансових даних клієнтів майже зникає.

Проведене глобальне опитування Deloitte у 2021 році вказує, що найпопулярнішими напрямками використання блокчейну у банківській сфері є: міжнародні грошові перекази, кредити та позики, KYC [6].

Міжнародні грошові перекази. Під час здійснення міжнародного банківського переказу кошти проходять через декількох посередників, тим самим збільшуючи час та вартість операції для клієнта. Завдяки технології блокчейн банки можуть надсилати та отримувати гроші в будь-який час з будь-якої точки світу в режимі реального часу без посередників.

Показовим прикладом застосування такої концепції буде запуск корпорацією IBM уніфікованої блокчейн-платформи транскордонних грошових переказів – Blockchain World Wire (BWW). Її автори обіцяють здійснювати транзакції по всьому світу миттєво, надійно та набагато дешевше. На цей час до системи вже під'єднані 44 банки, що мають представництва у 72 країнах світу. Суть BWW зводиться до можливості «пересилати» аналоги світових валют у вигляді токенів блокчейну, прив'язаних до курсів валют. За своїм принципом роботи система ідентична рішенню від JPMorgan: за запитом однієї зі сторін BWW генерує порцію токенів на визначену суму, переказує їх, викуповує та зараховує вже фіатні гроші на рахунок другої сторони, після чого «знищує» використані токени [7].

В даний час ряд фінансових установ почав тестувати транзакції на блокчейн-платформах. Standard Chartered використовує Ripple, блокчейн-платформу корпоративного рівня, для реалізації транскордонних транзакцій. Платформі знадобилося 10 секунд, щоб завершити процес розрахунку, який у традиційній банківській системі займає від двох до семи днів. На державному рівні можна навести приклад Національного банку Австралії (NAB), який використав технологію бухгалтерської книги Ripple для переказу 10 доларів США з рахунку співробітника NAB на рахунок іншого співробітника в Canadian Imperial Bank of Commerce. Процес також тривав 10 с [1].

Позики та кредити. Блокчейн у банківській справі може бути використаний у взаємодії з альтернативними системами кредитування. За його допомогою забезпечується ефективний, дешевий і безпечний спосіб надання особистих позик клієнтам. Завдяки децентралізованому реєстру історії платежів споживачам стає легше подавати заявки на кредити. Таким способом блокчейн відкриває можливості здійснення однорангових позик (P2P-кредитування).

KYC. Одним із ефективних процесів захисту персональних даних та ідентифікації особи є процедура KYC. У неї закладено перевірений часом принцип «Знай свого клієнта», котрий використовується у централізованих фінансових установах із метою запобігання фінансування терористичних організацій, відмивання грошей, отриманих нелегальним способом, а також здійснення транзакцій, котрі можуть мати шахрайський характер. Проте існуюча модель реалізації цієї процедури недостатньо ефективна, а вартість її впровадження постійно зростає [7]. У деяких сценаріях банкам може знадобитися до 3 місяців, щоб виконати всі процедури KYC, які включають перевірку фотографій, перевірку підтвердження адреси та перевірку біометрії. За допомогою блокчейн клієнтські бази даних автоматично оновлюються відповідною інформацією та полегшують безпечний обмін між банками.

Цінні папери. Щоб купувати або продавати боргові зобов'язання, акції чи товари, банки повинні стежити за тим, хто чим володіє. Щоб отримати цю інформацію, вони зв'язуються з кількома біржами, брокерами, розрахунковими палатами, банками-зберігачами тощо. Участь цих сторін разом із наявністю застарілої системи власності робить процес повільним і схильним до неточності та шахрайства. Технологія блокчейн у банківській справі революціонує систему, створюючи децентралізовану базу даних цифрових та унікальних активів. Через розподілену книгу стає легше передавати активи через токени, які представляються «поза ланцюгом». Переваги блокчейну в банківській справі полягають у створенні токенованої безпеки, яка несе в собі потенціал повного виключення посередників і зниження комісій за обмін активів.

Кредитний рейтинг клієнтів. Через випуск власних токенів банки можуть пришвидшити облік транзакцій та зменшити операційні витрати на утримання персоналу. За допомогою книги розподіленого реєстру та токенизації майна клієнтів, банк отримує можливість практично безпомилково надавати клієнту відповідний кредитний рейтинг. Це дозволить запобігти видачі кредиту під заставу майна неліквідних активів, що вже є у заставі чи не відповідають певним вимогам, а також дозволить відстежувати кредитну історію клієнта. Наслідками таких нововведень стане зменшення витрат банків, зменшення відсотку

неповернення за кредитами, що призведе до зменшення депозитарної ставки для дебіторів.

Блокчейн швидко отримує все більше підтримки, оскільки великі міжнародні банки демонструють інтерес до цієї технології:

– JP Morgan. 12 квітня 2021 року JP Morgan заявив, що вони використовують блокчейн для покращення грошових переказів, скорочення обробки платежів і часу їх перевірки [5].

– Центральний банк Швеції. Банк експериментує з випуском власної цифрової валюти, відомої як електронна крона. Базуючись на розподіленій технології R3 Corda, банк зробив сміливий крок до створення загальнонаціональної криптовалюти [2].

– HSBC. Банк використовує блокчейн-платформу R3 для включення Digital Vault для зберігання цифрових активів. Технологія значною мірою допомагає знизити вартість їхніх кастодіальних послуг [4].

З 2015 року ряд великих міжнародних фінансових установ почав формулювати плани щодо блокчейн-сектора. Goldman Sachs, JP Morgan, UBS та інші банківські гіганти заснували власні блокчейн-лабораторії, тісно співпрацюючи з блокчейн-платформами. Крім того, Nasdaq, Нью-Йоркська фондова біржа, DTCC, Visa, SWIFT також активно використовують блокчейн [1].

Таким чином, технологія блокчейн вносить багато інновацій у банківський сектор, зокрема новий рівень транскордонних переказів, швидке та безпечне кредитування, застосування процедури KYC. Операції, що базуються на блокчейні, здатні забезпечити значне скорочення витрат, допомогти оптимізувати грошові потоки, скорочувати час розрахунків, мінімізувати ризики і зменшувати вартість капіталу.

Список використаних джерел:

1. Blockchain application and outlook in the banking industry. URL: <https://jfin-swufe.springeropen.com/articles/10.1186/s40854-016-0034-9#Sec9>.

2. E-krona. URL: <https://www.riksbank.se/en-gb/payments--cash/e-krona>.

3. Global Blockchain Market Report 2021: Market Size is Projected to Grow from \$4.9 Billion in 2021 to \$67.4 Billion by 2026, at a CAGR of 68.4%. URL: <http://surl.li/hailj>.

4. HSBC is enabling clients to navigate the digital assets ecosystem. URL: <https://www.gbm.hsbc.com/insights/securities-services/hsbc-is-enabling-clients-to-navigate-the-digital-assets-ecosystem>

5. Morgan J.P. uses blockchain technology to help improve money transfers. URL: <https://www.jpmorgan.com/news/jpmorgan-uses-blockchain-technology-to-help-improve-money-transfers>.

6. Top Bank Initial Use Cases For Blockchain. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ch/Documents/innovation/ch-en-innovation-deloitte-blockchain-app-in-banking.pdf>.

7. Застосування блокчейну в банківському секторі. URL: <https://www.bitbon.space/ua/knowledge-base/distributed-ledger-technologies-blockchain/financial-sector/use-of-blockchain-in-the-banking-sector>.

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Нікулін В'ячеслав Ігорович

*аспірант кафедри економіки, фінансів та обліку
Європейського університету*

Фімяр Світлана Володимирівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, фінансів та обліку
Європейського університету*

Штучний інтелект (ШІ) – це технологія, яка змінює спосіб, яким підприємства взаємодіють зі своїми клієнтами, оптимізують виробництво, аналізують дані та приймають рішення. Використання ШІ на сучасних підприємствах забезпечує підвищення продуктивності, якості та ефективності діяльності, що дозволяє підприємствам бути більш конкурентоспроможними на ринку. Ось декілька прикладів того, як ШІ використовується на сучасних підприємствах в різних галузях.

Автоматизація процесів: ШІ може бути використаний для автоматизації повторюваних процесів, таких як обробка замовлень або аналіз даних. Наприклад, у банківському секторі ШІ може автоматично перевіряти транзакції на підозрілі операції та боротися зі шахрайством [1].

Покращення клієнтського сервісу: ШІ може використовуватися для покращення клієнтського сервісу шляхом автоматизації процесу відповіді на запити клієнтів. Наприклад, у веб-чатах можуть бути встановлені чат-боти, які відповідатимуть на запити клієнтів [2].

Прогнозування та аналіз даних: ШІ може використовуватися для прогнозування та аналізу даних, що допомагає виробникам зрозуміти поведінку споживачів та прогнозувати тенденції. Наприклад, виробники можуть використовувати ШІ для аналізу соціальних мереж, щоб зрозуміти, які продукти та послуги є популярними серед користувачів [3].

Медичні дослідження: ШІ може бути використаний у медичних дослідженнях для аналізу великих обсягів даних, що дозволяє виявляти тенденції та патерни, які не виявляються при традиційних методах дослідження. Наприклад, ШІ може бути використаний для аналізу зображень, щоб діагностувати різноманітні захворювання [4].

Виробництво: ШІ може бути використаний для підвищення ефективності та якості виробництва шляхом автоматизації процесів та оптимізації роботи обладнання. Наприклад, виробники можуть використовувати ШІ для планування розкладу виробництва або контролю якості продукції [5].

Фінанси: ШІ може бути використаний в фінансовому секторі для аналізу ринків, ризик-менеджменту та прийняття рішень. Наприклад, ШІ може бути використаний для рекомендацій по інвестиціям або прогнозування ризиків [6].

Транспорт та логістика: ШІ може бути використаний для оптимізації маршрутів доставки та управління логістичними процесами. Наприклад, компанії можуть використовувати ШІ для планування маршрутів транспорту або визначення оптимальних часів доставки [7].

Реклама та маркетинг: ШІ може бути використаний для персоналізації реклами та маркетингових кампаній. Наприклад, використовуючи дані про інтереси та поведінку користувачів, ШІ може рекомендувати споживачам продукти та послуги, які вони ймовірно куплять [8].

Застосування штучного інтелекту на сучасних підприємствах дозволяє підприємствам оптимізувати процеси, підвищувати продуктивність та якість діяльності, прогнозувати тенденції та приймати обґрунтовані рішення. ШІ може бути застосований у різних галузях, від фінансів до медицини, і має багато переваг для підприємств. Однак, при застосуванні ШІ потрібно враховувати етичні аспекти та забезпечувати захист даних користувачів, щоб забезпечити безпеку та довіру до технології. В цілому, застосування ШІ на сучасних підприємствах може значно покращити їхню діяльність та допомогти досягти більшого успіху на ринку.

Список використаних джерел:

1. Bent Dalager, Troels Steenstrup Jensen, Nets and KPMG explore the power of AI in fraud-prevention. 2020. URL: <https://kpmg.com/dk/en/home/media/press-releases/2020/04/artificial-intelligence-prevents-fraud.html>.
2. Successive digital, Enhance Your Business Performance with AI Chatbots. 2021. URL: https://medium.com/@successive_digital/enhance-your-business-performance-with-ai-chatbots-8a0753ae6dbc.
3. Як штучний інтелект використовується у сфері відкритих даних. URL: <https://diia.data.gov.ua/info-center/aiod>.
4. What is artificial intelligence in medicine? URL: <https://www.ibm.com/topics/artificial-intelligence-medicine>.
5. Білан М. Як бізнес може використовувати штучний інтелект. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/8/699875>.
6. Демченко І. Штучний інтелект у банківських процесах 2023. URL: <https://blog.liga.net/user/idemchenko/article/49951>.
7. Довга С. Штучний інтелект у логістиці та вантажних перевезеннях. 2019. https://logist.today/uk/dnevnik_logista/2019-12-22/iskusstvennyj-intellekt-v-logistike-i-gruzovyh-perevozkah.
8. Кузнецова А. Штучний інтелект у маркетингу: переваги і приклади використання. 2023. URL: <https://web-promo.ua/ua/blog/shtuchnij-intelekt-u-marketingu-perevagi-i-prikladi-vikoristannya>.

НАПРЯМ 6. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-15>

СХЕМИ КОМПЕНСАЦІЇ БІОРІЗНОМАНІТТЯ З ВИСОКОЮ ПРИРОДНОЮ ЦІННІСТЮ

Кобзар Олена Михайлівна

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник*

*відділу екосистемного оцінювання природно-ресурсного потенціалу
Державної установи «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»*

Знищення екосистем з високою природною цінністю або окремих унікальних видів диких тварин чи рослин внаслідок реалізації проекту економічного розвитку є вагомим аргументом для відмови від його реалізації. Проте, якщо екосистеми з високою природною цінністю або окремі унікальні види диких тварин чи рослин підлягають відновленню, проект може бути реалізований за умови їх відтворення (компенсації) на іншій ділянці регіону.

«Компенсація біорізноманіття – це економічний інструмент, що використовується для забезпечення економічного розвитку при одночасному досягненні таких цілей збереження біорізноманіття, як чистий приріст або відсутність чистих втрат біорізноманіття» [1, с. 19; 2, с. 193]. Компенсація належить до заключного виду заходів, спрямованих на пом'якшення наслідків господарської діяльності для довкілля. До екологічних заходів, що передують компенсації, відносять запобігання, мінімізацію та відновлення [1, с. 3].

Програми компенсації втрат біорізноманіття було започатковано у США у 1970-х роках з метою пом'якшення негативного впливу на водно-болотні угіддя. Однак наразі такі програми стали стрімко розвиватися у багатьох країнах. (табл. 1).

Загалом виділяють три типи компенсації втрат біорізноманіття та відповідно схем платежів за її реалізацію – разові компенсації, обов'язкові та біобанкінг [3, с. 5; 1, с. 52].

**Програми компенсації втрат біорізноманіття/екосистем
з високою природною цінністю**

Країна	Рівень	Нормативне забезпечення	Біорізноманіття	Тип компенсації
1	2	3	4	5
Австралія	Штат Новий Південний Уельс	Банкінг біорізноманіття та Компенсаційна схема	Види та оселища, що перебувають під загрозою зникнення	Біобанкінг
Австралія	Штат Південна Австралія	Компенсація рослинності	Місцева рослинність у Південній Австралії, що охороняється відповідно до положень Закону про місцеву рослинність	Разова, обов'язкова
Канада	Провінція Альберта	Політика Альберти щодо водно-болотних угідь	Природні та відновлені водно-болотні угіддя	Разова, обов'язкова
ЄС	Міжнародний	Компенсація біорізноманіття відповідно до Пташиної та Оселищної директив	Мережа Natura 2000	Зазвичай разова
Німеччина	Національний	Положення про пом'якшення впливу	Біорізноманіття, що охороняється відповідно до положень Федерального закону про охорону природи	Разова, біобанкінг
Монголія	Національний	Монгольський пілотний проект «Планування розвитку»	Центральні та східні пасовища Монголії	Разова
Нідерланди	Національний	План просторового розвитку, Закон про флору та фауну, Закон про ліс, Закон про захист довкілля	Мережа Natura 2000 та Національна екологічна мережа, а також види, що охороняються за межами мереж	Зазвичай разова
Швеція	Національний	Схеми компенсації біорізноманіття відповідно Закону про довкілля	Мережа Natura 2000 та інші природозаповідні території	Разова
Швейцарія	Національний	Федеральний закон про охорону природи та культурної спадщини	Місцеві види тварин, рослин та біотопи національного, регіонального та місцевого значення	Зазвичай разова

1	2	3	4	5
США	Національний	Компенсаційне пом'якшення негативного впливу на водно-болотні угіддя	Водно-болотні угіддя	Разова, обов'язкова, біобанкінг
США	Національний	Банкінг збереження	Види, що знаходяться під загрозою зникнення відповідно до Закону про види, що зникають	Разова, обов'язкова, біобанкінг

Джерело: складено автором за [1]

Разові компенсації – здійснюються самим забудовником або третьою стороною від його імені. В останньому випадку забудовник платить третій стороні за компенсацію знищеного ним біорізноманіття. Характерною рисою разової компенсації є те, що компенсаційне відновлення біорізноманіття починається приблизно водночас із його знищенням. Тобто існує певний проміжок часу протягом якого біорізноманіття та екосистемні послуги, які ним надаються відсутні як на ділянці, де проводиться забудова, так і на ділянці, де проводяться компенсаційні заходи. Крім того, існує ризик, що відновлене біорізноманіття не зможе функціонувати самостійно, тобто компенсація не бути успішною. Зазвичай разові компенсації є добровільними.

При *обов'язковій компенсації* відповідні регулятивні органи стягують платежі з забудовників за несприятливий вплив на біорізноманіття та спрямовують їх на компенсаційні заходи.

Біобанкінг – ґрунтується на створенні банків біорізноманіття. «Банк пом'якшення наслідків – ділянка чи комплекс ділянок, де ресурси (наприклад, водно-болотні угіддя, струмки, місця проживання, види) відновлюються, покращуються та/або зберігаються з метою забезпечення компенсуючого пом'якшення впливів. Як правило, банк пом'якшення наслідків продає компенсаційні кредити для пом'якшення наслідків розробникам» [4, с. 2].

«Кредит – одиниця виміру, що становить екологічний товар, яким можна торгувати (це може бути функціональна міра чи міра площі), заснована на екологічній діяльності» [4, с. 2].

Банки можуть бути створені як державним, так і приватним сектором. З екологічною точки зору біобанкінг у порівнянні з разовими компенсаціями має певні переваги. По-перше, забудовник сплачує за компенсацію біорізноманіття з підтвердженим позитивним результатом (відтворене біорізноманіття є життєздатним та самостійно функціонує), тобто усувається ризик того, що компенсаційні заходи не досягнуть цілі. По-друге, це відсутність тимчасових втрат біорізноманіття та екосистемних послуг, що ним надаються між початком знищення

біорізноманіття на ділянці забудови та початком його функціонування на ділянці, де проводилися компенсаційні заходи. Необхідно також зауважити, що у випадку біобанкінгу відновлення біорізноманіття зазвичай відбувається на територіях значно більших ніж при одноразових компенсаціях (оскільки часто метою є компенсація для кількох проєктів розвитку), що призводить до економії від масштабу.

Отже, схеми компенсації біорізноманіття з високою природною цінністю наразі викликають все більший інтерес у всьому світі, оскільки уряди та приватний сектор прагнуть вирішити проблему його втрати, що виникає при реалізації проєктів економічного розвитку. В контексті розвитку схем компенсації біорізноманіття з високою природною цінністю в Україні, необхідно зазначити, що такі схеми є доволі складним інструментом, який потребує законодавчого, інституційного, наукового та фінансового забезпечення. Також доцільно зауважити, що схеми обов'язкової компенсації, ймовірно, будуть набагато потужнішим інструментом, ніж добровільної, оскільки вони, як правило, мають суворі вимоги та пов'язані з можливістю застосування санкцій за недотримання вимог.

Список використаних джерел:

1. Biodiversity Offsets: Effective Design and Implementation, OECD Publishing. Paris, 2016. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264222519-en> (дата звернення: 17.05.2023).
2. TEEB – The Economics of Ecosystems and Biodiversity for Local and Regional Policy Makers, Malta: Progress Press, 2010, 263 p. URL: <http://surl.li/hkwcq> (дата звернення: 17.05.2023).
3. Biodiversity Offsets Effective design and implementation. Policy highlights, OECD Publishing. Paris, 2016. URL: <https://www.oecd.org/environment/resources/Policy-Highlights-Biodiversity-Offsets-web.pdf> (дата звернення: 17.05.2023).
4. Madsen B., Carroll N., Moore B., Kelly. State of Biodiversity Markets Report: Offset and Compensation Programs Worldwide. 2010. URL: <http://www.ecosystemmarketplace.com/documents/acrobat/sbdmr.pdf> (дата звернення: 17.05.2023).

СТАЛЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК І СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Сергєєв Олександр Андрійович

аспірант

*Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

Вплив економічного зростання на стан довкілля є однією з найактуальніших проблем сучасного світу. Напружений баланс між економічними потребами суспільства та збереженням природних ресурсів та екосистем став викликом для нашої планети.

Екологічна безпека України зазнає загроз через значне забруднення атмосферного повітря, водних та земельних ресурсів, недостатній контроль з боку держави та неефективний моніторинг навколишнього природного середовища.

За даними Доповіді Програми розвитку ООН про стан людського розвитку за 2019 рік, недостатня увага до викликів, пов'язаних зі зміною клімату, може призвести до соціальної нерівності, підриву демократії та нестабільності, загрожуючи досягненню Цілей сталого розвитку.

Згідно зі звітами Всесвітньої метеорологічної організації, середня температура на планеті зросла на 1,2°C з початку 20-го століття, а зростання може досягти від 1,5°C до 4,3°C до кінця 21-го століття залежно від обсягу викидів парникових газів. Паризькою угодою встановлено цілі обмеження зростання температури до 2°C і, уявних, 1,5°C понад доіндустріальні рівні.

Доповідь Міжурядової групи експертів з питань зміни клімату підкреслює, що реалізація цілей Паризької угоди можлива, якщо світ досягне нетто-нульових викидів парникових газів до 2050 року [1].

Для вирішення проблеми зв'язку між економічним зростанням і станом довкілля необхідна спільна дія глобального співтовариства. Потрібно здійснювати інновації в економіці, просувати стале виробництво та споживання, сприяти використанню відновлюваних джерел енергії, запроваджувати ефективну політику збереження ресурсів та зменшення викидів шкідливих речовин.

В Україні за даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, лише близько 9% від загального обсягу відходів підлягає переробці та використанню вторинних матеріалів, тоді як більшість відходів надалі накопичується на сміттєзвалищах або спалюється, при цьому не використовуючись як ресурс.

Під час війни в країні з'явився ще один тип відходів – відходи руйнації. Питанням поводження з цими відходами опікується Міністерство екології та природних ресурсів України спільно з Мінрегіоном. Вже розроблений та затверджений Урядом відповідний порядок поводження з відходами [3].

Проте, в країні активно здійснюються заходи для розвитку циркулярної економіки. Наприклад, було прийнято Закон України «Про управління відходами», який набирає чинності 9 липня 2023 року. Законом передбачено запровадження дієвих механізмів у сфері управління відходами як на етапі їх утворення та повторного використання компонентів, що мають ресурсну цінність, так і на етапі збирання, оброблення та видалення [2].

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та іншими країнами у сфері охорони навколишнього середовища. Протягом 2022 року за підтримки уряду Німеччини через Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) у рамках проекту «Підтримка встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів (СТВ) в Україні» тривала робота щодо створення електронного Єдиного реєстру з моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів [2].

За даними Міністерства освіти та науки України, в 2021 році в Україні було розроблено та впроваджено програми з екологічної освіти у школах та вищих навчальних закладах. Це сприяє підвищенню рівня свідомості населення щодо сталого споживання, енергоефективності та екологічних практик.

У 2022 році було проведено дослідження екологічної освіти в Україні за ініціативою німецької організації Austausch e.V. Дослідження було проведено в рамках проекту під назвою «Fostering climate education in Eastern Europe» (Підтримка кліматичної освіти в Східній Європі), який отримав фінансову підтримку Міністерства закордонних справ Німеччини. Метою дослідження було вивчити стан екологічної освіти в Україні та визначити потреби і можливості щодо розвитку цієї сфери. Дослідження охопило різні аспекти екологічної освіти, зокрема програми та курси, які викладаються в школах та вищих навчальних закладах, наявність навчальних матеріалів та методик, роль вчителів у формуванні екологічної свідомості учнів, а також рівень участі громадськості в екологічних ініціативах.

Одним з найважливіших факторів сталого розвитку економіки є розвиток технологій та інновацій, спрямованих на зменшення негативного впливу економічного зростання на довкілля. За даними Державної служби статистики України, в 2021 році було виділено понад 2% від ВВП на дослідження та розвиток в галузі екології та сталого розвитку [1].

Україна активно розробляє та впроваджує екологічні інновації, такі як використання відновлюваних джерел енергії, ефективне використання ресурсів та зелені технології.

У 2019 році Україна демонструвала значний прогрес у розвитку відновлюваної енергетики, що визнано у світовому масштабі. Країна увійшла до ТОП-10 країн за темпами росту відновлюваної енергетики. Не менш вражаючі результати були досягнуті в розвитку сонячної енергетики, коли Україна у 2020 році увійшла до ТОП-5 європейських країн за темпами розвитку цього напрямку [5].

Також активно розвивається гідроенергетика та біомасова енергетика. У сфері ефективного використання ресурсів Україна здійснює кроки для поліпшення енергоефективності. Впровадження енергоефективних технологій та раціонального використання енергії може сприяти зменшенню споживання та викидів парникових газів. За даними Державної служби статистики України, в 2021 році енергозберігаючі заходи та енергоефективні технології забезпечили зниження споживання енергії в промисловості на 3,2% [1].

Україна також сприяє впровадженню зелених технологій. За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, у 2021 році інвестиції в екологічні технології та інновації зросли на 12,5%. Це включає розробку та впровадження екологічно чистих технологій у сільському господарстві, промисловості та інших секторах економіки.

Економічне зростання та стан довкілля взаємопов'язані. Відтак, ефективне управління економікою потребує уваги до стану довкілля та його впливу на життя людей і подальший розвиток суспільства.

Неправильне використання ресурсів та незбалансовані практики можуть мати негативні наслідки для довкілля. Однак, економічне зростання може бути й позитивною силою для стану довкілля, якщо його супроводжує сталий розвиток. Стратегії сталого розвитку поєднують економічні досягнення з охороною довкілля та соціальною справедливістю. Це включає принципи екологічного виробництва, зменшення викидів та використання енерго- та ресурсозберігаючих технологій, розвиток відновлюваних джерел енергії та просування циркулярної економіки.

Тісний зв'язок між економічним зростанням і станом довкілля вимагає збалансованого підходу та взаємодії всіх зацікавлених сторін, включаючи уряди, підприємства, громадські організації та громадян. Тільки шляхом спільних зусиль ми зможемо забезпечити сталий економічний розвиток, зберегти природні ресурси та покращити якість життя у гармонії з природою.

Список використаних джерел:

1. Закон про відходи: Закон України від 15 квітня 2021 року № 1363-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#n17>.
2. Український державний комітет статистики. Енергетика. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm.
3. Український офіс Організації Об'єднаних Націй. Звіт про результати роботи в Україні. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-06/UNCountryResultsReport2021UA_v02.pdf.
4. Одним із важливих питань сьогодні в Україні залишається відновлення моніторингу стану навколишнього природного середовища. Міністерство енергетики та захисту довкілля України. URL: <https://mepr.gov.ua/odnym-iz-vazhlyvyh-pytan-sogodni-v-ukrayini-zalyshayetsya-vidnovlennya-monitoryngu-stanu-navkolyshnogo-pryrodnogo-seredovyshha/>.
5. Global Climatescope. Climatescope 2021 Report. URL: <https://global-climatescope.org/downloads/climatescope-2021-report.pdf>.
6. Портал відкритих даних України. Дія. Веб-сайт. URL: <https://data.gov.ua/dataset/8da31ca3-4eb3-4b99-b429-5078d2db5571>.

ОСОБЛИВОСТІ СПЛАТИ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ ТА ОРЕНДНОЇ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Шпик Наталія Романівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри земельного кадастру

Львівського національного університету природокористування

За умов ефективного податкового впливу на економіку країни, а саме платників податків і виникають питання щодо раціонального використання земель.

Особливо нині стають актуальними питання децентралізації та запровадження загального податку на нерухоме майно замість наявних податків на землю і окремо нерухоме майно. Але це не на порядку денному у державі, так як воєнний стан завдає багато проблем.

І знову питання оподаткування є одним із складних питань сьогодення, так як за допомогою податків, є вилучення державою на користь суспільства частини валового внутрішнього продукту у вигляді обов'язкового внеску з метою нагромадження фінансових заощаджень [5].

У зв'язку з воєнною агресією Російської Федерації проти України наша держава переживає непрості часи. А отже, і окремі норми законодавчих актів було суттєво змінено. Зокрема, це стосується земельних відносин, які від того простішими не стали. Тому питання оподаткування земельних ділянок потребує окремої уваги [3].

І уже на сьогодні внесено зміни до Податкового кодексу в частині регулювання земельних відносин, що стосується пільг. Так Закон України № 2120-IX від 15 березня 2022 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» визначаються певні особливості. Це стосується тимчасово не сплачувати за землю земельний податок та орендну плату, а розрахунки за договорами емфітевзису, суперфіцію, сервітуту відбуваються у звичному режимі [1].

Що стосується плати за користування земельними ділянками приватної власності, то тут діють загальні правила – договірні відносини. Таким чином, об'єктами пільг є:

- земельні частки (паї) / земельні ділянки приватної форми власності;
- земельні ділянки, які перебувають у користуванні на праві постійного користування;
- орендовані земельні ділянки державної / комунальної власності.

Звертаємо увагу, що розмір ставок оподаткування та пільги земельного податку встановлюються Верховною Радою АР Крим та органами місцевого самоврядування. І враховуючи, що відповідні рішення містять ознаки регуляторного акта, а це не достатньо для прийняття рішення, і з метою нівелювати бюрократичні моменти у цей складний час, законом від 24 березня 2022 року № 2142-IX скасовано застосування процедур, передбачених Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Тому є потреба у відслідковуванні нормативної діяльності місцевої влади [2].

Тут на місцях діє територіальний (локальний) принцип застосування пільг щодо сплати земельного податку. Щоб користуватися зазначеною пільгою, повинна виконуватись умова, набуття земельною ділянкою (паєм) принаймі одного із статусів :

- статус земель, на яких ведуться (велися) бойові дії, або території, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації;
- статус земель, які засмічені вибухонебезпечними предметами / або на яких наявні фортифікаційні споруди.
- Щодо змісту засмічених земель вибухонебезпечними предметами, то зараз їх буде багато у зоні бойових дій.

Для інших ситуацій хотілося звернути увагу на поняття «засмічені землі». Згідно з наказом Міндовкілля від 4 квітня 2022 року № 167, засміченою вважається земельна ділянка, на якій є сторонні предмети, матеріали, відходи або інші речовини без відповідних дозволів, які появились на ній у наслідок надзвичайних ситуацій та бойових дій. І як видно з визначення, є обмеження щодо виключно засміченням вибухонебезпечними речовинами і забруднення ґрунтів [3].

І саме вищезазначений наказ визначає суб'єкта, котрий може встановлювати такі факти засмічення земель – Держекоінспекція, виконавчі органи місцевих рад. Тому для застосування такої пільги плати за землю і необхідним документом буде саме рішення відповідної обласної військової адміністрації. Власне і вони підтверджують факти наявності фортифікаційних споруд.

На сьогодні, не знаємо чіткого терміну, але як мінімум до 30.12.23. р. бізнес може бути звільнений від обов'язку сплачувати земельний податок або орендну плату.

І залишається питання, чи варто застосовувати податкову пільгу? Важливо знати, що пільга – це право, а не обов'язок. Тобто закон знімає з суб'єкта зобов'язання щодо сплати податку, але право добровільної оплати залишається, бо загального правила оподаткування ніхто не скасовував. Тому, навіть якщо суб'єкт підпадає під усі умови звільнення від плати за землю, вибір скористатися таким правом чи ні залишається за ним.

Зараз немає чіткого механізму, щодо можливості застосовувати таку пільгу, бо немає чіткого переліку територій, де проводяться бойові дії. Також непросто отримати офіційне підтвердження засмічення ділянки вибухонебезпечними предметами.

Хочу зазначити, якщо бізнес вдалося відновити, то податкові органи на період дії воєнного стану зупинив перебіг строків, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Ну і звідси знято і відповідальність. І на завершення, якщо ви не підпадаєте під пільги, у вас буде три місяці після припинення або скасування воєнного стану в Україні, зробити відповідні податкові дії для перерахування коштів на бюджетні рахунки.

Щодо оренди приватних земель, то тут дещо складніше. Договори оренди таких земель (які є у зоні бойових дій) не зобов'язані укладатися відповідно до типових договорів, як це передбачено для державних та комунальних земель. Тому вони можуть передбачати різні спеціальні норми, які регулюють орендні відносини у випадках настання надзвичайних ситуацій або форс-мажорних обставин. Але якщо спеціальні норми у договорі оренди не передбачені, то слід користуватися загальними нормами Цивільного та Господарського кодексів України.

Але дія надзвичайних ситуацій або форс-мажорних обставин не звільняє від обов'язків за договором, а лише дає відстрочку на виконання зобов'язань та можливість не нести відповідальності за таку несплату (штрафні санкції).

Отже, за оренду приватних земель сплачувати потрібно, але через перелічені ситуації орендар не буде притягнутий до відповідальності, яка передбачена договором оренди.

Однак, хочу звернути увагу на підпункт 2 статті 286 Господарського кодексу України, де зазначено, що орендар має право вимагати зменшення розміру орендної плати, якщо через обставини за які він не відповідає, змінилися передбачені договором умови господарювання або істотно погіршився стан об'єкта оренди.

Ця вищеведена норма дає можливість орендарю та орендодавцю домовитися про зміну умов договору на взаємовигідних умовах, враховуючи ситуацію в країні.

І на нашу думку, законодавство, що регулює адміністрування плати за землю досить складне та неоднозначне. Однак норми, щодо скасування пені та штрафів, дають можливість орендарям та платникам податків відчувати себе більш захищеними. Але незважаючи на ці преференції і зміни, більшість орендарів (фізичних та юридичних осіб) продовжують сплачувати гроші до місцевих бюджетів і тим самим підтримувати місцеве самоврядування, яке переживає складні часи [6].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.
2. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>.
3. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану від 04.04.2022 № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>.
4. Депутати дозволили тимчасово не сплачувати за землю, але... URL: <https://zn.ua/ukr/internal/deputati-dozvolili-timchasovo-ne-splachuvati-za-zemlju-ale.html>
5. Кошель А.О. Формування системи масової оцінки земель в Україні: дис. канд. екон. наук: 08.00.06, Київ, 2011. 494 с. URL: https://Nubip.Edu.Ua/Sites/Default/Files/U145/Dis_Koshel.Pdf.
6. Гнітецький О., Придатко О., Святна І. Особливості сплати земельного податку та орендної плати за землю під час воєнного стану. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15516>.

НАПРЯМ 7. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-18>

ОБМІН ДОСВІДОМ СПІВРОБІТНИКІВ: ЗНАЧЕННЯ ТА ЗАСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ В ГАЛУЗІ HR-МЕНЕДЖМЕНТУ

Сорока Олександра Володимирівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри управління персоналом і економіки праці

Одеського національного економічного університету

В сучасному бізнес-середовищі людські ресурси та інформація є надзвичайно цінними. До того ж розвиток інформаційного суспільства передбачає створення та забезпечення умов для ефективного використання знань. Компанії все більше зміщують акцент від матеріальних ресурсів до інтелектуальних і людських. Створення команди фахівців з необхідними компетенціями – це лише частина роботи з персоналом. Сьогодні важливішими є питання навчання, розвитку та комунікацій між співробітниками [1].

Обмін досвідом між компаніями набуває все більшої актуальності. Співпраця всупереч конкуренції розвивається навіть у галузі HR-менеджменту. Це зумовлено глобальним переходом на цифрові технології, який, у свою чергу, розмиває межі між різними галузями, прискорює процес впровадження інновацій, а також кардинально змінює традиційні бізнес-моделі. Досить згадати такі концерни, як Amazon чи Apple, які несподівано всім опанували безліч нових напрямів бізнесу, вкрай далеких від цього, з чого вони починали, і продовжують інтегрувати своєї діяльності у цілі галузі.

Розуміння особливостей діяльності інших компаній та знайомство з їх досвідом подвійно важливе в умовах цифрової революції. Це процес постійної віддачі та набуття безцінних знань та корисного досвіду. Дуже часто компанії не мають жодного уявлення про актуальні технології. Саме в контексті передових, інноваційних технологій має відбуватися безперервний, необмежений процес професійного розвитку.

Компанії обмінюються досвідом із кількох причин (табл. 1).

Причини обміну досвідом між компаніями

Причини	Пояснення
Позитивний вплив на впровадження інновацій та на підвищення продуктивності	Активна інноваційна діяльність усередині компанії разом із отриманням нового досвіду підвищує продуктивність персоналу. Співробітники охоче обмінюються ідеями, тим самим допомагаючи компанії слідувати останнім тенденціям ринку.
Зміцнення співпраці та налагоджування зворотнього зв'язку	Працівники наочно бачать важливість обміну знаннями, і це мотивує їх до відкритості для взаємодії та створення міцних горизонтальних зв'язків усередині компанії. Завдяки цьому кожен член колективу може брати участь в обговореннях заради розвитку бізнесу.
Підвищення залученості персоналу	Співробітники активно обмінюються корисними навичками та сильніше залучаються до діяльності компанії навіть поза своїми робочими місцями. Люди щиро налаштовані на відкрите спілкування з колегами та начальством, бо відчують свою цінність усередині колективу.
Підвищення рівня експертності персоналу	Обмін досвідом роботи сприяє зростанню професіоналізму серед працівників. При цьому люди розвивають свої навички та стають більш впевненими у своїй професійній діяльності. Відкриваючи доступ до цінної інформації, компанія виховує штат справжніх експертів.
Привабливість та збільшення потенційних клієнтів	Відкритість та згуртованість команди помічають і потенційні клієнти. Люди бачать, наскільки ефективно працює колектив, і хочуть співпрацювати із цією компанією. Це приваблює талановитих претендентів на посади в штаті.
Скорочення тимчасових та інших витрат	Ділячись один з одним навичками та проблемами, працівники як би оберігають компанію від здійснення необдуманих дій у майбутньому. При цьому люди саморозвиваються та набираються досвіду, взаємодіючи зі своїми колегами з інших підрозділів. Це допомагає перед використанням різних напрацювань та ідей.

Джерело: складено автором

Прямими методами обміну досвідом є:

– Мікронавчання. Допомогає в освоєнні певного програмного забезпечення. Наприклад, досвідченіший спеціаліст може передати свої знання певної програми менш досвідченому у вигляді кількох практичних занять. Потім засвоєний матеріал перевіряється. Зазвичай такий формат уроків без окремого навчання сприяє максимально швидкому засвоєнню.

– Наставництво. Спеціально призначений наставник передає свої навички молодому фахівцю протягом тривалого часу. У такому навчанні допоможе розробка корпоративних регламентів та різних інструкцій із зазначенням необхідних довідкових відомостей. Додатково варто

навести список довідників та інших ресурсів із готовими рішеннями типових завдань. Наставництво, безумовно, має окремо оплачуватись.

– Внутрішній маркетинг. Організація обміну досвідом може здійснюватися через періодичні опитування співробітників щодо перспектив розвитку компанії. Зокрема, у персоналу корисно цікавитися проблемними місцями в діяльності компанії. Це сприятиме подальшій організації тренінгів для новачків з метою усунення виявлених слабких ланок.

– Призначення найбільш досвідченого співробітника на роль керівника підрозділу. Завдяки цьому майбутній керівник доносить свій корисний досвід до підлеглих. Можна призначити керівника як відділу, і окремого проєкту і навіть процесу. Важливо забезпечити грамотне делегування доручень підлеглим. Керівник повинен чітко пояснювати співробітникам, якими засобами ті чи інші цілі досягатимуться максимально швидко та ефективно.

– Мозковий штурм. Колективу описується проблема, на яку потрібно розробити кілька варіантів рішення. Після цього визначається найоптимальніша модель. Згодом керівник ускладнює завдання, пропонуючи розпочинати обговорення найнедосвідченішим співробітникам. Коли думка новачків озвучена, у процес вступають досвідченіші колеги. Вони також пропонують свої ідеї. Якщо висловлені думки відрізняються від думок інших, керівнику слід вибрати оптимальний варіант і самому запропонувати методи вирішення проблеми.

– Колективний вебінар. Вебінар проводиться за допомогою відеозв'язку. Такий варіант обміну досвідом не потребує великих витрат. Призначається досвідчений ведучий, якому решта учасників заходу ставлять питання. Співробітники також спілкуються між собою, обмінюються своїм досвідом та обговорюють насувні проблеми.

– Конференції, виставки тощо. Подібні заходи можна організувати самим, у тому числі співпрацюючи з іншими компаніями.

– Професійні спільноти. Участь у таких спільнотах сприяє активному обміну актуальним та цінним досвідом на ринку.

– Партнерські угоди. Договори та угоди з партнерами з метою спільних стажувань. Компанії діляться одна з одною своїми інформаційними базами. З'являється можливість легкої організації спільних проєктів та створення унікальних продуктів.

– Платні семінари та тренінги. Ці заходи компанія організує на власній базі для інших гравців ринку. Такі можливості є головним чином у великих підприємств зі своїми тренінг-центрами. Компанія в результаті набуває не тільки матеріальної вигоди, а й позитивного іміджу, фактично стаючи лідером ринку, що диктує свої стандарти галузі.

– Перехресне навчання та стажування. З точки зору обміну інформацією цей формат вважається одним із найефективніших. Однак за наявності прямих конкурентів він складно реалізований.

Непрямі методи обміну досвідом передбачають:

– Створення wiki-сторінок. На основі движка Wiki створюється корпоративна база знань. Такий варіант передбачає обов'язкову підтримку інформації у актуальному стані.

– Перелік ресурсів з різними добірками. Цей метод нагадує попередній, але сфокусований головним чином самостійному навчанні. За допомогою такого списку полегшується пошук найцікавіших тем та відповідних співрозмовників для їх обговорення.

– Вузькотематичні чати. Звичайний чат у мережі також здатний акумулювати знання з будь-якого проєкту. Незважаючи на погану структурованість інформації, тут, як правило, досить легко відшукати потрібну фотографію або посилання, щоб на основі цього відповісти на запитання, що цікавить, або знайти фахівця для вирішення зазначеної проблеми.

– Статті. Писати тематичні статті корисно, оскільки цей процес пов'язаний із пошуком та аналізом вихідного матеріалу, внаслідок чого автор розширює свій професійний кругозір. Отриманими знаннями можна ділитися з колегами. Як відповідна тема підійде, наприклад, головна проблема поточного проєкту.

– Бази даних щодо інцидентів. Усі інциденти, що відбулися, аналізуються, а результати цього аналізу системно публікуються на Wiki. Цей досвід корисно потім використовувати для навчання нових співробітників. Більш досвідчені працівники також дістануть із цього користь, коригуючи наявні знання за потребою.

Отже, результати обміну досвідом можуть суттєво вплинути на діяльність компанії та бренд. Цінні знання не тільки підвищують поінформованість персоналу, але також можуть керувати думкою цільової аудиторії про цей бізнес. Штат досвідчених фахівців, які активно обмінюються досвідом, безперечно корисний у будь-якому бізнесі. Обмін досвідом необхідний для створення кваліфікованих кадрів і формування власного іміджу на ринку. У ХХІ столітті інформація – найцінніший ресурс, тому варто приділити її отриманню сили та кошти.

Список використаних джерел:

1. Жмай О.В., Філатова М.О. Управління знаннями : інтеграція обміну знаннями між співробітниками у корпоративну культуру компанії. *Економіка та суспільство*. № 43. 2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-71> (дата звернення: 18.05. 2023).

НАПРЯМ 8. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-19>

PECULIARITIES OF FINANCING HIGHER EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Batenieva Oleksandra

Student of Higher Education

Odesa National Economic University

Karpova Olena

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.)

Associate Professor of the Department of Foreign Languages

Odesa National Economic University

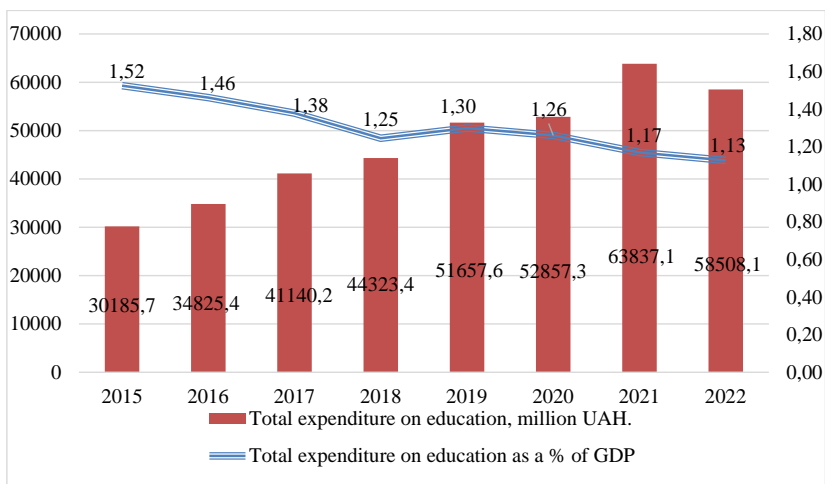
Quality education system contributes to expanding the economic opportunities of the population and strengthening the economy of the country as a whole. Education today is the main source of long-term economic growth of all countries of the world. Current development trends indicate that education and investment in human resources is one of the priorities of national strategies and national policies, economic and technical progress.

Financing of higher education is an important issue and a topical issue for every country, especially in the conditions of competition and globalization. Recently, they have been occurring more and more often discussions on the effectiveness of the financial mechanism in in the field of education, identification of strengths and weaknesses of national funding systems in different countries of the world, including in Ukraine [1].

Financing of higher education in Ukraine has its own peculiarities. The main sources of funding for higher education in Ukraine are the state budget and funds received from students and their parents. However, the financing of higher education in Ukraine is quite unsatisfactory. The state budget accounts for a small part of the country's GDP, which leads to insufficient financing of higher education, low salaries of teachers and scientists, lack of equipment and materials for conducting scientific research.

An important indicator that indicates support areas of education in the country are comparable to the percentage of GDP spent on education. Let's consider the indicators of total costs for education in in absolute and relative terms to GDP (Figure 1).

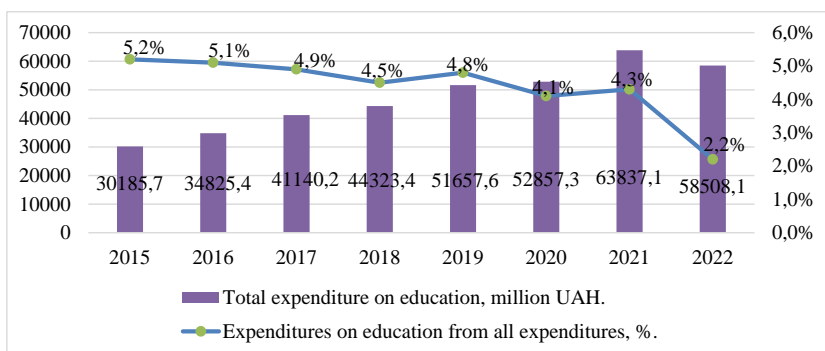

Figure 1. Total expenditure on education in Ukraine to GDP in 2015–2022

Source: compiled by the author based on data [2]

As we can see from Figure 1, there is growth in Ukraine expenditure on education in absolute terms (except 2022), but in percentage terms to the GDP of Ukraine during the entire analyzed period (except 2019), this indicator is decreasing. The low indicator of education expenses as a percentage of Ukraine's GDP indicates that the country needs more investment in the development of education to ensure sustainable development and improve the quality of life of the population. Now let's consider education expenses from all expenses of the state budget of Ukraine (Figure 2).

Figure 2. Expenditures on education from all expenditures of the state budget of Ukraine 2015–2022

Source: compiled by the author based on data [3]

We see that expenditures on education make up a very small part of all expenditures of the state budget of Ukraine. This indicator reached its maximum in 2015 (5.2%), and its minimum in 2022 (2.2%). This shows that Ukraine does not invest enough resources in the development of education. This can have consequences for the economy, social sphere and development of the country as a whole. Under-investment in education can lead to an under-trained workforce, which can limit a country's opportunities for economic growth and innovation. It can also affect the quality of life of citizens, as insufficient education can limit opportunities for career development and obtaining high-paying jobs.

Additionally, low education costs can lead to inequalities in access to education, as the less well-off may have limited access to quality education. This can lead to the growth of social problems and inequalities in society.

To ensure financial stability and development of higher education, Ukraine should consider the following measures:

- Increasing funding for higher education: The government can increase the size of the public budget allocated to higher education to ensure sufficient funding for universities and higher education institutions.

- Promotion of scientific research: The government can stimulate scientific research and development by providing additional grants and scholarships to scientists and researchers, as well as by developing technology incubators and other organizations that promote innovative development.

- Improving the quality of higher education: The government can set requirements for the quality of education provided by universities and higher education institutions and provide financial support to those that achieve the highest results.

- Attracting foreign students and teachers: The government can promote the attraction of foreign students and teachers to increase the international reputation of higher education institutions and increase the level of cultural exchange.

- Infrastructure development: The government can invest in infrastructure development related to higher education, such as building new academic buildings, improving existing laboratories and libraries [1].

Conclusion. Financing of education in Ukraine is of great importance in the conditions of globalization. Globalization means increased competition in the labor market and the need for highly qualified professionals who can work in different countries and cultures. Therefore, providing quality education that meets the requirements of the modern world is one of the key conditions for success in the global economy.

In addition, financing education in Ukraine can ensure the development of scientific research and innovation, which will create new jobs and strengthen the country's economy. It is also possible to attract foreign students and scientists to Ukrainian universities, which will expand the cultural and

scientific exchange between the countries and provide new opportunities for the development of Ukrainian education.

Therefore, financing education in Ukraine is an important condition for the country's successful entry into the global economy and strengthening its position in the international arena.

References:

1. Prokopenko I.F., Melnykova O.V. (2017) Vyscha osvita yak chynnyk ekonomichnoho zrostantia Ukrainy: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Ekonomika*, no. 7, pp. 5–14.
2. Official website of the National Bank of Ukraine. Available at: www.bank.gov.ua (accessed 04.07.2023).
3. Vydatky derzhbiudzhetu Ukrainy. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense>.

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ОЦІНКИ ВНУТРІШНЬО ГЕНЕРОВАНОГО ГУДВІЛУ ПІДПРИЄМСТВА¹

Лабунська Світлана Віталіївна

*доктор економічних наук, професор кафедри обліку і бізнес-консалтингу
Харківського національного економічного університету*

імені Семена Кузнеця;

*Established Researcher, Bratislava University
of Economics and Management,
Bratislava, Slovak Republic*

Зміна парадигм економічного розвитку у глобальному масштабі світового простору, є фундаментальним поштовхом подальшого розвитку національних інноваційних систем, наукового пошуку засад формування системи оцінки якості побудови та ефективності управління інноваційними процесами на різних рівнях. Вагомий внесок у теоретичне обґрунтування і практичну розбудову теорії інновацій та оцінки ефективності системи управління інноваційними витратами на рівні суб'єкта господарювання зробили такі видатні зарубіжні та вітчизняні науковці як: І. Ансофф, Х. Веріан, П. Друкер, К. Друрі, М. Портер, Б. Санто, Й. Шумпетер, С. Голов, М. Єрмошенко, С. Ілляшенко, О. Мних, А. Яругова та інші. Проте невирішеною частиною проблеми залишається обґрунтування підходів до оцінки впливу інноваційних процесів на формування нематеріальних ресурсів підприємства та оцінки внутрішньо генерованого гудвілу (ВГГ), як відзеркалення їх ефективного використання.

Основною метою дослідження є вдосконалення підходів до оцінки внутрішньо генерованого гудвілу, що виникає в процесі здійснення інноваційної діяльності підприємства.

В умовах інформаційної парадигми розвитку світової економіки визначальним фактором конкурентних переваг суб'єктів господарювання стає їх здатність щодо здійснення інноваційної діяльності, що продукують окрім збільшення матеріальних ресурсів та інноваційного потенціалу підприємств, збільшення в структурі їх капіталу нематеріальних ресурсів.

Систематизація підходів до визначення дефініції «інноваційна діяльність» і відзначення зростаючої ролі інформаційного ресурсу, зумовлює розуміння інноваційних процесів як сукупності послідовних,

---

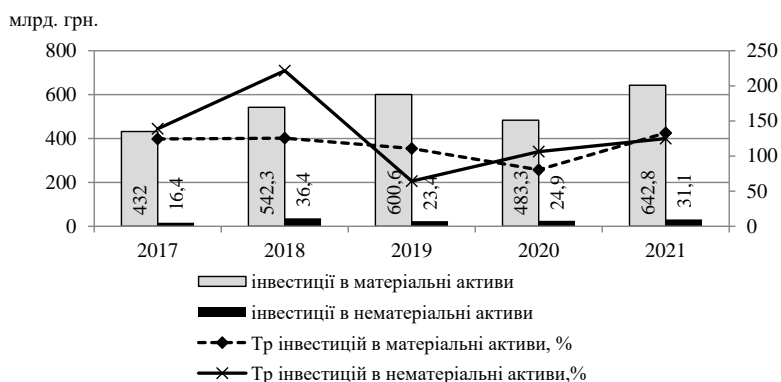
¹ Funded by the EU Next Generation EU through the Recovery and Resilience Plan for Slovakia under the project No. 09I03-03-V01-00081

цілеспрямованих, активних дій суб'єктом господарської діяльності із реалізації нововведень, яким притаманна ознака залучення та використання унікального інформаційного ресурсу, що відзначається дифузійністю у процесі споживання. Це з одного боку впливає на визнання рівня новизни впроваджень, а з іншого, затверджує право власності підприємства на отримані інноваційні продукти та проведені дослідження й розробки. Таким чином, слід зазначити, що в умовах прискорення цифровізації суспільства та зростання значимості інноваційного розвитку підприємств, пріоритетне значення в процесі господарської діяльності перейшло від матеріальних до нематеріальних факторів виробництва. Тому, за дослідженням Ponemon Institute [1], загальносвітовою тенденцією останніх десятиліть стало зростання обсягів інвестицій в нематеріальні активи та їх переважання над темпами капіталовкладень в матеріальні цінності, у зв'язку з чим нематеріальна складова активів підприємств стабільно зростає. У 2022 р. нематеріальна складова ринкової вартості компаній з найвищою капіталізацією (за індексом S&P 500) становила 84% [1]. На жаль, зазначені тенденції не спостерігаються в економіці України. Незважаючи на тенденцію росту загального обсягу інвестицій в нематеріальні активи (рис 1), що відзначалася в довоєнному розвитку економіки країни, їх частка в загальній структурі капітальних інвестицій залишається й досі низькою, та не демонструє сталого зростання: у 2017 році – 3,65%, у 2018 році – 6,29%, у 2019 році – 3,75%, у 2020 році – 4,90%, у 2021 році – 4,61% (рис. 1) [2].

Зазначимо, що інноваційна діяльність підприємств за всіма видами інноваційних впроваджень, які за класифікацією Oslo Manual поділяються на продуктові, технічні організаційні та маркетингові [3], продукує створення нематеріального ресурсу, який здебільше за прийнятими ознаками не може бути ідентифікований як капіталізований актив підприємства.

Основні підходи до фактичної оцінки витрат інноваційної діяльності та їх капіталізованої частини в активах суб'єктів господарювання, в системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності вітчизняних підприємств розкриті в НПСБО 8 [4] та МСБО 38 [5]. При цьому під активами підприємства розуміються ресурси, що контролюються суб'єктом господарювання за результатами минулих подій та від яких очікується надходження майбутніх економічних вигід. Отже до активів підприємства відносяться тільки ті ресурси вартість яких може бути достовірно оцінено. В контексті цього, зазначимо, що у НП(С)БО 8 відсутні принципи та пояснення щодо підходів ідентифікації нематеріального активу, особливо в розрізі розмежування їх з ВГГ. Згідно чинних документів [4–5], витрати за такими етапами процесу комерціалізації інновацій як дослідження, розробка та виробнича

адаптація (згідно зі стандартами останні дві об'єднанні у стадію розробки) не мають бути доєднані до складу активів взагалі. Крім того, всі витрати, на організаційні та маркетингові інновації в системі бухгалтерського обліку віднесено до видатків періоду, які не можуть бути капіталізовані. Це означає, що подібні витрати впливають тільки на формування фінансового результату поточного періоду, не додаючи вартості активам підприємства, і таким чином не змінюють інвестиційну привабливість суб'єкту господарської діяльності. Така позиція є непридатною для достовірної оцінки бізнесу з метою визначення напрямку майбутніх капіталовкладень.

Рис. 1. Капітальні інвестиції українських підприємств за видами активів

Джерело: [2]

На думку автора, здатність до формування ВГГ віддзеркалюється в отриманні економічних вигід у майбутніх періодах, або підсилює економічні вигоди від використання інших активів підприємства. В цьому контексті ВГГ є показником, який визначає зміну вартості бізнесу за рахунок накопичення певного інформаційно-інтелектуального ресурсу, що продукується інноваційною активністю підприємства та має здатність до породження синергетичних явищ в його розвитку [6–7].

Запропонований підхід до оцінки ВГГ базується на методиках, що використовуються в світовій та вітчизняній практиці [6–9]. Для визначення вартості ВГГ на підставі проведеного аналізу пропонується застосування підходу щодо збільшення (переваги) у прибутку [9]. Він полягає в співставленні результатів діяльності підприємства (прибутку) у разі відсутності ведення інноваційної діяльності (або впровадження будь-яких інноваційних змін) та за умов наявності такої. Означена методика може бути використана

підприємством у разі отримання негативного результату від інноваційних впроваджень, або неотримання результатів інноваційної діяльності, що мають товарну форму, але, вочевидь, позитивно вплинули на інші чинники господарської діяльності та викликали синергетичні ефекти. Індикаторами такого прояву може бути: збільшення доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), скорочення загальних, у тому числі й виробничих витрат господарської діяльності, скорочення вартості та терміну обробки інформаційного ресурсу, тощо.

Залежність між витратами інноваційної діяльності та отриманими результатами має бути оцінена експертним шляхом, з урахуванням компетентнісних вимог щодо груп експертів. В результаті такої оцінки вартість внутрішнього гудвілу оцінюється у розмірі додаткового прибутку (ΔP) скорегованого на коефіцієнт впливу інноваційних витрат (a_{ni}), та дисконтний множник (b_{ni}). Останній застосовується у разі отримання грошового потоку протягом терміну понад одного року та може бути сформований на підставі оцінки середньої норми прибутку підприємства з урахуванням прогнозованої інфляції протягом терміну використання інноваційних активів. Таким чином загальна вартість ВГГ (ICG) від інноваційної діяльності за методикою переваги у прибутку може бути визначена за формулою (1):

$$ICG = a_{ni} \cdot b_{ni} \cdot \Delta P. \quad (1)$$

Таким чином, оцінка ВГГ за запропонованим підходом є основою доєднання його до облікових об'єктів у поточному періоді та є підґрунтям для подальшої розробки процедур облікової політики щодо нематеріальних активів підприємства.

Список використаних джерел:

1. Капітальні інвестиції. Державна служба статистики України. Офіційний сайт URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz_19.htm (дата звернення: 3.05.2023).
2. Intangible Assets Impact Report. Ponemon Institute LLC. URL: <https://www.aon.com/insights/reports/2022/2022-aon-ponemon-global-repor> (дата звернення: 3.05.2023).
3. Oslo Manual. Guidelines for collecting and interpreting innovation data. OECD, EUROSTAT, 2005. 166 p
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : затв. Наказом МФУ від 18.10.1999 р. № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text> (дата звернення: 12.04.2023).
5. Міжнародні стандарт бухгалтерського обліку та фінансової звітності URL: Міжнародний стандарт бухгалтерського о... | від 01.01.2012 (rada.gov.ua) (дата звернення: 25.04.2023).
6. Легенчук С.Ф., Очерedyкo В.Р. Внутрішньо створені нематеріальні активи: особливості визнання та напрями удосконалення бухгалтерського обліку. *Проблеми*

теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2020. № 2(46). С. 24–31.

7. Іонін Є.Є., Клепакова М.О. Оцінка та аналіз вартості внутрішньо сформованого гудвілу та впливу його компонентів. *Економічний аналіз*. 2017. № 1. С. 192–198

8. Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»: затв. Постановою КМУ від 03.10.2007 р. № 1185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2023).

9. Міжнародний стандарт оцінки 210 «Нематеріальні активи». URL: <http://uto.com.ua/МРО4.pdf> (дата звернення: 20.03.2023).

ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ ЗАХОДИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Шерстюк Олександр Леонідович

доктор економічних наук, доцент,

*провідний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування
Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»*

В Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», бухгалтерський облік визначається як «процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень» [1].

Для здійснення зазначеного процесу, відповідальна особа (професійний бухгалтер) має виконувати низку заходів, зміст яких, з одного боку, відповідає очікуванням користувачів інформації, що формується в системі бухгалтерського обліку, з іншого – забезпечується кваліфікацією такої особи. Іншими словами, зміст діяльності професійного бухгалтера характеризується сукупністю заходів використання кваліфікаційних навичок з метою задоволення інформаційних потреб користувачів даних бухгалтерського обліку.

До ідентифікаційних можуть бути віднесені заходи, результатом яких визнання професійним бухгалтером існування підстав, необхідних для ідентифікації складових предметної області бухгалтерського обліку (активи, зобов'язання, власний капітал, доходи і витрати). Ідентифікація облікових ознак відповідних обставин дає можливість бухгалтеру визнати необхідність облікової реєстрації як самих предметів обліку, так і господарських та інших подій, які спричинили їх виникнення, забезпечували реалізацію економічної, господарської, юридичної та інших видів трансформації, а також обумовили припинення їх існування як чинника та/або результату діяльності підприємства.

Заходи ідентифікації, які мають бути виконані бухгалтером, передбачають співставлення фактичних обставин, виявлених бухгалтером, обставинам, які визначаються вимогами, сформульованими в якості нормативів. Джерелом відповідних нормативів в контексті реалізації завдань бухгалтерського обліку, є застосована підприємством концептуальна основа, яка на рівні окремого суб'єкта господарювання конкретизується через механізм облікової політики. Зважаючи на це, будь-які ідентифікаційні заходи, які здійснює професійний бухгалтер, реалізуються на основі визначення відповідності обставин, інформація

про які є доступною для бухгалтера, критеріям, формалізованим у наказі про облікову політику.

Результат ідентифікаційних заходів бухгалтера має стати його судження про те, чи є підстави для визнання елементів предметної області бухгалтерського обліку. Якщо зазначені підстави існують, приймається рішення про необхідність реєстрації відповідних даних в обліковій системі підприємства, що дає підстави для здійснення подальших облікових заходів, а саме – інтерпретаційних та оціночних. В разі відсутності зазначених підстав, відповідні дані визнаються такими, що не мають реєструватися системою бухгалтерського обліку.

Важливою складовою заходів, що здійснює професійний бухгалтер, є інтерпретування процесів, що складають господарську діяльність та впливають на неї, виходячи з необхідності їх реєстрації у системі бухгалтерського обліку.

Насамперед, це стосується облікового тлумачення господарських операцій, зміст та результати яких мають бути розкриті користувачам. Всі види господарських операцій, які реєструються в системі бухгалтерського обліку можуть бути умовно поділені на декілька категорій на основі їх результатів (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, будь-яка господарська операція може бути досліджена в контексті впливу на обсяг та структуру активів та джерел їх формування.

Іншими словами, здійснюється методичне «розкладання» кожного господарського факту на елементи, які можуть бути визначені як чинники (зміни в обсягу та структурі активів та джерел їх формування) та результатний показник (величина активу чи джерел його формування на визначену дату).

Таблиця 1

**Результати господарських операцій,
які реєструються системою бухгалтерського обліку**

№	Результати господарських операцій	Зміст господарських операцій
1	2	3
1	Зміни відбуваються у структурі активів без змін у джерелах їх формування	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення одного виду активів з одночасним збільшенням одного іншого виду активів - зменшення одного виду активів з одночасним збільшенням двох або більше видів інших активів - збільшення одного виду активів з одночасним зменшенням одного іншого виду активів - збільшення одного виду активів з одночасним зменшенням двох або більше видів активів - збільшення двох або більше видів активів з одночасним зменшенням двох або більше інших видів активів

1	2	3
2	Зміни відбуваються у структурі джерел формування активів без змін у самих активах	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення одного елемента джерел формування активів з одночасним збільшенням одного іншого елемента джерел формування активів - зменшення одного елемента джерел формування активів з одночасним збільшенням двох або більше інших елементів джерел формування активів - збільшення одного елемента джерел формування активів з одночасним зменшенням одного іншого елемента джерел формування активів - збільшення одного елемента джерел формування активів з одночасним зменшенням двох або більше елементів зобов'язань - збільшення двох або більше джерел формування активів з одночасним зменшенням двох або більше інших джерел формування активів
3	Одночасні зміни в активах та джерелах їх формування	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення одного чи більше видів активів з одночасним збільшенням одного чи більше джерел формування активів - зменшення одного чи більше видів активів з одночасним зменшенням одного чи більше джерел формування активів

Джерело: авторська розробка

Такий підхід до ідентифікації господарських операцій для їх реєстрації та відображення у бухгалтерському обліку та відповідних звітних формах може свідчити про реалізацію його аналітичної функції. Облікове інтерпретування будь-яких змін в активах та джерелах їх формування має певну цільову характеристику, а саме – дає можливість ідентифікувати результати діяльності суб'єкта господарювання в контексті оцінювання реалізації фінансових інтересів власників через зростання або зменшення власного капіталу.

Список використаних джерел.

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 17.05.2023).

НАПРЯМ 9. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-22>

КРИЗА ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОЛОГІЧНИХ ПОДАТКІВ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Гаркушенко Оксана Миколаївна

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
провідний науковий співробітник відділу фінансово-економічних проблем
використання виробничого потенціалу
Інституту економіки промисловості
Національної академії наук України*

Питання охорони довкілля, що загострилися з 2022 р. у зв'язку з проблемами в енергетичному секторі, підвищують увагу до екологічного регулювання економіки, особливо – за допомогою екологічних податків.

Екологічні податки у світі мають прихильників і супротивників. Їх супротивниками на федеральному рівні виступають США через побоювання урядів штатів втратити владу та потенційні податкові надходження. Тому тут екологічні податки (на тару, побутові відходи, паливо для легкових автовок) є на рівні окремих штатів [5]. В країнах Скандинавії екологічні податки використовуються з 1970-х рр. З часом вони розповсюдилися у всіх країнах ЄС та у все більшій кількості решти країн світу [6].

Тривалий час в публікаціях висвітлювався позитивний бік екологічних податків (стимулювання забруднювачів до зниження рівня забруднення довкілля, формування надходжень до бюджетів), але в останні 3-5 років (після COVID та в умовах напруженості з постачанням енергоресурсів) почали з'являтися наукові публікації, в яких ефективність екологічних податків для регулювання стану довкілля ставиться під сумнів [2, с. 15].

Далі будуть висвітлені ці положення.

Попри розповсюдження світом екологічних податків в період пандемії COVID та наступні за нею роки за даними ОЕСР [9] динаміка їх надходжень у відносному і абсолютному виразі характеризується спадним трендом.

Це підтверджується дослідженнями [7]: по країнам ЄС спостерігається падіння надходжень від екологічних податків. У 2021 р. в частині країн ЄС надходження від екологічних податків збільшилися

порівняно з 2020 р. (але не досягли рівня 2019 р.), а в решті – продовжили скорочуватися.

Це відбувалося на тлі скорочення викидів парникових газів на 13,44% по країнах ЄС-27 та 9,42% по країнах ОЕСР у 2020 р. порівняно з 2015 р. [9].

У ці дані не включено викиди парникових газів у сфері землекористування та лісництва. А це вид діяльності, на який припадає до третини всього обсягу викидів парникових газів [1]. Тобто, дані [9] не є надійним джерелом для підтвердження ефективності екологічних податків.

Якщо таке падіння викидів відбувалося, то скоріше під впливом кризових явищ в світовій економіці, коли припиняли свою діяльність підприємства [3]. Тобто, має місце аналогічна ситуація, що і в Україні в 1990-ті рр. А падіння надходжень від екологічних податків викликано іншими причинами.

З часів світової фінансової кризи знижувалися ставки екологічних податків, запроваджувалися звільнення від них та податкові відшкодування.

В Ірландії промисловість та сільське господарство отримують пільги зі сплати екологічних податків. У Данії, Німеччині та Швеції, які історично були лідерами екологічного регулювання та оподаткування, ставки екологічних податків в останні 10 років суттєво скоротилися порівняно з попередніми роками [1; 3].

Попри те, що саме промисловість та сільське господарство є найбільшими забруднювачами довкілля, в середньому по 28 країнах-членах ЄС частка промислових та сільськогосподарських підприємств в загальній сумі надходжень екологічних податків становить 52% (23% – промисловість, 29% – сільське господарство), а 48% сплачує населення. Також саме населення вносить до бюджетів країн ЄС 69% транспортних екологічних податків і більшу частину податків за забруднення довкілля та використання природних ресурсів [1].

В середньому по країнах ОЕСР 60% викидів CO₂ взагалі не обкладаються екологічними податками [4, с. 18].

Також підривають ефективність екологічних податків у світі екологічні пільги та субсидії.

Так, сума субсидій на використане паливо, включно з вугіллям, у світі перевищує \$5 трлн. на рік. Субсидії на паливо, вироблене з нафти, у світі становлять \$1,5 трлн. на рік. В одних лише США «паливні» субсидії складають \$20 млрд на рік [8].

В Італії ефективність енергетичних екологічних податків знижується через те, що енергетичні продукти, які споживаються в межах країни та в національній промисловості, обкладаються зниженою ставкою ПДВ (10% замість 22%) [10, с. 47]. В Індонезії для населення існують

субсидії, що компенсують їм частину витрат на моторне паливо. В Китаї діє знижена (13% на відміну від стандартної 17% ставки) ставка ПДВ на вугільний та зріджений газ [4, с. 25]. В одному з лідерів у сфері екологічного регулювання – Німеччині – промислові енергоємні компанії отримують 90% відшкодування від суми сплачених екологічних податків на енергію [4, с. 37].

В Данії з метою захисту національної промисловості запроваджено систему пільг та звільнень з енергетичних екологічних податків: енергоємні промислові підприємства сплачують стандартну ставку екологічних енергетичних податків (в тому рахунку – за викиди CO₂) за здійснення ними процесів опалення та охолодження приміщень, проте виробничі процеси звільнюються від оподаткування екологічними енергетичними податками (окрім вуглецевого), а вуглецевим податком вони обкладаються за зниженими ставками [4, с. 56].

Усунення перелічених вище та подібних до них субсидій позитивно вплине як на доходну частину бюджетів країн (та в подальшому дозволить фінансувати природоохоронні та/або соціальні програми), так і на стан довкілля.

Окрім існування пільг, звільнень від екологічних податків, субсидій на паливо, ще однією з причин, що знижує ефективність екологічних податків є те, що у переважній більшості країн світу, які їх використовують, ставки екологічних податків не індексуються відповідно до показників інфляції. Ця теза підтверджується дослідженнями [3; 4, с. 18, 35]. За відсутності індексації реальні ставки екологічних податків скорочуються і в забруднювачів зникає стимул до скорочення викидів, скидів та утворення відходів.

Така політика в довгостроковому періоді представляється деструктивною як для довкілля, так і для економіки (внаслідок впливу на здоров'я населення, зниження якості природних ресурсів).

Для подолання перелічених вище негативних явищ та підвищення природоохоронної ефективності екологічних податків потрібно здійснити низку заходів.

1. Усунути з податкових систем субсидій, пільг, знижених ставок екологічних та інших податків, що негативно впливають на довкілля.

2. Регулярно індексувати ставки екологічних податків відповідно до темпів інфляції.

3. Використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології для зменшення втрат енергії в енергомережах та підвищення енергоефективності, що не лише зменшить обсяг викидів забруднюючих речовин в енергетиці, але і знизить енергозалежність країн.

4. З метою зменшення трансграничного забруднення екологічні податки з гармонізованими ставками слід поширити на якомога більшу кількість країн світу. Проте, зважаючи на поточну напруженість

у зовнішньоекономічних відносинах, це представляється досить віддаленою перспективою.

Список використаних джерел:

1. Andreoni V. (2019) Environmental taxes: Drivers behind the revenue collected. *Journal of cleaner production*. No. 221, pp. 17–26. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.02.216>.
2. Bashir M. F., Benjiang M. A., Bashir M. A., Radulescu M. & Shahzad U. (2021) Investigating the role of environmental taxes and regulations for renewable energy consumption: evidence from developed economies, *Economic Research*. 23 p. DOI: <https://doi.org/10.1080/1331677X.2021.1962383>.
3. Central Statistics Office (July 14, 2021) Environmental Taxes. Available at: <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/er/eaet/environmenttaxes2020>.
4. Cottrell J., Ludewig D., Runkel M., Schlegelmilch K., & Zerzawy F. (2017) Environmental tax reforms in Asia and the Pacific. Bangkok, Thailand: United Nations ESCAP. 104 p.
5. Dewey J., Denslow D., Chavez B., Romero H., Holt L. (March 15, 2011) Analysis of a Florida beverage container deposit refund system. University of Florida. 19 p. Available at: <http://www.bebf.ufl.edu/content/bottle-billreport.pdf>.
6. European Environment Agency (January 30, 2023) The role of (environmental) taxation in supporting sustainability transitions: briefing. Available at: <https://www.eea.europa.eu/publications/the-role-of-environmental-taxation>.
7. Eurostat (December 2022). Environmental tax statistics – detailed analysis. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_tax_statistics_-_detailed_analysis#General_overview.
8. Frankel J. (April 26, 2022). The West’s Energy Policy Can Be Geopolitical and Green. Available at: <https://www.project-syndicate.org/commentary/western-energy-policy-geopolitical-environmental-goals-by-jeffrey-frankel-2022-04?barrier=accesspaylog>
9. Organisation for Economic Co-operation and Development (2023) Environmentally related tax revenue. Available at: <https://stats.oecd.org/#>.
10. Zatti A. (2020) Environmental taxes and subsidies: some insights from the Italian experience. *Environmental Economics*. No. 11(1), pp. 39–53. DOI: [https://doi.org/10.21511/ee.11\(1\).2020.04](https://doi.org/10.21511/ee.11(1).2020.04).

РОЛЬ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ

Легкоступ Ігор Іванович

*кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

Іващук Юлія Григорівна

*студентка
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

Податки є фіскальним інструментом для функціонування будь-якої держави та її економіки. Вони забезпечують підтримку держави фінансовими ресурсами для забезпечення різноманітних суспільних благ, таких як інфраструктура, охорона здоров'я, освіта, наука, культура, оборона, соціальний захист.

Крім того, податки впливають на розподіл доходів у суспільстві. Прогресивна сітка оподаткування може забезпечити залишення більших фінансових ресурсів для бідних і середнього класу, тоді як більш високий податковий тягар може бути накладений на багатих.

Військова агресія росії проти України позбавила життя і скалічила долі мільйонів українців, зруйнувала виробничі активи і загальмувала економічну діяльність. Такі процеси не могли не позначитися на доходах бюджету. Розглянемо, як змінились податкові надходження зведеного бюджету України у 2022 році порівняно із податковими доходами 2021 року (табл. 1).

У складі доходів бюджету найбільш позитивну динаміку ми бачимо для власних доходів бюджетних установ (+83,8% у реальному вимірі до 2021 р.) і для перерахування прибутку державних підприємств (+29,4%). Надходження податку на додану вартість (ПДВ) з вироблених в Україні товарів зросло, як у абсолютному, так і відносному вимірах, але за рахунок значного зменшення бюджетного відшкодування.

У той же час швидко знижувалися надходження акцизного податку (реально на 52,3%) і ПДВ з ввезених на територію України товарів (на 47,6%). Здебільшого це було пов'язано із скороченням обсягів імпорту та його звільненням від оподаткування на початку війни, збільшенням тіншового обігу підакцизних товарів, пільговим оподаткуванням ряду імпортованих товарів. Внаслідок різкого зниження прибутків підприємств та переходу ряду з них на спрощену систему

оподаткування надходження від податку на прибуток реально скоротилися на 37,1%.

Таблиця 1

**Доходи Зведеного бюджету у 2022 р.
і темпи їх приросту відносно доходів 2021 р.**

Показники	Абсолютні обсяги, млрд. грн.	Темп номінального приросту 2022/21, %	Темп реального приросту 2022/21,%
Доходи всього	2196,3	32,1	4,2
<i>Доходи без офіційних іноземних трансфертів</i>	1715,0	3,3	-18,6
Податкові надходження, у т.ч.:	1343,2	-7,6	-27,1
Податок та доходи фізичних осіб	420,7	20,3	-5,2
Податок на прибуток підприємств	130,6	-20,3	-37,1
Рентна плата за користування надрами	94,1	5,4	-16,9
Акцизний податок	57,2	-39,6	-52,3
з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	61,1	-28,5	-43,6
з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	44,1	-48,1	-59,1
Податок на додану вартість:	467,0	-13,0	-31,4
з вироблених в Україні товарів з урахуванням відшкодування ПДВ	213,9	37,3	8,3
у т.ч.: ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг)	298,5	-5,4	-25,4
у т.ч. бюджетне відшкодування	-84,6	-47,0	-58,2
з імпортованих до України товарів	253,1	-33,5	-47,6
Місцеві податки та збори	84,3	-6,2	-26,0
Єдиний податок	47,2	1,9	-19,6
Неподаткові надходження, у т.ч.:	368,4	81,9	43,5
Перерахування прибутку державних підприємств до бюджету	47,1	64,1	29,4
Кошти, що перераховуються Національним банком до бюджету	18,8	-23,1	-39,4
Власні доходи бюджетних установ	250,1	133,1	83,8
Офіційні трансферти від ЄС, урядів держав, МФО, донорських установ	481,3	36923,1	29098

Джерело: [2]

Після введення воєнного стану у лютому 2022 року, відбулося багато змін у податковій політиці нашої держави. Головна зміна – можливість замінити податок на прибуток та ПДВ податком з доходу за ставкою 2%. При переході на таку систему компанії звільняються від обов'язку нарахування та сплати внутрішнього та імпортного ПДВ, подання

податкової звітності, а їхня реєстрація платником ПДВ призупиняється, тобто фактично на цей період суб'єкт господарювання припиняє бути платником ПДВ. Це значно спростило податковий облік. При цьому, на відміну від “звичайної” моделі спрощеної системи оподаткування (ССО), компанії все одно мають сплачувати ЄСВ та податок на доходи фізичних осіб за своїх працівників, крім тих, які є мобілізованими і беруть безпосередню участь у захисті України.

Окрім ССО, податкова лібералізація стосується ринку пального, а також нових пільг із плати за землю, екологічного податку та деяких інших:

1. Протягом воєнного стану до нуля знижено ставку акцизного податку на пальне (бензин, дизель та скраплений газ), а ставку ПДВ знижено з 20% до 7%.

2. З 1 березня 2022 року та ще рік після закінчення воєнного стану звільнено від сплати земельного податку та орендної плати за землю території, на яких велись бойові дії або які тимчасово окуповані росією. Також не підлягають оподаткуванню заміновані земельні ділянки та ті, на яких наявні фортифікаційні споруди. За останніми даними Державної служби з надзвичайних ситуацій, заміновано близько 300 тис. кв. км – майже половина території країни, що дозволяє припустити значні втрати бюджетів від недонадходження плати за землю (у 2021 році плата за землю та оренду землі становила понад 35 млрд грн або 10% податкових надходжень місцевих бюджетів) [3].

3. За визначені території протягом 2022–2023 років не буде нараховуватися та стягуватися мінімальне податкове зобов'язання

4. У 2022 році за об'єкти, що розташовані на таких територіях, не буде справлятися екологічний податок.

5. На період дії воєнного стану скасовано платежі при розмитненні транспортних засобів, які ввозяться на територію України, – ПДВ, акцизний податок та імпортерне мито [3].

В підсумку хочемо висловити свою думку щодо проблеми оподаткування в період воєнного часу. Ніхто не знає дати закінчення війни, передбачити такі речі фактично неможливо. Тому, наша влада має докласти максимум зусиль для того щоб держава мала необхідний фінансовий потенціал, тому що на нас ще чекає період відбудови. На нашу думку, знижувати деякі податки у такий складний період для українців необхідно, насамперед для того, щоб бізнес продовжував існувати в нашій державі та підтримував економіку. Проте, занадто велике зниження податкових ставок та тривалий період податкових пільг може призвести до бюджетного дефіциту, який також негативно вплине на життя громадян.

Список використаних джерел:

1. Русін В.М. Переваги та недоліки казначейського обслуговування місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2013. Вип. 4. С. 105–115.
2. Богдан Т. Виконання бюджету-2022: головні підсумки року. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/545981_vikonannya_byudzhetu2022_golovni.htm (дата звернення: 15.05.2023).
3. Марчак Д., Маркуц Ю., Маршалок Т. Податки воєнного часу. Чого слід очікувати від змін у податковій системі, ухвалених з початку війни? URL: <https://voxukraine.org/podatky-voennogo-chasu-chogo-slid-ochikuvaty-vid-zmin-u-podatkovij-systemi-uhvalenyh-z-pochatku-vijny> (дата звернення: 15.05.2023).

ДОХІДНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Нікітін Андрій Валерійович

*кандидат економічних наук,
професор кафедри банківської справи та страхування
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

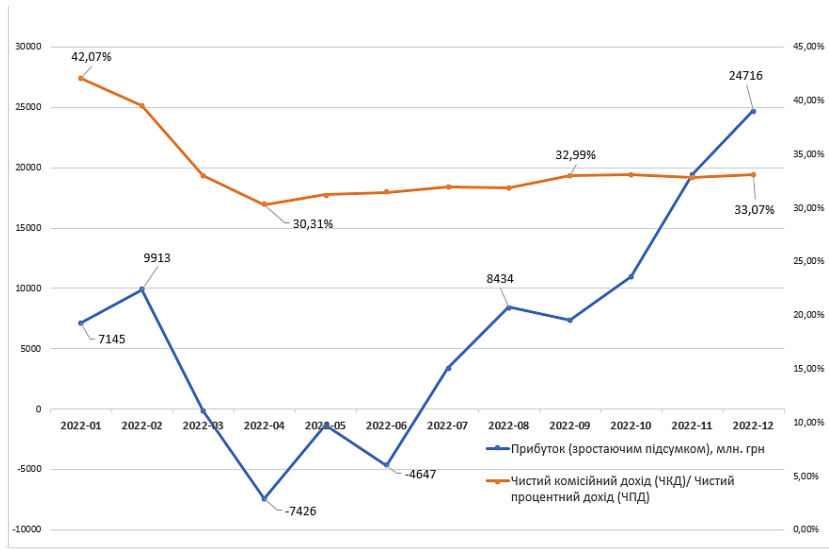
Даний матеріал є частиною великою дослідження, в якому зібрані результати діагностичного обстеження банківської системи, основних трендів та тенденцій, які можуть суттєво впливати на розвиток банківської системи України в умовах активної фази бойових дій. Ми вважаємо важливим донести до наукової спільноти всі чинники, що формують стабільність банківської системи і забезпечують економічну складову безпеки держави в умовах активних бойових дій. При цьому слід методологічно спиратись на комплексні дослідження, що проводяться вітчизняними науковцями [1].

Метою роботи є встановлення взаємозв'язку між показниками дохідності банків України та можливістю забезпечення стабільного функціонування в умовах активних бойових дій та визначення найбільш ефективних банківських установ по визначених у дослідженні критеріях.

Аналіз дохідності роботи банківського сектору в Україні проводився на базі статистики 2022 року. Дані за перші 2 місяці 2023 року, зрозуміло, не є показовими. 2022 рік, насичений воєнними ризиками, став суттєвим випробуванням для банків, але в цілому банківська система залишалась прибутковою. Сукупний розмір прибутку банків після оподаткування за 2022 рік досяг 24,716 млрд грн. Збиткова робота банків спостерігалась з березня по червень 2022 року. З липня 2022 року прибуток банків почав неухильно зростати. Перші 2 місяці 2023 року для банківської системи України також були прибутковими, про що свідчать дані НБУ.

Цікавими залишаються тенденції, які було виявлені при аналізі співвідношення чистого комісійного доходу до чистого процентного доходу. 2022 рік став роком несподіваної для більшості банків процентної політики НБУ, який у червні 2022 року підвищив облікову ставку. Необхідний крок НБУ, спрямований на боротьбу з інфляцією, став генератором процентних ризиків для банків. На нашу думку, рівень незалежності банківських доходів від процентного ризику може показувати співвідношення між ЧКД та ЧПД. Чим більшим є цей

показник – тим більше доходи банку будуть захищені від коливання процентних ставок. З початку війни співвідношення ЧКД до ЧПД в цілому по банківській системі знизилось з 42,07% до 33,07% (рис. 1).

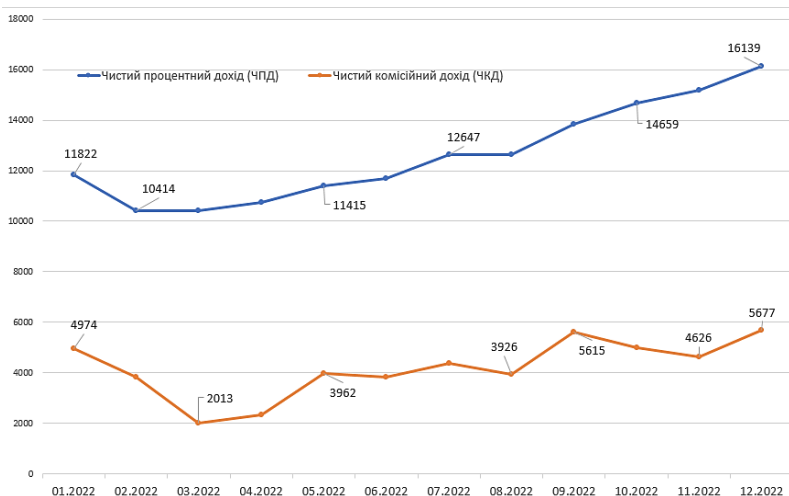

Рис. 1. Динаміка прибутку та співвідношення ЧКД та ЧПД в цілому по банківській системі

Джерело: побудовано за даними [2]

Додатковий аналіз щомісячного обсягу ЧПД та ЧКД в цілому по банківській системі показав, що починаючи з березня 2022 року ключові показники доходності банківських операцій неухильно зростали щомісяця (рис. 2).

Втім, вивчення ситуації на ринку показало, що за підсумками 2022 року в секторі присутні банки, співвідношення ЧКД до ЧПД яких значно перевищує цей показник по банківській системі України, і це не є аномалією, викликаною дією тимчасових факторів, а наслідком продуманої бізнес-моделі. Наприклад, банк за участю іноземного капіталу АТ «КОМІНБАНК» за підсумками 2022 року мав рекордне співвідношення ЧКД до ЧПД на рівні 559%, тобто його чистий комісійний дохід був в 5,6 рази більше за чистий процентний дохід (табл. 1).

Рис. 2. Динаміка щомісячного обсягу ЧПД та ЧКД в цілому по банківській системі, млн грн

Джерело: побудовано за даними [2]

Таблиця 1

ТОП-30 банків за рівнем співвідношення чистого комісійного доходу (ЧКД) до чистого процентного доходу (ЧПД) за підсумками 2022 року

№	Назва банку	ЧКД/ЧПД	Прибуток після оподаткування, тис. грн	№	Назва банку	ЧКД/ЧПД	Прибуток після оподаткування, тис. грн
1	АТ "КОМІНБАНК"	559,09%	191 959	16	АБ "КЛПРИНГОВИЙ ДІМ"	43,05%	83 575
2	АТ "АКБ "КОНКОРД"	312,80%	262 992	17	АТ "МОТОР-БАНК"	41,16%	-8 721
3	АТ "КОМІНВЕСТБАНК"	284,28%	15 914	18	АТ "Ошадбанк"	40,13%	689 848
4	АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК"	191,83%	39 810	19	АТ "Полтава-банк"	38,93%	41 181
5	ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"	116,67%	11 553	20	АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	33,12%	-234 223
6	АТ "МегаБанк"	102,58%	877	21	АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	30,74%	-3 520
7	ПАТ "МТБ БАНК"	97,95%	35 005	22	АТ "АСВІО БАНК"	29,07%	27 070
8	ПАТ "БАНК ВОСТОК"	66,28%	290 427	23	АБ "УКРГАЗБАНК"	28,65%	-2 756 744
9	АТ "БАНК 3/4"	63,35%	25 690	24	АТ "Укрексімбанк"	27,83%	-6 886 183
10	АТ "МІБ"	54,27%	7 018	25	АТ "КРИСТАЛБАНК"	25,76%	42 479
11	АБ "Південний"	53,34%	408 391	26	АТ "КРЕДОБАНК"	23,43%	142 416
12	АТ КБ "ПриватБанк"	51,21%	30 252 395	27	АТ "ПІРЕУС БАНК МКБ"	22,61%	-108 003
13	АТ "АБ "РАДАБАНК"	47,07%	9 303	28	АТ "АП БАНК"	21,35%	-62 682
14	АТ "АЛЬТБАНК"	45,79%	26 993	29	АТ "Райффайзен Банк"	21,27%	1 547 313
15	АТ "КБ "ГЛОБУС"	44,79%	25 080	30	АТ АКБ "Львів"	18,98%	127 209

Джерело: складено за даними, опублікованими на сайті НБУ [2], з переліку банків, за публічними даними яких в рамках нашого дослідження здійснюється моніторинг

Отже, можна підсумувати, що з березня 2022 року банківський сектор демонстрував неухильне зростання чистого процентного та чистого комісійного доходу. Вищенаведене, в тому числі, забезпечує високу оцінку надійності депозитів відповідних банків [3]. Діяльність вітчизняних банків з липня 2022 року в цілому була прибутковою. Українська банківська система завершила 2022 рік з прибутком після оподаткування на рівні 24,716 млрд грн. Перші 2 місяці 2023 року для банківського сектору також були прибутковими [2]. Ситуацію в секторі покращило суттєве зростання дохідності ліквідних активів, та наявність на ринку банків, у яких співвідношення між ЧКД та ЧПД було вище за середньо-ринкове. Здатність банків бути одночасно ліквідними та прибутковими суттєво стабілізувала ситуацію у банківському секторі і убезпечила його від проявів системних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Примостка Л.О., Краснова І.В., Лавренюк В.В., Сембієва Л.М. та ін. Фінансовий бізнес: інновації, фінтех, регулювання: міжнародна колективна монографія / за заг ред д.е.н., проф. Примостки Л.О. Київ : КНЕУ, 2022. 375 с.
2. Наглядова статистика Національного банку України: веб сайт. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 12.04.2023).
3. Нікітін А. Банківський система демонструє витримку. *Урядовий кур'єр*. № 64. С. 6.

АУДИТ СМАРТ-КОНТРАКТІВ

Шандиба Дмитро Володимирович

аспірант

Державної науково-навчальної установи

«Академія фінансового управління»

Смарт-контракти – це комп’ютерні програми, які запускаються автоматично під час виконання певних умов. Смарт-контракти – це адаптивні інструменти, які можуть відслідковувати рух матеріальної та інтелектуальної власності, а також полегшувати та перевіряти фінансові транзакції. Оскільки смарт-контракти мають право розподіляти цінні ресурси між складними системами та здебільшого є автономними, безпека та узгодженість мають вирішальне значення. Тому розуміння ймовірності та критичного характеру можливих недоліків або виявлених помилок має важливе значення для безпеки смарт-контракту.

У 2022 році криптовалютна індустрія пережила найбільшу в історії хакерську активність, внаслідок якої криптовалютні проекти втратили понад 3,8 мільярда доларів. Протоколи DeFi зазнали найбільших збитків: загалом було викрадено 3,1 мільярда доларів. Ця статистика викликає занепокоєння, і власники проектів мають бути обережними щодо можливості того, що їхні проекти стануть мішенню. Тому вкрай важливо захищати свої смарт-контракти, щоб забезпечити безпеку проекту та його користувачам [5].

Вразливість безпеки в коді смарт-контракту може мати руйнівні наслідки, зокрема крадіжку всіх активів, що зберігаються у смарт-контракті. У 2021 році в автоматизованого маркет-мейкера (АММ) Uranium Finance було вкрадено 50 мільйонів доларів США через єдину друкарську помилку у смарт-контракті.

Також у 2021 році Compound Finance виплатила 80 мільйонів доларів США незароблених винагород через помилку в одному символі. У 2022 році з Wormhole Bridge було вкрадено 320 мільйонів доларів США через помилку в одному із смарт-контрактів [6].

Вразливість – це все, що може вплинути на безперебійну та безпечну роботу смарт-контракту. Це може бути помилка в обчисленні змінної, непотрібні привілеї творцю, та багато іншого. Зазвичай ризики смарт-контрактів класифікуються за п’ятьма категоріями [5].

Критичний ризик – це той ризик, який впливає на безпечне функціонування платформи та має бути усуненим до запуску. Користувачам не слід інвестувати будь-які проекти з визначеними критичними ризиками.

Основний ризик може включати проблеми централізації та логічні помилки. За певних обставин ці основні ризики можуть призвести до втрати коштів та контролю над проектом.

Середній ризик може не становити прямого ризику для кінцевого користувача, але може вплинути на загальне функціонування платформи.

Незначний ризик може бути будь-якими з перерахованих вище, але в меншому масштабі. Як правило, вони не порушують загальної цілісності проекту, але можуть бути зменшити ефективність смарт-контрактів.

Інформаційна помилка часто є рекомендацією щодо покращення стилю коду або певних операцій, щоб відповідати передовим галузевим практикам. Зазвичай вони впливають на загальне функціонування коду.

Ризики централізації. Централізація є ризиком як для власників проектів, так і для користувачів. Якщо одній адресі надано виконавчі привілеї, а потім його закритий ключ скомпрометовано, розробники ризикують втратити контроль над своїм проектом, а користувачі контроль над своїми грошима. Проекти, які витягують кошти своїх інвесторів, часто мають переваги централізованих привілеїв. Уникнення непотрібної централізації – це один зі способів, за допомогою якого проекти можуть отримати довіру спільноти.

Смарт-контракти можуть містити приховані вразливості, які можуть призвести до втрати грошей або переривання бізнес-операцій. У світі блокчейн навіть дрібні проблеми безпеки негативно впливають на репутацію та інвестиційні рішення [1].

Аудит безпеки смарт-контрактів є дуже поширеним в екосистемі децентралізованих фінансів (DeFi). Аудит смарт-контракту – це всебічний аналіз безпеки коду та функціональності смарт-контракту. Метою аудиту є виявлення будь-яких потенційних вразливостей чи проблем безпеки, які можуть вплинути на здатність контракту функціонувати належним чином. Як правило, аудиторів вивчають код смарт-контрактів, складають звіт та надають його проекту для покращень. Потім випускається остаточний звіт з докладним описом всіх помилок та вже виконаної роботи для вирішення проблем з продуктивністю або безпекою.

Смарт-контракти можна перевіряти за допомогою ручних або автоматизованих підходів, а саме: Ручний аудит передбачає, що група аудиторів переглядає кожен рядок коду на наявність проблем із компіляцією та повторним введенням. Це також може допомогти у виявленні інших вразливостей безпеки, які часто не беруть до уваги, наприклад неефективних методів кодування. Оскільки цей метод дозволяє виявляти приховані дефекти, він вважається найбільш точним та повним.

Автоматизований підхід до аудиту смарт-контрактів використовує програмне забезпечення для виявлення помилок, що допомагає аудиторам визначити точне місце, відповідальне за помилки. Однак, автоматизоване програмне забезпечення може не завжди розуміти контекст і пропускати деякі вразливості під час перевірки [7].

Аудит безпеки особливо цінний для DeFi проектів, які розраховують обробляти блокчейн-транзакції на мільйони доларів або величезну кількість користувачів. Аудит зазвичай проходить у чотири етапи:

1. Смарт-контракти надаються аудиторській групі для первинного аналізу.

2. Аудиторська група представляє свої висновки по проекту для вживання заходів.

3. Команда проекту вносить зміни з урахуванням виявлених проблем.

4. Аудиторська група випускає свій остаточний звіт з урахуванням всіх нових змін або помилок, що залишаються.

Деякі постачальники аудиторських послуг також вважаються лідерами галузі, що робить їх аудит ціннішим в очах інвесторів [5].

Аудит смарт-контрактів проводиться за стандартною процедурою і може незначною мірою відрізнитися у різних аудиторських компаній. Нижче наводиться типова процедура (табл. 1).

Таблиця 1

Типова процедура аудиту смарт-контрактів

Фаза аудиту	Зміст
ЗБІР ДАНИХ	Щоб забезпечити гарантовану інтеграцію сторонніх смарт-контрактів, аудиторі збирають специфікації коду та вивчають архітектуру. Це допомагає аудиторам зрозуміти цілі проекту та визначити його обсяг.
ЗАПУСК ТЕСТІВ	Аудиторі перевіряють проект, щоб перевірити кожен функцію смарт-контракту. Фахівці з аудиту використовують різні інструменти (як ручні, так і автоматизовані), щоб гарантувати, що тести перевіряють весь код смарт-контракту.
ВИБІР МЕТОДУ АУДИТУ	Оскільки ручний аудит ефективніший, аудиторі часто перевіряють смарт-контракти без допомоги програмного забезпечення. За такого підходу можна ефективно виявляти такі вразливості, як випереджаючі атаки
ФОРМУВАННЯ ПОЧАТКОВОГО ЗВІТУ	Після завершення аудиту робиться попередній звіт, щоб команда проекту могла виправити виявлені помилки та вразливості. Деякі постачальники послуг смарт-контрактів мають команду експертів, які допомагають виправити кожен знайдений помилку.
ФОРМУВАННЯ ОСТАТОЧНОГО АУДИТОРСЬКОГО	Після виправлення помилок публікується остаточний звіт з урахуванням будь-яких дій, здійснених командою. Аудиторський звіт надається наприкінці процесу аудиту.

ЗВІТУ	Очікується, що з метою прозорості, проекти мають ділитися своїми звітами із спільнотою. У більшості звітів проблеми класифікуються за серйозністю, наприклад, критичні, серйозні, незначні тощо. У звіті також буде вказано статус проблеми, оскільки проекти надають час на її вирішення до випуску остаточного звіту.
-------	---

Джерело: Security Аудит Смарт-Контрактів [7]

Не варто ставитись до аудиту як до стовідсоткової гарантії безпеки проекту. Навіть при актуально пройденому аудиті всіх смарт-контрактів, у відомої компанії залишається ще багато джерел ризику. Варто проводити власний аналіз проекту, вивчати його економіку та принцип роботи.

Формальна верифікація забезпечує систематичний й автоматизований спосіб перевірки логіки та поведінки контракту на відповідність його бажаним властивостям [7]. Це спрощує виявлення і виправлення будь-яких потенційних помилок чи багів. Потім аудиторі використовують автоматизовані інструменти перевірки правильності цих тверджень.

Список використаних джерел:

1. Аналіз і перевірка специфікацій та вихідного коду смарт-контрактів. URL: <https://www.h-x.technology/ua/services/smart-contract-audit-ua>.
2. Аудит смарт-контрактів. URL: <https://datami.ua/services/audit-smart-kontraktiv>.
3. Степанов М. Основи роботи та безпеки смарт-контрактів. URL: <https://www.h-x.technology/ua/blog-ua/deals-in-the-digital-age-ua>.
4. Що таке аудит безпеки смарт-контрактів? URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/what-is-a-smart-contract-security-audi>.
5. Що таке аудит смарт-контракту. URL: <https://tsecrypto.com/article/shho-take-audyt-smart-kontraktu>.
6. Що таке формальна верифікація смарт-контрактів? URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/what-is-formal-verification-of-smart-contracts>
7. Security Аудит Смарт-Контрактів. URL: <https://avada-media.ua/ua/services/security-audit-smart-kontraktov>.

НАПРЯМ 10. ФІНАНСИ ТА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-26>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДО УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

Бриндак Валентина Михайлівна

аспірантка кафедри фінансів

Одеського національного економічного університету

Багато країн визнали, що структура податкового кодексу є визначальним фактором для ефективної податкової системи країни. Структурований, зручний податковий кодекс для платників податків може сприяти економічному розвитку держави та отриманні достатнього доходу для пріоритетних задач уряду.

У цьому контексті важливим є вивчення особливостей податкових систем країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), що об'єднує 37 країн світу, більшість з яких є країнами з високим доходом громадян і високим індексом людського розвитку та розглядаються як розвинені (США, Естонії) та передову азіяську індустріальну державу – Сінгапур.

Що стосується країн ОЕСР, за останні кілька десятиліть спостерігається значне зниження ставок на прибуток корпорацій та податків з фізичних осіб та зосередження оподаткування прибутків безпосередньо з податків на фонд заробітної плати та податки на додану вартість. Згідно з дослідженнями ОЕСР, корпоративні податки є найбільш шкідливими для економічного зростання, а податки на доходи фізичних осіб і податки на споживання є менш шкідливими. Високі граничні податкові ставки можуть перешкоджати внутрішнім інвестиціям і призвести до ухилення від сплати податків. Найменший вплив на зростання мають податки на нерухоме майно [1].

Важливим є досвід Естонії, яка вже дев'ятий рік поспіль має найкращий податковий кодекс в ОЕСР. Його найвищий результат зумовлений чотирма позитивними рисами податкової системи. По-перше, він має 20-відсоткову ставку податку на прибуток підприємств, яка застосовується лише до розподіленого прибутку. Корпоративний прибуток не обкладається податком до тих пір, доки прибутки не будуть розподілені у вигляді дивідендів, купівлі компанією власних акцій для підтримки їх ринкової ціни, зменшення капіталу, доходів від продажу майна при ліквідації або умовно розподілена у

вигляді коригування трансфертного ціноутворення, витрат і платежів, що не мають комерційної мети, соціальних пільг для співробітників, подарунків, пожертвувань і представницьких витрат. Також, в Естонії діє фіксований 20-відсотковий податок на доходи фізичних осіб, який не поширюється на доходи особистих дивідендів. А податок на майно застосовується лише до вартості землі, а не до вартості нерухомого майна чи капіталу. Також, 100% іноземних прибутків, отриманих вітчизняними корпораціями з незначними обмеженнями звільнено від національного оподаткування [2].

Поряд з конкурентоспроможною податковою системою Естонії, високі бали в ОЕСР отримують податкові системи:

- Латвії, які мають відносно ефективну систему оподаткування доходів: відносно низьку ставку податку на доходи фізичних осіб, добре структурований податок на власність і ПДВ на широкій основі;

- Швейцарія має відносно низьку ставку корпоративного податку (19,7 відсотка), низький податок на споживання на широкій основі та ПДФО, який частково звільняє приріст капіталу від оподаткування;

- Люксембург має широкий і конкурентоспроможний податок на споживання [1].

Хоча США займають 22 сходинку рейтингу індексу міжнародної податкової конкурентоспроможності за 2022 рік, варто розглянути і їх досвід переформатування системи оподаткування. До Другої світової війни в доходах бюджету США переважали надходження від податку на прибуток корпорацій, у післявоєнний період найбільшим джерелом доходів став прибутковий податок із населення [3]. Наразі прибутковий податок із населення справляється за прогресивною шкалою. Існує неоподатковуваний мінімум доходів (8950 дол.) і такі податкові ставки: 10, 15, 25, 28, 33, 35 відсотків. Податком може обкладатись або окрема людина, або сім'я (додаються всі доходи членів сім'ї за рік).

Податок на доходи корпорацій. Його основна ставка дорівнює 34%. Але вноситься цей податок частинами. Корпорація сплачує 15% за перші 50 тис. дол. оподатковуваного доходу, 25% – за наступні 25 тис. дол. і 34% – на залишкову суму. Таке ступінчасте оподаткування важливе для середніх і малих підприємств. Також податок на доходи корпорацій має низьку пільгу: із чистого доходу вираховують штатні й місцеві податки на доходи, 100% дивідендів від місцевих дочірніх компаній, 70–80% дивідендів місцевих корпорацій, відсотки із цінних паперів місцевої влади та штатів, благодійні внески. Використовуються податкові пільги в рамках прискореної амортизації, пільги на інвестиції, науково-дослідні й конструкторські роботи. Діють податкові знижки, що стимулюють використання альтернативних видів енергії (50% податковий кредит за 13 використання сонячної енергії або енергії вітру). В особливих випадках корпорації сплачують податок на надприбутки. Наприклад, на

початку 80-х рр. XX ст. введено податок на нафту, який повинен був зменшити передбачуване зростання прибутку нафтових компаній через відсутність контролю за внутрішніми цінами на нафту.

У сучасному глобалізованому світі капітал досить мобільний. Бізнес шукає країни з нижчими податковими ставками, щоб мінімізувати свою норму прибутку після сплати податків. Прикладом для України може бути може бути швидкий економічний розвиток азіатської індустріальної держави – Республіки Сінгапур. Після отримання незалежності у 60-х рр. XX ст., прямі іноземні інвестиції та курс держави на індустріалізацію, оснований на планах керівництва держави, створили нову економіку. Наразі Сінгапур вважається податковою гаванню, оскільки має відносно невисокі ставки податків (порівняно з іншими азіатськими країнами), а також політичну та регулятивну стабільність. Така репутація країни стала важливим фактором для ведення бізнесу та залучення інвестицій [4].

До 1986 року ставка податку на прибуток в Сінгапурі становила 40%. Такий показник податкової ставки не був ефективним, тому уряд Сінгапуру перейшов до зниження податкових ставок та введення невисоких ставок непрямих податків.

Платники податків – резиденти сплачують прогресивний податок на доходи фізичних осіб: від 0% – якщо дохід менше 20 тис сінгапурських доларів до 22% – якщо дохід більше 320 000 сінгапурських доларів.

Стандартна ставка податку на прибуток підприємств у Сінгапурі становить 17%. Ставка корпоративного податку може бути знижена. Наприклад, щойно зареєстровані компанії в Сінгапурі можуть скористатися звільненням від оподаткування до 100 000 сінгапурських доларів на перші 300 000 доходу протягом перших 3-х років. Щодо подальших 200000 сінгапурським доларам оподатковуваного доходу, до них застосовується знижена в два рази ставка податку (8,5%). Ставка корпоративного податку може бути знижена для щойно зареєстрованих компаній. Також Сінгапур пропонує звільнення від податків для підприємств у певних галузях. Глобальні торговельні компанії мають право на пільгові податкові ставки від 5 до 10% [5].

Податок на товари – 7%. Податок на послуги – 10%. Однак продаж та оренда житлової нерухомості, фінансові послуги та експорт товарів і міжнародних послуг звільнені від цього податку. Податок на товари і послуги є податком на споживання (податком з продажів). Деякі товари і послуги не обкладаються даним податком: не стягується при реалізації товарів і послуг за кордоном, купівлі-продажу товарів на складах в межах вільних економічних зон, в операціях між фізичними особами. Від податку на товари і послуги звільнена продаж і здавання в оренду нерухомості і деякі види фінансових послуг [6].

Отже, податкова система Сінгапуру характеризується: відносно невисокими ставками податку порівняно з іншими азійськими країнами, прогресивним оподаткуванням доходів фізичних осіб, пільгами в корпоративному оподаткуванні починаючих підприємств, відсутністю податків на дивіденди та капітал. Сплата податків для резидентів і нерезидентів не має істотних відмінностей. Суб'єкта господарювання вважають резидентом, якщо ключові рішення щодо діяльності організації приймають у Сінгапурі. Якщо ж рішення приймають за межами країни, то суб'єкта господарювання вважають нерезидентом.

Що стосується податкової системи в Україні, слід відзначити невисокі ставки податків порівняно з країнами ЄС, але зазначимо про відсутність прогресивної шкали оподаткування прибутку підприємств та доходів громадян, що урівнює оподаткування нових та високорентабельних підприємств, різних за рівнем доходів верств населення. Тому, якщо брати до уваги дослідження ОЕСР, варто розглянути запровадження прогресивного оподаткування доходів.

Також з метою структуризації Податкового кодексу України у бік спрощення адміністрування, зупинення вивезення капіталу та стимулювання внутрішніх інвестицій, варто розглянути введення податку на виведений капітал на прикладі Естонії, базова ідея якого полягає в тому, що оподаткуванню підлягає тільки та частина капіталу, яка не залишається для внутрішнього розвитку підприємства, тобто розподіляється на користь зовнішніх суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. International tax competitiveness index 2022 URL: <https://taxfoundation.org/publications/international-tax-competitiveness-index>.
2. Інформаційна довідка: Податкова система країн-членів ЄС. липень, 2022 | № 11. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZKX1.pdf.
3. Карлін М. І., Ліповська-Маковецька Н. І. Податкові системи країн Америки: навчальний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/157730532.pdf>.
4. Основні податки в Сінгапурі: короткий гайд. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FZ002124>.
5. Бізнес-можливості у Сінгапурі. URL: <https://singapore.mfa.gov.ua/ukrayina-ta-singapur/ekonomichne-spivrobitnictvo>.
6. Оподаткування в Сінгапурі. URL: <http://www.dklex.ee/ukr/registratsiya-kompanij-v-onshornyh-yurisdiktsiyah/singapur/nalogooblozhenie-v-singapore.html>.

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ВИСНАЖЕННЯ

Онофрійчук Андрій Петрович

*кандидат економічних наук, докторант
Університету економіки та права «КРОК»*

Онофрійчук Віталій Петрович

*кандидат економічних наук,
перший секретар відділу
Міністерства закордонних справ України*

Війна стала особливим викликом для стійкості національної економіки, оскільки виникають специфічні саме під час війни збурення (масштабні руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, значні порушення безперервності енергопостачання, людські жертви та соціальні втрати, безпрецедентно великі обсяги переміщених осіб (біженців), різке падіння ВВП за наявності потреби значного збільшення витрат на оборону та соціальну підтримку тощо), так і системні збурення, що складаються зі значної кількості зовнішніх та внутрішніх впливів, що, поєднуючись, набувають характер ланцюгових реакцій.

При цьому, чинники, що формують ці впливи, частково виникли ще в довоєнний період (низькі адаптивні можливості української економіки до умов воєнного стану, інституційні вади та пастки, що гальмували її реформування та обумовлювали існування диспаратів у передвоєнний період тощо), а значна частка – це нові ризики та загрози. Крім того, негативний ефект для стійкості економіки здійснюють невизначеність щодо тривалості та непередбачуваність руйнівних наслідків бойових дій та ворожих атак на цивільні об'єкти.

Негативний вплив на стійкість також здійснюють швидка динаміка змін (наприклад, високі темпи цінового зростання), взаємозв'язок та взаємовплив політичних, економічних, соціальних, технологічних чинників на глобальному, державному та регіональному рівнях, пов'язаних із війною (гібридність) – що робить процес планування економічних процесів – неймовірно складним та знижує можливості швидкої адаптації економіки до вкрай негативних зовнішніх умов. В цих обставинах, для покращення ситуації в економічній сфері, встановлення стратегічної взаємодії з економічно розвинутими країнами – партнерами стає єдиною переможною стратегією.

Деструктивні наслідки війни проявилися не лише в економіці та соціальній сфері, а й у фінансовій системі країни, що веде збройну боротьбу. Водночас, попри все, Україні вдалося утримати

макрофінансову стабільність і залучити значні обсяги міжнародної допомоги, що позитивно впливатиме на перспективи повоєнного відновлення.

Необхідність забезпечення *бюджетної стійкості* стало базовим викликом в умовах воєнного стану в Україні. Це вимагало: формування чітких алгоритмів роботи державних органів та недопущення призупинення їх роботи; забезпечення прогнозування доходів та здійснення видатків бюджетів з недопущенням виникнення розривів ліквідності; визначення пріоритетності видатків у сфері безпеки і оборони та забезпечення їх першочергового фінансування; балансування між зростаючими потребами у видатках в умовах обмеженості можливостей і джерел акумуляції бюджетних надходжень; вироблення механізмів підтримки уразливих верств населення (на тлі безпрецедентного зростання кількості внутрішньо переміщених осіб); визначення джерел та механізмів фінансової підтримки і стимулювання бізнесу; пошуку додаткових джерел надходжень до бюджетів. І хоча наслідком стало безпрецедентне зростання бюджетного дефіциту, можна відзначити, що 2022 р. бюджетна система України продемонструвала достатню стійкість.

Для стійкості *податкової системи* повномасштабна війна стала безпрецедентним викликом ще від початку війни у 2014–2015 рр., оскільки фінансування оборони потребує значних додаткових коштів. Враховуючи, що міжнародні партнери України відмовляються прямо фінансувати бюджетні видатки на оборону, їх фінансування цілком лягає на плечі українських платників податків. Таким чином, більше громадян через сплату податків усвідомили відповідальність за збереження державності. І навпаки, ухилення від податків підвищує ризики для державності, національної безпеки і оборони.

Продовження використання численних схем ухилення та мінімізації податків підривають національну стійкість та безпеку зсередини. Гальмівним фактором для підвищення податкової культури також є збереження корупції.

Для підтримки *боргової стійкості* України з початку повномасштабної війни Міністерство фінансів України розгорнуло ефективну роботу щодо пошуку джерел фінансування дефіциту бюджету, якій значно зріс та продовжував зростати надалі, а також здійснювало активне управління державним боргом і співпрацю з інвесторами в українські активи.

За декілька днів після початку повномасштабного вторгнення було проведено перший аукціон з продажу військових облігацій. Завдяки щотижневому проведенню аукціонів ОВДП до держбюджету було залучено понад 7 млрд дол. США станом на кінець 2022 року. Окрім того, в серпні 2022 року було досягнуто угоди з інвесторами щодо

продовження строку погашення всіх 13-ти серій державних єврооблігацій та відстрочення купонних платежів на два роки, що дозволило заощадити близько 6 млрд доларів США для фінансування першочергових потреб України. Призупинення сплати заборгованості також було схвалено для двох державних компаній – «Укравтодор» та «Укренерго», які мають гарантовані державою облігації. Як наслідок компанії не зобов'язані виплачувати борг в іноземній валюті до 2024 року. Державна компанія «Укрзалізниця» також уклала угоду про відстрочку виплат на два роки за єврооблігаціями на суму 895 млн дол. США за підтримки Уряду та Міністерства фінансів України.

Ці заходи, разом із залученням пільгового фінансування від країн-союзників і міжнародних організацій, дозволили Україні стабілізувати фінансову систему та запобігти кризі ліквідності.

Міжнародні партнери України стосовно цього неодноразово зазначали, що гудвілл (ділова репутація), який Україна заробила протягом останніх декількох років, співпрацюючи з інвесторами, став ключовим фактором у досягненні угоди з інвесторами в минулому році. Це допомогло Україні мобілізувати фінансові ресурси швидко та ефективно, отримавши широку підтримку від співтовариства інвесторів, та вивільнити бюджетні ресурси в часи, коли це потрібно найбільше.

Для стійкості *банківської системи* розгортання активних військових дій, тимчасова втрата Україною контролю над частиною території, порушення безперервності електропостачання стали значним випробуванням. Відбулося закриття значної частини працюючих до війни банківських відділень, що обумовило суттєве зниження рівня фінансової інклюзії в країні. Разом із порушенням логістичних ланцюжків та руйнуванням або пошкодженням виробничих потужностей та інших активів юридичних осіб ці обставини спричинили значне погіршення рівня обслуговування кредитного портфелю банківської системи, що призвело до зростання частки проблемних кредитів. Стикнувшись із негативною динамікою показника NPL, банківські установи були змушені радикально (у 35 разів за 2022 р. порівняно з попереднім роком) збільшити витрати на формування страхових резервів під проблемні активи, що обумовило більш ніж триразове зниження показника їх чистого прибутку за 2022 р. відносно попереднього року.

Фінансова стійкість України на початку війни значною мірою була забезпечена значним рівнем накопичених у довоєнний час резервів, консолідацією зусиль на регіональному та територіальному рівнях, самоорганізацією та згуртованістю громадян України перед екзистенційною загрозою російської агресії, наданням безпрецедентної міжнародної підтримки.

Конкретні «структурні маяки» що мають бути реалізовані на шляху підвищення фінансової стійкості під час війни та в повоєнному

відновленні, відображені у новій чотирьохрічній Програмі МВФ [1], яку прийнято 31.03.2023 року.

Список використаних джерел:

1. Лист про наміри та Меморандум про економічну і фінансову політику щодо нової програми розширеного фінансування для України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/letter_of_intent_and_memorandum_of_economic_and_financial_policies_on_a_new_extended_fund_facility_program_for_ukraine-3919.

МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Сочка Катерина Андріївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів і банківської справи

Державного вищого навчального закладу

«Ужгородський національний університет»

Важливим джерелом формування фінансових ресурсів усіх держав є податки та інші обов'язкові платежі. Перелік та особливості адміністрування таких внесків фізичних та юридичних осіб до державних фондів суттєво відрізняється у різних країнах і залежать від історично сформованих традицій стягнення певних видів платежів, природно-ресурсного потенціалу, структури економіки та споживання, пріоритетних завдань влади на конкретному етапі розвитку країни. У багатьох країнах за допомогою податків влада ефективно реалізує різні свої функції, зокрема і регулювання економічних та суспільних процесів (через систему податкових пільг окремим галузям економіки або верствам населення, відтермінування або списання податкових зобов'язань, диференціацію податкових ставок для різних видів економічної діяльності, застосування прогресивної або регресивної шкали оподаткування доходів різних суб'єктів тощо).

В Україні останні роки акцент у податковому регулюванні було зроблено, головним чином, на максимальній реалізації фіскального потенціалу податків, а не використанні їх регулюючих та стимулюючих властивостей для підтримки розвитку стратегічно важливих для держави сфер економічної діяльності або покращення системи вирівнювання доходів різних верств суспільства.

При виробленні ефективної та збалансованої податкової політики принципово важливим є визначення пріоритетів оподаткування – акцент на оподаткуванні доходів (прибутків) фізичних чи юридичних осіб, різних видів власності та майна, оподаткування споживання за рахунок непрямих податків (в т.ч. визначених груп товарів або послуг), ресурсні платежі тощо.

Бюджетно-податкова політика України робить акцент на активному використанні для наповнення бюджетних фондів непрямих податків або податків на споживання, які мають як позитивні, так і негативні ознаки. З фіскальної точки зору, непрямі податки для органів влади є досить привабливим методом залучення коштів до бюджету, оскільки для реального платника (кінцевого споживача товарів або послуг) вони

часто є непомітними, ці податки забезпечують ритмічні, прогнозовані та просторово рівномірні надходження бюджетних доходів. Однак, непрямі податки мають регресивний характер, практично не залежать від рівня доходів кінцевого споживача, що посилює соціальну нерівномірність для малозабезпечених громадян. Варто наголосити, що високий рівень непрямих податків сприяє підвищенню споживчої інфляції (особливо при додатковому оподаткуванні товарів або послуг, які широко використовуються при виготовленні інших продуктів, наприклад, пальне або електроенергія).

Традиційно одним з важливих джерел доходної бази бюджету України є оподаткування зовнішньоекономічних операцій. Починаючи з середини 1990-х років в Україні, з метою покращення формування доходної бази та зменшення дефіциту державного бюджету, додаткового при ввезенні товарів у митному режимі імпорту було передбачено сплату непрямих податків (акцизний податок та ПДВ з імпортних операцій).

Митні платежі – податки, які відповідно до чинного законодавства повинні бути сплачені при переміщенні товару через митний кордон країни і є обов'язковою умовою такого переміщення. Контроль за справлянням митних платежів зазвичай покладено на митні органи. Митний кодексом України [1, ст. 2] до митних платежів віднесено мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) та ПДВ із ввезених на митну територію України товарів (продукції). Тобто, усі митні платежі відносяться до непрямих податків.

Варто наголосити, що у зв'язку з військовими діями, у 2022 році структура доходів державного бюджету України суттєво змінилася (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка складу та структури митних платежів у доходах
Державного бюджету України, 2015, 2020 – 2022 р.р., млрд. грн.**

Показники доходів державного бюджету	2015		2020		2021		2022	
	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%
Усього доходів, в т.ч.	534,7	100	1076,0	100	1296,9	100	1787,4	100
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	24,3	4,5	57,8	5,4	79,6	6,1	41,7	2,3
ПДВ з імпортних товарів	138,8	25,9	274,1	25,5	380,7	29,4	253,1	14,2
Мито	40,3	7,5	30,5	2,8	38,2	2,9	26,2	1,5
<i>Разом митних платежів</i>	<i>203,4</i>	<i>37,9</i>	<i>362,4</i>	<i>33,7</i>	<i>498,5</i>	<i>38,4</i>	<i>321,0</i>	<i>18,0</i>

Джерело: сформовано автором за [2]

Вивчення даних табл. 1 засвідчує, що, незважаючи на стрімке зростання доходів бюджету (на 38%) у 2022 році порівняно з попереднім 2021 р., левова частка доходів була сформована за рахунок коштів від закордонних країн та міжнародних організацій (26,9% доходів державного бюджету). Відповідно, значення доходів акумульованих у національній економіці скоротилося, а частка митних платежів зменшилася до 18% доходів державного бюджету (у 2021 році вона становила 38,4%). При аналізі абсолютних значень фінансових показників варто також пам'ятати про те, що за даними НБУ [3] у 2022 році індекс споживчих цін (р/р) склав 20,2%, що безпосередньо впливає на рівень реального зростання доходної бази бюджету.

Тому статистичні дані за 2022 рік у даній публікації мають ілюстративний характер, а досліджуватися будуть звітні дані за період 2015–2021 років, які відображають реальні тенденції формування фінансових ресурсів державного бюджету, в т.ч. і за рахунок митних платежів.

Дані табл. 1 за 2015–2021 роки засвідчують про достатньо вагому роль митних платежів (в межах 33,7 – 38,4%) у формуванні фінансових ресурсів державного бюджету України. Звертає на себе увагу поступове скорочення абсолютних обсягів (від 40,3 млрд. грн. у 2015 році до 38,2 млрд. грн. у 2021 році) та частки (від 7,5% до 2,9% доходів державного бюджету України) мита. Це пов'язано з ратифікацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, якою передбачено скорочення переліку товарів, які оподатковуються митом та зменшенням їх середніх ставок.

Прямо протилежною є ситуацію з надходженням акцизного податку з ввезених в Україну підакцизних товарів – абсолютна сума податку за аналізований період збільшилася у 3,3 рази, а частка у доходах державного бюджету підвищилася з 4,5% до 6,1%. За цей період спостерігалася неодноразове підвищення ставок акцизного податку практично по усіх групах підакцизних товарів (паливо-мастильні матеріали, алкогольні напої, тютюнові вироби тощо). Незважаючи на помірковане фіскальне значення акцизного податку, він є досить важливим інструментом, за допомогою якого держава може обмежувати споживання певних шкідливих груп товарів (алкогольні напої, тютюнові вироби), що у цілому є виправданим з точки зору позитивного впливу на здоров'я та безпеку громадян.

Активне використання владою оподаткування експортно-імпортних операцій дає можливість досягнути певних завдань – регулювання структури експорту-імпорту товарів, здійснення протекціоністських заходів, захист вітчизняних товаровиробників та формування їх додаткового доходу, практичне втілення фіскальної функції митних платежів.

З огляду на необхідність вироблення податкової політики, яка б забезпечила ефективні інструменти для післявоєнного відновлення переважно за рахунок власних (залучених), а не тільки кредитних ресурсів, перед владою стоїть важливе завдання сформувані і гарантувати дотримання таких інвестиційних та податкових умов, які б дали стимули внутрішнім інвесторам, національному бізнесу та громадянам вкладати ресурси у відновлення економіки.

В Україні ще у до військовий період сформувалася стійка тенденція досить високого рівня оподаткування зовнішньоекономічних операцій (зокрема імпорتنих) для наповнення дохідної бази державного бюджету. Однак, в сьогоdnішніх умовах спаду економіки, зменшення реальних доходів громадян, підвищення рівня безробіття вважаємо, що зменшення ставок митних платежів (зокрема, акцизного податку та ПДВ по окремим імпортним операціям) може зберегти доступний рівень цін на важливі групи товарів як для реального сектору економіки (паливо-мастильні матеріали), так і для громадян (товари споживання).

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України (№ 4495-VI від 13.03.2012). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
2. Міністерство фінансів України. Доходи держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2022>.
3. Національний банк України. Макроекономічні показники. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators>.

НАПРЯМ 11. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-29>

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОГО РИЗИКУ НА ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ ІННОВАЦІЙ

Булавінцева Ірина Володимирівна
*аспірант кафедри економіки, маркетингу
та міжнародних економічних відносин
Національного аерокосмічного університету
імені М. С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Впровадження інновацій – важливий елемент функціонування соціально-економічних систем. Адже динамічні зміни, що відбуваються у середовищі навколо таких систем, можуть призвести до її руйнування. Інновації також можуть викликати ризики, які можуть негативно вплинути на життєздатність соціально-економічних систем. Тому важливо розуміти чому такі ризики виникають та які наслідки можуть бути.

Ризик можна визначити як ймовірність небезпеки втрати ресурсів або недоодержання доходів порівняно з варіантом, що розрахований на раціональне використання ресурсів [1]. До основних функцій ризику, як економічної категорії можна віднести:

1. Інноваційна функція. Необхідна для стимуляції пошуку нетрадиційних рішень проблем, які виникають в соціально-економічних системах.
2. Регулятивна функція. Виступає в двох формах: конструктивний і деструктивний.
3. Захисна функція. Полягає у тому, що якщо ризик – це природній стан, то нормальним має бути і терпиме відношення до невдач.
4. Аналітична функція. Передбачає необхідність вибору одного з можливих варіантів рішення, у результаті чого обирається найбільш рентабельний і найменш ризикований.

Ризики різноманітні і у цьому полягає складність їх класифікації [2]. Розглянемо такий вид ризиків, як інноваційний.

Інноваційний ризик – це ймовірність утрат, які виникають у разі вкладання коштів у виробництво нових товарів або послуг, які можуть

не знайти очікуваного попиту на ринку. Такий ризик може виникати за різних умов, а саме:

- при створенні нового товару або послуг на старому обладнанні. При цьому може виникнути додатковий ризик невідповідності якості товару або послуги;

- при впровадженні дешевшого методу виробництва товару або послуги у порівнянні з тим, що вже використовується. У такому випадку може зіткнутися з таким ризиком, як неправильною оцінкою попиту на вироблену послугу або товар;

- при виробництві нового товару або послуги за допомогою нових технологій та техніки. У цьому випадку можуть виникати такі ризики: невідповідність нового обладнання і технологій вимогам для виробництва нового товару або послуги; нова послуга або товар не зможуть знайти покупця; неможливість продажу створеного обладнання у зв'язку з тим, що воно не підходить для виробництва іншої продукції у випадку невдачі.

Наразі існує така систематизація інноваційних ризиків, що дає можливість проаналізувати такі ризики та вжити ряд заходів, що будуть спрямовані на запобігання та зниження їх наслідків [3]. Розглянемо наступну класифікацію:

1. Зовнішні або об'єктивні ризики. Залежно від джерела прояву, будуть різні форми таких ризиків, а саме макросередовища (економічні, технологічні, екологічні, політико-правові та соціально-демографічні) та мікросередовища (посередницькі, постачальницькі, конкурентні, споживацькі, контактні, інвестиційні).

2. Внутрішні або суб'єктивні ризики, а саме генерування ідей, перевірка та відбір ідей, розроблення і перевірка задуму товару, аналіз ринку для інновацій, розроблення плану просування інновацій на ринку, розроблення товару, ринкові випробування товару, розгортання комерційного виробництва нового товару.

Для того, щоб знизити ризики на життєздатність соціально-економічну систему при впровадженні інновацій, існують різні способи вибору варіанту рішення, наприклад:

- варіант рішення при умові, що відома інформація про ймовірність настання певних ситуацій;

- варіант рішення при умові, що відома оцінка відносних значень настання та наслідків ситуацій, але їх ймовірність невідома;

- варіант рішення при умові, що можна розрахувати ймовірні результати вкладення капіталу, але ймовірність можливих ситуацій невідома.

Інноваційний ризик має стимулюючі та негативні аспекти для соціально-економічних систем [4]. До стимулюючих аспектів можна віднести: випередження конкурентів; поліпшення фінансових

результатів, удосконалення організаційної структури управління соціально-економічних систем, розширення можливостей соціально-економічних систем до зміни ситуації на ринку, підтримання інтересу споживачів завдяки наданню їм більш досконалих видів продукції або послуг, підвищення іміджу соціально-економічних систем та ін. До негативних аспектів віднести: фінансові втрати внаслідок несприйняття новинки ринком, втрата іміджу внаслідок провалу інновації, складнощі фінансування інноваційної діяльності, втрачені можливості внаслідок концентрації зусиль на неперспективних напрямках та ін.

Життєздатність соціально-економічних систем залежить від багатьох факторів, в тому числі й від впровадження інновацій. Цей фактор є важливим для збереження життєздатності соціально економічних систем. Якщо враховувати можливі ризики, то система може повноцінно функціонувати в сучасному середовищі, у якому є кризові явища.

Список використаних джерел:

1. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
2. Ревенко Д.С. Методологія моделювання діагностики і управління стійкістю соціально-економічних систем. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. 320 с.
3. Микитюк П.П., Крисько Ж.Л., Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Сочиляс С.М. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / ред. П.П. Микитюк. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
4. Литвин З. Аналіз інноваційних ризиків. *Економічний аналіз*. Тернопіль. 2013. № 12(3). С. 249–252. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan201312\(3\)54](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan201312(3)54).

МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ КРИЗИ

Гейдарова Олена Володимирівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри менеджменту та адміністрування

Хмельницького національного університету

Однією з умов ефективного управління суб'єктом господарювання в кризових умовах є можливість передбачення наслідків прийнятих управлінських рішень і заходів, що запроваджені. В цьому випадку корисним стає моделювання, тобто процес формування умовного образу реального об'єкта з дослідженням його поведінки, можливих варіантів перебігу подій, впливу прийнятих управлінських рішень тощо. Використовуючи результати моделювання розвитку суб'єкта господарювання, особливо в умовах кризи, з'являється можливість здійснення цільового управління не тільки для досягнення певних результатів діяльності, але й з метою реалізації позитивних змін, здобуття нових можливостей, комплексної зміни стану та перспектив розвитку [1].

Виходячи з того, що розвиток підприємства є довготривалий цілеспрямований процес кількісних, якісних і структурних змін, з'являється можливість визначення основних цілей моделювання розвитку підприємства. Наведені цілі обґрунтовують управлінську цінність моделювання розвитку підприємства, а також визначають напрями використання отриманої інформації. До основних цілей моделювання розвитку бізнесу в сучасних умовах відносять: створення та дослідження цільового образу майбутньої поведінки підприємства для управлінських потреб; дослідження здатності та готовності підприємства у обраному напрямі; дослідження граничних меж розвитку підприємства за встановлених обмежень; дослідження залежності розвитку підприємства від існуючих умов функціонування; дослідження процесу переходу підприємства з одного стану в інший за встановлених обмежень; дослідження можливих варіантів розвитку підприємства за встановлених обмежень; використання методу аналізу сценаріїв розвитку підприємства для потреб управління [1].

В моделюванні розвитку підприємства знаходять відображення основні характерні риси завдання моделювання:

- орієнтація на кінцеві управлінські цінності;
- багатоваріантність інструментарію моделювання;
- слабка формалізованість процесів;
- багатоваріантність отриманих результатів;

– необхідність адаптації до конкретних умов функціонування підприємства.

Формування моделі розвитку підприємства повинна враховувати складну природу: бути цілісною – відобразити природу розвитку(як процес, властивість та результат), та аналітичною – адекватно відобразити розвиток підприємства.

Для забезпечення єдності виявлення та сприйняття попередніх зв'язків завдання моделювання розвитку підприємства формалізовано наступним чином [2]:

$$\left\{ \begin{array}{l} Dev = (A, S, V, B, R); \\ Dev^* = (A \rightarrow V \rightarrow R); \\ A = f_1(\{a_A\}); \\ S = f_2(A_1\{a_s\}); \\ V = f_3(A_1S_1\{a_v\}); \\ B = f_4(A_1S_1B_1\{a_B\}); \\ R = f_5(A_1S_1B_1R_1\{a_R\}). \end{array} \right. \quad (1)$$

Причому

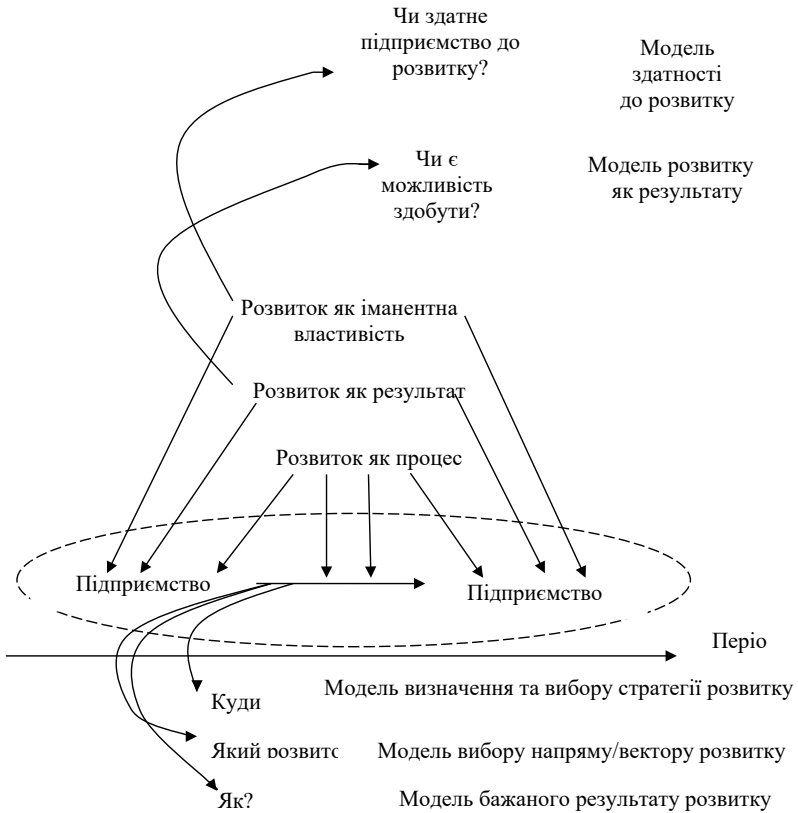
$$\left\{ \begin{array}{l} S \in \{S\} \\ V \in \{V\} \end{array} \right. \quad (1.3)$$

де A – оцінка здатності підприємства до розвитку; S – можлива стратегія розвитку підприємства; $\{S\}$ – множина можливих стратегій розвитку підприємства; V – вектор/напрямок розвитку підприємства; $\{V\}$ – множина можливих векторів розвитку підприємства; B – базис/основа розвитку підприємства; $\{B\}$ – множина можливих базисів/основ розвитку підприємства; R – розвиток підприємства як результат; Dev – розвиток підприємства з точки зору управління, характеризується здатністю підприємства до розвитку, обраною стратегією розвитку, напрямом розвитку, основою розвитку та отриманим результатом розвитку; Dev^* – розвиток підприємства точки зору змістовної характеристики, як іманентну властивість/спроможність до розвитку; f_1, f_2, f_3, f_4, f_5 – функції, що застосовуються для визначення фактичних елементів розвитку для Dev ; $\{a\}$ – множина факторів, що використовуються для функції визначення елемента впливу для Dev (наприклад, при виборі стратегії розвитку підприємства).

Наведена формалізація завдання моделювання розвитку підприємства реалізується шляхом розробки єдиної цілісної моделі. Цілісна модель включає декілька порівняно незалежних моделей:

- модель здатності підприємства до розвитку;
- модель визначення та вибору стратегії розвитку підприємства;
- модель вибору напрямку/вектору розвитку;
- модель вибору основи/базису розвитку;
- модель бажаного результату розвитку підприємства.

Результати попередньої моделі обов'язково використовуються для побудови наступної моделі, і між собою тісно пов'язані між собою (рис. 1).

Рис. 1. Зв'язок між моделями розвитку бізнесу в умовах кризи

Джерело: [2]

Зв'язок моделей у цілісній моделі розвитку суб'єкта господарювання має причинно-наслідковий (хронологічно послідовне використання моделей), критеріальний (визначення основних критеріїв розвитку підприємства, що є основою формування моделі) і заперечувально-дозвільний характер: (є проявом причинно-наслідкового зв'язку, полягає

в обґрунтуванні доцільності використання результатів попередніх моделей, тобто їх результати маю задовольняти встановлені цілі, і доводити доцільність подальшого моделювання) [3].

Інструментальною основою формування складових моделей розвитку бізнесу виступає методи нечітка логіка з формуванням логічного висновку, переважний критеріальний вибір і матричні моделі.

Наведена у дискрипторній формі модель розвитку суб'єкта господарювання є достатньо складною в процесі розробки, але компенсується простотою подальшого використання. Впровадження наведеної моделі розвитку підприємства із використанням MS Excel надає можливість моделювати розвиток підприємства тільки на основі введеної первинної інформації (даних) без додаткових розрахунків користувача.

Моделювання розвитку бізнесу доцільно здійснювати за допомогою єдиної моделі, яка є комплексною і містить 5 відносно незалежних моделей розвитку підприємства: модель здатності підприємства до розвитку; модель визначення та вибору стратегії розвитку підприємства; модель вибору напряму/вектору розвитку; модель вибору основи/базису розвитку; модель бажаного результату розвитку підприємства. Всі моделі реалізуються з використання інструментарію нечіткої логіки, побудови дерева логічного висновку, критеріального вибору та аналітичних матричних моделей.

Список використаних джерел:

1. Гейдарова О.В. Управління розвитком бізнесу в умовах масштабної економічної кризи. Конференція "Домінанти розвитку HR-інжинірингу, економіки і бізнесу у XXI столітті в умовах перманентної трансформації національної і світової економік» (17–18 листопада 2022, Хмельницький).

2. Погорелов Ю.С. Моделювання розвитку підприємства. URL: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Aktualni-problemy-ekonomiky/Akt-prob-ekonomiky-2009-10/Akt-prob-ekonomiky-2009-10_51-59.pdf

3. Погляд керівників бізнесу в Україні 2020. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ua/pdf/2020/10/KPMG-Review-Magazine-8-ukr.pdf>.

ПОСИЛЕННЯ БЕЗПЕКИ ЛОКАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ІОТ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРИСТРОЇВ MERAKI

Скопень Микола Максимович

кандидат економічних наук, доцент,

викладач-методист кафедри

загальнотеоретичної та прикладної підготовки

Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Будя Олександр Петрович

кандидат технічних наук доцент,

викладач-методист кафедри

загальнотеоретичної та прикладної підготовки

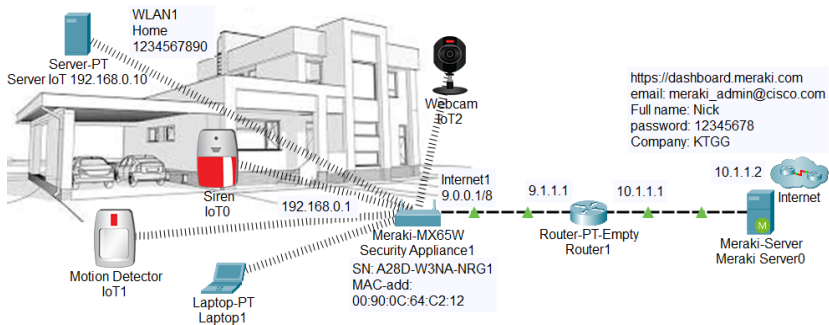
Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

У відомих літературних джерелах достатньо добре розглянуто загальні принципи організації та моделювання мереж, архітектура та налаштування керування пристроями Інтернету речей (Internet of Things, IoT) [1 та ін.]. Деякі джерела розкривають технології посилення безпеки бездротових мереж шляхом підключення пристроїв Meraki до дротових [2] та бездротових мереж (Wireless Local Area Network, WLAN) [3]. Однак, аналіз видань свідчить про відсутність розкриття технології посилення безпеки шляхом дистанційної організації захисту WLAN IoT на платформі пристроїв Meraki. Саме ця технологія і пропонується авторами нижче для розгляду.

Слід зауважити, що пристрої Meraki розробляються ІТ-компанією Cisco-Meraki (м. Сан-Франциско, штат Каліфорнія) для посилення безпеки бездротових мереж, поліпшення їх структуризації та забезпечення можливості віддаленого адміністрування за допомогою хмарних технологій.

Припустимо, що треба побудувати локальну мережу IoT системи спостереження за рухом навколо будинку та організувати віддалено її захист. В даному випадку порядок дій буде складатися з наступних етапів:

- побудова топології системи спостереження (рис. 1);
- налаштування роутера для забезпечення зв'язку пристрою безпеки Meraki-MX65W з Meraki – сервером;
- налаштування параметрів пристрою безпеки Meraki-MX65W;
- налаштування через хмарний сервер Meraki бездротового зв'язку користувачів та шифрування даних;
- підключення пристроїв IoT та програмування дій при спостереганні за рухом навколо будинку.

Рис. 1. Топологія WLAN з пристроями IoT на базі Meraki-MX65W з віддаленим адмініструванням на Meraki - сервері

Побудова топології системи спостереження на базі Meraki-MX65W з віддаленим адмініструванням за допомогою Meraki – сервера передбачає:

- встановлення Meraki – сервера та налаштування його IP-конфігурації: IPv4 Address – 10.1.1.2, Subnet Mask – 255.0.0.0, Default Gateway – 10.1.1.1, DNS Server – 10.1.1.2;
- встановлення роутера з двома мережевими картами PT-ROUTER-NM-1CGE (Cisco Gigabit Ethernet Network Module) і налаштування його IP-конфігурації: шлюз GigabitEthernet0/0 – IPv4 Address – 10.1.1.1, Subnet Mask – 255.0.0.0; шлюз GigabitEthernet1/0 – IPv4 Address – 9.1.1.1, Subnet Mask – 255.0.0.0. З'єднання роутера кросвером з Meraki – сервером (порт Gig0/0) та Meraki-MX65W (встановлення POWER-ADAPTER і підключення до порту Internet1);
- встановлення серверу IoT з мережевою картою WMP300N та увімкненими режимами: DHCP (вкладка Desktop / IP Configuration) для підключення до пристрою безпеки; IoT (вкладка Services) для аутентифікації пристроїв IoT. Створення аккаунту на сервері (вкладка Desktop), тобто введення 192.168.0.10 у вікно Web Browser і натискання Sign up now. Далі введення у вікно Registration Server Account Creation: admin, admin і натискання кнопки Create. Встановлення Laptop та пристроїв IoT: Siren, Motion Detector, Webcam.

Налаштування роутера – це запуск служби DHCP (Dynamic Host Configuration Protocol) для встановлення IP-адреси порту Internet1 пристрою безпеки WLAN1 – 9.0.0.1. В даному випадку підключені вузли (Laptop, Server, пристрої IoT) будуть мати зв'язок з Meraki – сервером. Для цього треба відкрити роутер і на вкладці CLI (Command Line Interface) ввести програмний код:

- Router(config)#ip dhcp pool Nic;
- Router(dhcp-config)#network 9.0.0.0 255.0.0.0;

- Router(dhcp-config)#default-router 9.1.1.1;
- Router(dhcp-config)#dns-server 10.1.1.2.

Для налаштування параметрів пристрою безпеки Meraki-MX65W (WLAN1) треба встановити Laptop з адаптером бездротової мережі Linksys-WPC300N і за допомогою вкладок Desktop / IP Configuration увімкнути режим DHCP для отримання параметрів (в даному прикладі): IPv4 Address – 192.168.0.6, Subnet Mask – 255. 255. 255.0, Default Gateway – 192.168.0.1, DNS Server – 10.1.1.2. Фіксуємо на вкладці Config серійний номер пристрою, наприклад, A28D-W3NA-NRG1. Далі відкриваємо вкладку Desktop на Laptop і у вікно Web Browser вводиться IP-адреса 192.168.0.1 WLAN пристрою безпеки, а у поле User Name – серійний номер. При відкритті пристрою на вкладці Connection фіксуємо MAC-адресу пристрою для подальшої реєстрації на Meraki – сервері, наприклад: Hardware address 00:90:0C:64:C2:12, а на вкладці Configure для Internet1 вибираємо у списку режим: IP assignment – DHCP та натискаємо нижче кнопку Save.

Для налаштування через хмарний сервер Meraki бездротового зв'язку користувачів та шифрування даних у вікні Web Browser Laptop вводиться <https://dashboard.meraki.com>, а при відкритті сервера, натискається Create an account для реєстрації. При цьому і діалогове вікно вводяться, наприклад, наступні параметри: Email: meraki_admin@cisco.com; Full name: Nick; Password: 12345678; Confirm Password: 12345678; Company: KTGG. Натискається кнопка Create Account. Далі з метою створення мережі WLAN1 та реєстрації пристрою безпеки натискається вгорі посилання here (тут) і ліворуч – Create a network. У поле Network name вводиться WLAN1 і натискається кнопка Create network. Нижче у відповідні поля вводяться параметри реєстрації пристрою безпеки (серійний номер, MAC-адреса, назва мережі) та натискається кнопка Add devices. Якщо натиснути ліворуч посилання Security Appliance / Appliance Status / Uplink, тоді можна побачити стан та конфігурацію інтерфейсу Інтернет порту пристрою безпеки.

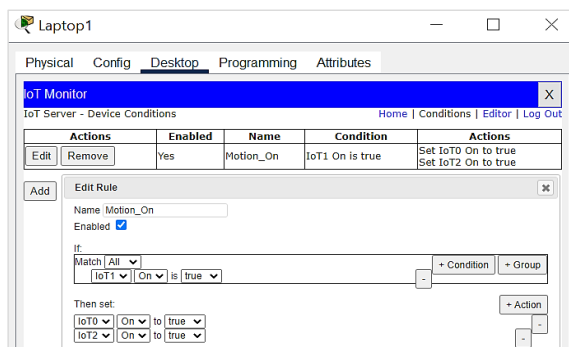
За посиланням Security Appliance / Appliance Setting здійснюється шифрування доступу вузлів до WLAN1, тобто встановлення параметрів: Status – Enabled, SSID Name – Home, Security – WPA2 PSK, WPA Key – 1234567890, WPA encryption mode – WPA2 only. Натискається кнопка Save Changes. Після цього можна до WLAN1 підключати до 50 вузлів.

Підключення пристроїв IoT та програмування дій при спостереганні за рухом навколо будинку. Для цього спочатку відкривається Motion Detector, активізується вкладка Config / Wireless0 і у поле SSID вводиться: Home. Далі встановлюється перемикач WPA2-PSK і у вікно PSK Pass Phrase вводиться ключ 1234567890 шифрування. На вкладці Config/Setting встановлюється перемикач Remote Server, Server Address – 192.168.0.10, User Name – admin і Password – admin. Натискається кнопка

Connect (при успішній реєстрації на сервері перетворюється на Refresh). В даному випадку сенсор буде підключено до пристрою безпеки та отримає в режимі DHCP IP-адресу, а також буде зареєстрований на сервері IoT. Аналогічним чином налаштовуються пристрої Siren та Webcam. Для Laptop задається лише SSID та ключ шифрування.

Для програмування дій при спостереганні за рухом навколо будинку активізується на сервері або Laptop режим IoT Monitor та вкладка Conditions, натискається кнопка Add і задається режим спрацювання Siren та Webcam. В даному випадку програмується модуль Motion_On (рис. 2).

Після безпомилкового виконання налаштування параметрів на Meraki-MX65W Security Appliance та Meraki-сервері буде забезпечено успішне підключення IoT та контроль їх працездатності.

Рис. 2. Програмування реакції Siren та Webcam на спрацювання Motion Detector

Отже, запропонована технологія побудови та захисту бездротових мереж з використанням пристроїв Meraki дозволяє вирішити питання посилення безпеки WLAN IoT. Представлену технологію можна рекомендувати для використання в навчальному процесі, а також моделювання мереж на стадії проектування.

Список використаних джерел:

1. Ли Перри. Архитектура интернета вещей / пер. с англ. Райтмана М.А. Москва : ДМК Пресс, 2019. 454 с. URL: <http://surl.li/gzjz> (дата звернення: 12.05.2023).
2. Налагодження та дослідження роботи CISCO MERAKI. URL: <http://surl.li/fvmsb> (дата звернення: 12.05.2023).
3. Скопень М.М., Буда О.П., Стародуб О. П. Особливості побудови та захисту бездротових мереж з використанням пристроїв Meraki. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Трансформаційні процеси національної економіки в умовах сьогодення" (м. Київ, 8 квітня 2023 р.). Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 133–138. URL: <http://surl.li/gpkcg> (дата звернення: 12.05.2023).

НАПРЯМ 12. МАРКЕТИНГ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-32>

РОЗУМІННЯ МАЙБУТНЬОГО ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В МЕТАПРОСТОРИ

Лебеденко Сергій Олександрович

кандидат технічних наук,

доцент кафедри промислового маркетингу

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Термін «метaproсти» (*metaverse*) трактується як наступна ітерація Інтернету. Ця віртуальна платформа використовує технології розширеної реальності, тобто доповнену реальність (*augmented reality – AR*), віртуальну реальність (*virtual reality – VR*), змішану реальність (*mixed reality – MR*), 3D-графіку та інші новітні технології, що дозволяють взаємодіяти в реальному часі та отримувати імерсивний досвід у спосіб, який неможливий у фізичному світі.

З розвитком і вдосконаленням штучного інтелекту (*artificial intelligence – AI*), глибокого навчання, варіантів оплати, включаючи цифрові валюти і криптовалюти, очікується, що метaproстир докорінно змінить спосіб взаємодії споживачів з цифровим світом і перекроїть ландшафт електронної комерції. Спільне віртуальне середовище, дозволяє споживачам переміщатися у віртуальному просторі з ефектом занурення, використовуючи цифрові образи себе, відомі як аватар, та взаємодіяти з іншими агентами та об'єктами.

Хоча технології розширеної реальності і забезпечують, можливість приймати бізнес-рішення не в звичайному корпоративному часі, а в так званому «інтернет-часі», формуванню концепції комунікаційної моделі в контексті комерціалізації цифрових активів транзитивного метaproстору (наприклад: технологія блокчейн) бракує як чіткості, так і окресленої межі.

Це змушує маркетингологів замислитися над тим, як вони можуть адаптувати свої стратегії для конкуренції у «віртуальному» майбутньому в метaprostorі.

Розробка цифрових стратегій, включаючи імерсивний та інтерактивний контент створений спеціально для метaproстору, дозволяє взаємодіяти в реальному часі та отримувати досвід у спосіб, який неможливий у фізичному світі.

Відображення контенту і реклами (наприклад, індивідуальні пропозиції, порівняння товарів) можуть бути створені таким чином, щоб перевершити реальність і створити системи рекомендацій, які неможливі в реальному світі.

Однак, впровадження інтуїтивно зрозумілої візуалізації вимагає використання «метамови», знань про апаратне забезпечення, таке як AR, VR та ширококомунікаційні мережі п'ятого покоління.

У таблиці 1 наведено визначення конструктивів «метамови» в системі індивідуальних пропозицій порівняння товарів.

Таблиця 1

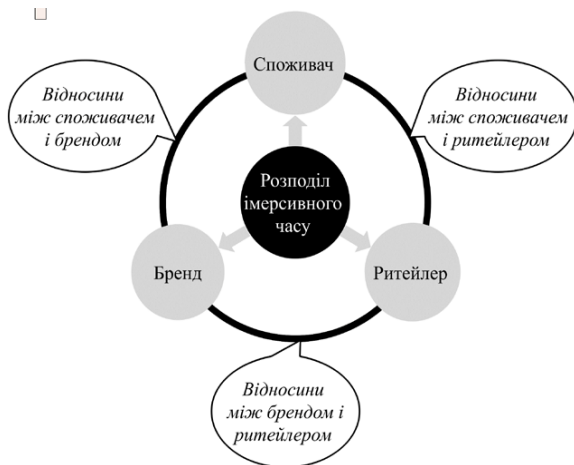
Визначення конструктивів метамови в системі рекомендацій

Конструкти метамови	Вплив на інтерфейс системи рекомендацій
Рівень користувача або товару	Пояснює, що інші клієнти часто купують певні товари разом або що набір товарів схожий один на одного.
Рівень функцій	Відображаються відповідні характеристики елемента, наприклад, таблиця поживних речовин з печива.
Текстовий рівень	В інтерфейсі поруч з рекомендаціями з'являється вікно з текстовим поясненням.
Візуальний рівень	Покупець сприймає важливі особливості на представленні продукту, виділені на екрані.
Соціальний рівень	Пояснення візуалізуються у вигляді коментаря в соціальній мережі, а також у вигляді агрегованого рейтингу.

З іншого боку, проблема полягає ще й в тому, що в теорії маркетингових комунікацій не відображено залежність формування конструктивів «метамови» від балансу підпросторів метапростору. Проте така залежність є обов'язковою.

Тому, логічним є питання, які виміри метапростору підсилюють точки дотику трьох основних зацікавлених сторін будь-якого обміну в електронній комерції (споживачі, ритейлери, бренди) протягом усього шляху клієнта (до покупки, під час покупки, після покупки)?

Розподіл імерсивного часу в метапросторі, обумовлюється наявністю окремих підпросторів, а саме: відносини між брендом і ритейлером, відносини між споживачем і ритейлером, відносини між брендом і ритейлером. На рис. 1 узагальнено концептуалізацію та висвітлено ключові взаємозв'язки між ритейлерами, які надають інфраструктуру для доступу до метапростору, брендами, які надають споживачам контент в метапросторі. Це підкреслює, що метапростір – це сукупність місць. Саме ця різноманітність, ймовірно, спонукає споживачів проводити там час.

Рис. 1. Визначення розподілу імерсивного часу

Така концепція розподілу передбачає наявність певного набору імерсивних технологій, таких як VR, AR, змішана реальність, 3D-модельовання, просторові обчислення та структури децентралізованого автономного управління, що мають потенціал для посилення досвіду у порівнянні з технологіями епохи Web2.0, коли поширювалися соціальні медіа-платформи.

Можливість створювати нові відносини, між споживачами, брендами та ритейлом, на рівні взаємодії, свідчить про потенційні можливості маркетингу в метaprосторі у майбутньому. Здатність використовувати додаткові сегменти, засновані на імерсивних рівнях взаємодії та нових сенсорних характеристиках, таких як тактильний зворотний зв'язок, підкреслюють значний потенціал для маркетингологів [1]. Однак залишається багато питань щодо ключових проблем, пов'язаних із безпекою даних, експлуатацією вразливих груп та неналежним управлінням [2].

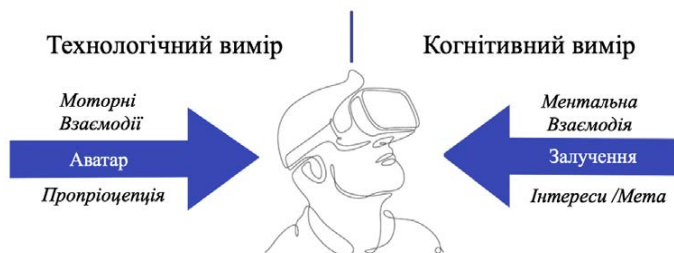
За даними (McKinsey, 2022), очікується, що споживачі будуть проводити в середньому майже чотири години на день у метaprосторі протягом наступних п'яти років [3]. Час, проведений у цифровому середовищі, значно перевищить час, витрачений на інші види діяльності, включаючи перегляд контенту на потокових платформах, вже в найближчому майбутньому.

Неймовірно важливою темою при обговоренні часу занурення є те, як ми можемо забезпечити створення відкритого, інклюзивного та безпечного середовища. Які бар'єри повинні бути встановлені і ким? Для цього нам потрібно почати розуміти, як сприймається імерсивний час, що спонукає споживачів продовжувати час у метасвіті і як можна

досягти балансу між реальним світом і метасвітом, враховуючи інтереси споживачів.

Відчуття занурення викликається ментальним і фізичним сприйняттям і залученням в результаті узгодженості сенсомоторної стимуляції (зорової, слухової і пропріоцептивної, природної фізичної і тілесної взаємодії тощо) з експериментальними компонентами (реалістичність діяльності, методи гейміфікації тощо), що впливає на користувачів когнітивно, емоційно і конативно.

На рисунку 2 схематично зображено процес, що призводить до відчуття занурення під час досвіду віртуальної реальності.

Рис. 2. Процес, що призводить до відчуття занурення під час досвіду віртуальної реальності

Перехід від онлайн до імерсивного метапростору відкриває багато можливостей, але водночас викликає запитання та занепокоєння.

Для побудови довіри між користувачами також необхідно вирішити питання конфіденційності та надійності. Використання віртуальних грошей для операцій купівлі-продажу у метапросторі потребує базових правил, яких дотримуватимуться всі сторони, що беруть участь у транзакції. Аудит та автентифікація в режимі реального часу відповідних метаплатформ третьою стороною, справжність користувачів у мережі, політика обміну даними та використання технологій для запобігання шахрайству були б важливими для утримання учасників на платформі.

Цифровим маркетологам, які звикли дотримуватися випробуваних і перевірених методів онлайн-маркетингу, може бути складно експериментувати зі складними, але захоплюючими метаплатформами. Повна інтеграція «метамови» в цифровий маркетинг залежатиме від того, наскільки організація готова до експериментів. Це вимагатиме значних інвестицій у технічне та спеціалізоване обладнання, кваліфіковані людські ресурси, забезпечення кібербезпеки та залучення інших організаційних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Dwivedi, Hughes, Vaabdullah, et al. (2022) Metaverse beyond the hype: Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*, vol. 66, pp. 1–55.
2. Merre, R. Security Will Make Or Break The Metaverse, Available at: <https://www.nasdaq.com/articles/security-will-make-or-break-the-metaverse> (accessed 12.05.2023).
3. McKinsey & Company (2022) Marketing in the metaverse: An opportunity for innovation and experimentation. Accessed on 5th September 2022". Available at: <https://www.mckinsey.com/business-functions/growth-marketing-and-sales/our-insights/marketing-in-the-metaverse-an-opportunity-for-innovation-and-experimentation> (accessed 12.05.2023).

МАРКЕТИНГ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ УСПІХУ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Лонська Світлана Вікторівна

студентка

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Ринок, на якому функціонують медичні організації перебуває в центрі уваги споживачів, що очікують високої якості послуг за привабливими цінами. Збільшення числа та потужний розвиток приватних закладів вносить істотні зміни в структуру конкуренції галузі.

Ціль роботи – полягає у дослідженні і аналізі ролі та значення маркетингу в медичних організаціях, зокрема в галузі охорони здоров'я.

Для дослідження були використані наступні методи: загально-теоретичний метод, метод синтезу, формалізації даних.

Маркетинг медичних послуг хоча й повільно, проте впевнено посідає значне місце серед інших підприємницьких функцій, починаючи з впровадження маркетингових інструментів (оперативного маркетингу) та гармонійно вплітаючись в діяльність установ у вигляді стратегічного планування і формування програм розвитку. Нині більшість приватних медичних закладів мають розвинену маркетингову культуру в наборі своїх конкурентних переваг, що надає їм можливість досягати нових висот в конкурентній боротьбі та максимізації прибутку [1, с. 121].

Через свою специфіку маркетинг медичної організації є міждисциплінарним напрямком, оскільки він використовує певні концепції, методи та прийоми, властиві як класичному, так і соціальному маркетингу. Специфіка полягає в тому, що є послуги та ринки, але немає грошового еквіваленту. Тобто ефективність відображається у здоров'ї населення, виявленні хронічних захворювань пацієнтів, забезпеченні лікування хворих шляхом проходження повного реабілітаційного процесу, професійної реінтеграції, соціальної реінтеграції хворих людей, і т.д.

Маркетинг в галузі охорони здоров'я був імплементований через проблеми здоров'я суспільства.

Ефективний підхід передбачає поглиблене дослідження потреб пацієнтів, виявлення прихованих потреб і надання нових медичних послуг, про які пацієнти прицільно не запитували [2].

Відмінні ознаки маркетингу в медичній організації:

- характер попиту на медичні послуги;
- неможливість продемонструвати ефект послуг конкретному пацієнтові до моменту її надання;

– пацієнт може не бути метою маркетингової кампанії, лікар вирішує, яку послугу, коли надавати та у якому об'ємі. Особою, яка приймає рішення, може бути лікар, представник плану медичного обслуговування, член родини;

– складність продукту і важкість його осмислення. Багато процедур, які використовуються в охороні здоров'я, є складними і їх важко пояснити людині, яка не є фахівцем у цій конкретній галузі.

– не всі потенційні клієнти вважаються «бажаними» для певної послуги. Хоча медична установа зобов'язана надавати послуги всім заявникам, існують певні категорії пацієнтів, яких маркетинголог може не заохочувати, як приклад економічних боржників;

- невизначеність кінцевого ефекту, наявність чинників ризику;
- неможливість гарантування результату.

За останнє десятиліття охорона здоров'я пережила багато маркетингових тенденцій, які докорінно змінили маркетинг. Ці тенденції такі:

- а) від підходу масового маркетингу до більш специфічного підходу;
- б) від маркетингу іміджу до маркетингу послуг;
- в) від «одної міри для всіх» до персоналізації;
- г) від акценту на епізоді здоров'я до тривалих стосунків;
- д) від «ігнорування» ринку до ринкової розвідки;
- е) від низькотехнологічних до високотехнологічних послуг [3, с. 29].

З маркетингової точки зору, процес надання медичних послуг має відбуватися у відповідності до вимог пацієнтів, їх потреб і очікувань. Проте поведінку споживача медичних послуг важко передбачити, присутність пацієнта в процесі надання послуг може бути джерелом значної невизначеності. Споживач не має пасивної поведінки, а відіграє важливу роль у виробництві послуг як «зовнішній співробітник».

Задоволення пацієнта – головна мета будь-якої організації охорони здоров'я, і це вимагає глибокого знання їх потреб та очікувань. Надання високоякісної медичної послуги базується на виконанні певних вимог, для досягнення бажаного пацієнтом рівня. Щоб завоювати довіру споживачів медичних послуг, спеціалізований персонал повинен бути більш сприйнятливим до побажань, пропозицій, скарг пацієнтів і, водночас, бути більш чутливим до їх проблем. Ефективність цього підходу залежить від того, наскільки медична організація має ефективну комунікацію з клієнтами, представляє правильний імідж і належним чином надає обіцяні послуги, а також проявляє турботу про постійне вдосконалення діяльності, щоб перевершити всі очікування пацієнтів.

За даними «Індекс здоров'я України», основним чинником, що сприяє розвитку приватного закладу в Україні, є рекомендація друзів, родичів (39,4%), наявність компетентного лікаря (38,3%), наявність необхідного обладнання (19,3%). Найкраще обладнання, а також

ідеально побудовані інформаційні вирви повноцінно не працюватимуть в медичному бізнесі, якщо клініку не будуть рекомендувати [4].

Важливо проводити аналітику зростання захворювань по роках і повертати «корабель» у бік «попиту». Це і є соціальний маркетинг, коли не лише продають рішення, але й впливають на зниження зростаючих показників конкретного захворювання в країні. Наприклад, кількість людей із порушеннями опорно-рухового апарату зростає на 0,8% на рік (це, приблизно, 648 тис. осіб на рік). Але мало хто користується інструментом подібної статистики та аналітики.

Соціально-орієнтований маркетинг як інструмент у медичному бізнесі здатний сприяти розвитку цілої галузі і підвищувати інвестиційну цінність. Очікування пацієнтів приблизно такі: сервіс, як у торгових підприємствах, чек, як у державних, результат завжди позитивний.

Будь-який бізнес потребує аналітики інструментів його розвитку, особливо якщо його мета – безпосередньо впливати на якість життя людини. Адже часто виявляється, що, застосовуючи стандартні інструменти, можна побудувати ідеально комфортну, обладнану клініку для лікарів, але не для головного роботодавця – пацієнта [5].

Маркетинг медичних послуг поступово, але впевнено займає важливе місце серед інших підприємницьких функцій. Він знаходить своє застосування як у впровадженні оперативних маркетингових інструментів, так і в стратегічному плануванні та розвитку медичних установ. Головною метою медичної організації є задоволення потреб пацієнтів, що вимагає глибокого знання їх вимог і очікувань. Для досягнення цієї мети важлива ефективна комунікація з пацієнтами, відповідний імідж закладу та постійне вдосконалення діяльності.

Список використаних джерел:

1. Міщук А.А. Інструментальні стратегії маркетингу закладу охорони здоров'я. Економіка і організація управління. Вінниця : 2017. № 2 (26). С. 121–122
2. Purcarea VL. Marketingul Ingrijirilor de Sanatate – curs Universitar, Ed. Universitara “Carol Davila”. Bucuresti: 2018. P. 45.
3. Richard K. Thomas. Health Services Marketing: A Practitioner’s Guide. Springer: 2008. P. 29.
4. Індекс здоров'я України: офіц. веб-сайт. URL: <http://health-index.com.ua/news/article/44> (дата звернення: 19.05.2023).
5. Як розвивати бізнес у приватній медицині, щоб люди довіряли клініці. URL: <https://forbes.ua/business/yak-rozvivati-biznes-u-privatniy-meditsini-shchob-lyudidoviryali-klinitisi-20042021-1403> (дата звернення: 19.05.2023).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОПЛАТИ ЗА МЕДИЧНІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ: МАРКЕТИНГОВИЙ АСПЕКТ

Матвій Василь Володимирович

здобувач наукового ступеня доктора філософії

кафедри маркетингу

Хмельницького національного університету

В сучасних реаліях здійснення реформ в медичній галузі в Україні достатньо актуальним залишається питання надання якісних і доступних медичних послуг для всіх верств населення, незалежно від їх рівня грошових доходів. Зважаючи на те, що рівень фінансової спроможності населення є досить невисоким, значна його частина по регіонах не має фінансової можливості отримати своєчасні і необхідні медичні послуги.

Метою нашого дослідження є з'ясування проблемних аспектів оплати населенням медичних послуг в закладах охорони здоров'я України.

Передусім слід зауважити, що за останніх три роки не усі заклади охорони здоров'я законтрактували договір з НСЗУ про надання багатьох видів медичних послуг, відтак це призводить до того, що пацієнти часто змушені доплачувати певні суми грошових коштів за деякі медичні послуги чи медичні процедури з «власних кишень» не тільки в приватних, а й в комунальних закладах охорони здоров'я.

Проаналізуємо детальніше рівень грошових доплат населення, які їм довелося сплачувати за певні медичні послуги протягом останнього року (табл. 1).

Таблиця 1

Структура грошових доплат, які доводилося додатково оплачувати населенню за одержані медичні послуги (медичну процедуру чи діагностику) у лікарні чи поліклініці у 2021 році

Результати відповідей респондентів	Відсоток відповідей
Так	33,1
Ні	34,9
Не зверталася за такими медичними послугами	29,3
Важко сказати/відмова відповідати	2,7

Джерело: [3]

Так, відповідно до результатів загальнонаціональних досліджень, проведених Фондом «Демократичні ініціативи» спільно з соціологічною службою Центру Разумкова, понад 33 відсотки респондентів дали

відповідь, що здійснювали доплати за медичні послуги та медичні процедури, перебуваючи на лікуванні в поліклініці чи в лікарні.

Близько 35 відсотків дали відповідь, що взагалі не сплачували ніяких додаткових витрат на проведення медичних процедур або медичної діагностики.

Третина респондентів, які жодного разу не зверталися за різними видами медичних послуг, тому, відповідно, не здійснювали жодних додаткових виплат за отримані додаткові медичні послуги, за які їм доводилося б платити.

Врешті, близько трьох відсотків респондентів відмовилися відповідати на дане питання, тому неможливо стверджувати факт здійснення ними доплати за певні медичні послуги.

Отже, значна частина респондентів, незважаючи на декларований пакет безкоштовних медичних послуг від НСЗУ, все ж таки через низку обставин змушена була доплачувати додатково за певні медичні маніпуляції під час перебування на амбулаторному чи на стаціонарному лікуванні в закладах охорони здоров'я. Дана проблема, на жаль, знову має загрозливу тенденцію до перетворення у звичайну практику в медичних закладах України.

Нами здійснено аналіз динаміки зміни рівня доплат населення за медичні послуги, які надавалися населенню у вітчизняних закладах охорони здоров'я упродовж 2019–2021 років (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка грошових доплат, які доводилося додатково оплачувати населенню за одержані медичні послуги та процедури в лікарні чи поліклініці у 2019–2021 роках

	Роки		
	2019	2020	2021
Так	33,4	35,3	33,1
Ні	66,2	22,8	34,9
Не зверталася за такими медичними послугами	X	39,1	29,3
Важко сказати/відмова відповідати	0,4	2,8	2,7

Джерело: [3]

Так, відповідно до результатів соціологічних опитувань, частка респондентів, які додатково сплачували грошові кошти за медичні послуги, залишалася в зазначений період майже незмінною і коливалася на рівні 33–35 відсотків.

Цікавими є результати «негативних» відповідей респондентів, тобто тих, які не доплачували за медичні послуги. Їх частка в 2019 році становила 66,2 відсотки, у 2020 році – 22,8 відсотки, у 2021 році – 34,9 відсотки, отже, зазнала значних коливань за вказаний період.

Разом з тим, третя частина респондентів відповіла, що взагалі не зверталася за такими медичними послугами і, таким чином, не витратила додаткові грошові ресурси. Питома вага цієї категорії респондентів у 2020 році становила 39,1 відсоток, у 2021 році – 29,3 відсотки, тим часом за 2019 рік дані відсутні.

Частка населення, яке відмовилося відповідати на питання про додаткові доплати з медичні послуги, у 2019 році становила 0,4 відсотки, у 2020 році – 2,8 відсотки, у 2021 році – 2,7 відсотки.

Таким чином, бачимо, що простежуючи в динаміці структуру грошових доплат населення за медичні послуги, бачимо, що залишаються майже незмінні тенденції у результатах відповідей у респондентів, які взяли участь в опитуванні.

Розглядаючи регіональну структуру грошових доплат населення нами проаналізована табл. 3.

Таблиця 3

**Регіональна структура грошових доплат населення
за одержані медичні послуги та медичні процедури
в лікарні чи поліклініці 2019–2021 роках**

	Роки			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Так	30,2	36,7	33,8	30,0
Ні	35,4	34,5	25,8	39,4
Не зверталася за такими медичними послугами	32,9	24,2	37,5	29,8
Важко сказати/відмова відповідати	1,5	4,7	2,9	0,8

Джерело: [3]

Простежуючи регіональну структуру відповідей респондентів, бачимо, що серед усіх опитаних жителів найбільша частка, які дали ствердну відповідь, була серед жителів центрального регіону України, – це 36,7 відсотків, а найменша – серед жителів східного регіону нашої держави – 30,0 відсотків.

Найбільша частка респондентів, які дали «негативну» відповідь, становить близько 40 відсотків – це мешканці східного регіону України, які відповіли, що взагалі не здійснювали жодних доплат при перебуванні в медичних закладах і звертанні за необхідними медичними послугами. Найменша ж питома вага серед відповідей належить респондентам з південного регіону України, що у відсотковому відношенні становить 25,8 відсотки.

Значна частина респондентів відповіли, що взагалі не зверталися за такими медичними послугами, за які необхідно б додатково доплачувати за них у медичному закладі. Дані респонденти проживають у південному регіоні України і частка їх відповідей становить 37,5 відсотки.

Найменша кількість цієї категорії відповідей серед жителів центрального регіону України.

Таким чином, проведене соціологічне опитування засвідчило стійку тенденцію до стабілізації ситуації у 2021 році, внаслідок чого третина респондентів здійснювала доплати за медичні процедури чи маніпуляції в лікарні, інша третина серед опитаного населення взагалі не оплачувала за такі послуги в закладах охорони здоров'я, ще інша третина взагалі не зверталася за такими послугами, за які б їм довелося доплачувати певні кошти.

Список використаних джерел:

1. Єщенко О. Співплата сприятиме реалізації головного принципу охорони здоров'я – гроші ідуть за пацієнтом. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/olena-yeschenko-spivopлата-spriyatime-realizaciyi-golovного-principu-reformi-okhoroni-zdorov-ya-groshti-idut-za-paciyentom-2311435.html> (дата звернення: 01.05.2023).

2. Коношук Я. Українцям доведеться платити за «безкоштовну» медицину – Рада ухвалила закон. Судово-юридична газета. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/242754-ukrayintsyam-dovedetsya-doplatiti-za-bezkoshтовnu-meditsinu-rada-ukhvalila-zakon> (дата звернення: 01.05.2023).

3. Як змінилася думка українців про охорону здоров'я за президентства Володимира Зеленського, 2019–2021. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. URL: https://dif.org.ua/article/yak-zminilasya-dumka-ukraintiv-pro-okhoronu-zdorovya-za-prezidentstva-volodimira-zelenskogo-20192021?fbclid=IwAR3-qzXtIq-tIj_9u-ALznNNbup2CMBYLv0BbKdFFoEvH5jQye2mUHdHTc (дата звернення: 01.05.2023).

НАПРЯМ 13. СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-35>

LEADERSHIP AND ARTIFICIAL INTELIGENCE

Kliuchnikov Artem

Ph.D.,

Assistant Professor

Business and Management Department

American University Kyiv

The field of artificial intelligence (AI) has experienced significant momentum in recent months, with notable advancements such as the emergence of ChatGPT. However, it is important to acknowledge that AI models like Google's AlphaGo and IBM's Watson have been in existence for a considerable period. Nevertheless, we appear to have reached a critical juncture where technology is poised to make a disruptive leap forward in terms of its capabilities. While concerns have been raised by various stakeholders regarding these developments [1, 5, 6], it is evident that these new capabilities hold great potential for businesses, organizations, and, most notably, their leaders.

The concept of VUCA, originally developed by the US military in 1980, has provided a framework for understanding the complex and volatile environments in which we operate. More recently, the BANI framework has emerged as another conceptualization of our current context, highlighting its brittleness, anxiety-inducing nature, non-linear dynamics, and inherent incomprehensibility [3]. It is within this context that leaders must navigate and guide their organizations.

These two developments, AI advancements and the BANI framework, present a set of challenges that leaders must confront. The business environment is characterized by escalating complexity and uncertainty, while new technologies are fundamentally reshaping the nature of work. However, by harnessing the power of emerging technologies, leaders can effectively mitigate the challenges posed by the BANI world.

Over the past century, the construct and practice of leadership have evolved significantly, as evidenced by documented research. The conceptualization and enactment of leadership have consistently mirrored societal, economic, and technological trends. In recent decades, information technology has emerged as a major catalyst in shaping the evolving nature of leadership. Scholarly literature has identified various stages in the

development of leadership, including the traits approaches, behavioral era, situational era, transformational era, and other significant frameworks [2]. It is these "other" frameworks that necessitate a comprehensive understanding in the present context.

In recent years, the most recent conceptualization of leadership has emerged as a system, as highlighted in scholarly discourse [4]. This new perspective signifies a departure from traditional notions that attribute leadership solely to individuals, emphasizing instead the intricate interplay among leaders, followers, and the contextual factors that influence their dynamics. Indeed, the context itself assumes a critical role in shaping this interplay.

Consequently, in order to effectively navigate the escalating complexity of the contemporary business environment, leaders must proactively embrace and apply the growing toolbox of artificial intelligence resources. This necessitates a deliberate examination of the potential risks and benefits associated with incorporating AI into their leadership practices, drawing insights from their own experiences and the broader knowledge base. By doing so, leaders can harness the transformative power of AI while remaining mindful of the inherent challenges and opportunities that it presents.

Future research endeavors should prioritize the exploration of the implications of integrating AI models on the nature of work and the concept of leadership. While AI models are currently in their nascent stage, they can be likened to the Internet during the 1980s. Similar to how the Internet underwent a transformative explosion that profoundly shaped our lives and work, AI models hold the potential to bring about similar paradigm shifts. The current AI models represent the equivalent of the 1980s Internet, and those who grasp the latent power of AI and effectively harness it have the capacity to disrupt their respective industries.

Nevertheless, it is imperative to acknowledge that great power must be accompanied by great responsibility. Understanding the ethical dimensions and ramifications of AI implementation assumes paramount importance [1]. It is crucial to approach the integration of AI with caution and meticulous consideration. In this regard, the academic community plays a pivotal role as it possesses the capacity to delve into emerging trends and comprehend the future trajectory of AI development. Researchers can contribute by investigating the long-term effects of AI on the nature of work, organizational dynamics, and leadership practices. By proactively engaging in research, academia can shed light on the ethical complexities associated with AI utilization and provide guidance on responsible implementation.

References:

1. Atske S. (June 16, 2021) Worries about developments in AI. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2021/06/16/1-worries-about-developments-in-ai>.

2. Benmira S., & Agboola M. (2021) Evolution of leadership theory. *BMJ Leader*, leader-2020-000296. DOI: <https://doi.org/10.1136/leader-2020-000296>.
3. Cascio J. (April 29, 2020) Facing the Age of Chaos. Available at: <https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos-b00687b1f51d>.
4. Kellerman B. (2016) Leadership—It's a System, Not a Person! *Daedalus*. No. 145(3), P. 83–94. DOI: <https://doi.org/10.1162/DAEDa00399>.
5. Metz C. (May 1, 2023), 'The Godfather of A.I.' Leaves Google and Warns of Danger Ahead. Available at: <https://www.nytimes.com/2023/05/01/technology/ai-google-chatbot-engineer-quits-hinton.html>.
6. Paul K. (April 1, 2023) Letter signed by Elon Musk demanding AI research pause sparks controversy. Available at: <https://www.theguardian.com/technology/2023/mar/31/ai-research-pause-elon-musk-chatgpt>.

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІ-СИСТЕМ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Короткова Ксенія Олександрівна

*здобувач 3-го освітньо-наукового рівня PhD
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

В сучасних умовах постійної трансформації бізнесу та його адаптації до нових вимог сьогодення для збереження своєї результативності, організація повинна постійно аналізувати поточну ситуацію для того, щоб приймати своєчасні та оптимальні рішення щодо напрямків її діяльності та підлаштування під вимоги зовнішнього середовища. Основою для таких рішень має бути стратегічний аналіз, що є одним з ключових елементів стратегічного управління в цілому та основою для побудови ефективної операційної стратегії, оскільки допомагає визначити основну стратегію розвитку компанії [1]. Для оперативного прийняття рішень дуже важливо спиратися на актуальні і консолідовані дані. При цьому, однією з проблем стратегічного аналізу в організаціях є складність обробки інформації зважаючи на її несистематизованість та великі обсяги. Для аналізу та збору всіх даних в єдину систему потрібно досить велика кількість часу, в результаті чого можуть бути втрачені деякі можливості компанії. Саме тому, на допомогу управлінцям приходять системи Business Intelligence, використання яких допоможе автоматизувати процеси аналізу інформації і надасть можливість приймати вчасні та правильні управлінські рішення.

Business Intelligence-системи (ВІ-системи) – це комп'ютерні програми, що допомагають організаціям переводити ділову інформацію в форму, придатну для проведення бізнес-аналізу [2]. ВІ-системи дозволяють збирати та об'єднувати великі обсяги інформації та допомагають переводити цю інформацію у зручний візуалізований вигляд для проведення узагальненого аналізу та оцінки отриманих даних для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. ВІ-системи не замінюють професіональних та досвідчених аналітиків, а лише допомагають їм пришвидшити аналітичне мислення та скоротити час на прийняття того або іншого рішення [3].

Оцінкою об'єму ринку ВІ-систем займається міжнародна консалтингова компанія Gartner. Кожного року компанія публікує дані щодо ситуації на ринку та відображає основних лідерів продуктів у

вигляді так званого «Магічного квадранту Гартнера» (приклад квадранту станом на початок 2023 року відображено на рис. 1).

Рис. 1. Квадрат Гартнера ВІ-систем станом на 2023 рік

Джерело: [4]

В квадранті графічно відображено ситуацію на ринку ВІ-систем. На основі 2-х показників повнота бачення (Completeness of vision) – горизонтальна вісь, вісь X та реалізація рішення (Ability to execute) – вертикальна вісь, вісь Y виокремлено 4 категорії: лідери, претенденти на лідерство, далекоглядні та нішеві гравці. Кожен параметр включає в себе багато критеріїв, за якими експерти оцінюють системи від різних виробників. Станом на 2023 рік, найпотужнішим лідером серед аналітичних платформ є компанія Microsoft, яку Gartner виокремлює як лідерську вже більше 12 років поспіль. Зараз же компанія представлена продуктом для бізнес-аналітики Power BI, який є відносним новачком серед інших ВІ-систем (функціонує на ринку лише з 2011 року), але незважаючи на це займає постійні лідерські позиції серед досвідчених конкурентів. Саме тому, цей продукт був обраний як один з варіантів проведення більш глибокого дослідження інструментів для проведення стратегічного аналізу компаній.

Microsoft Power BI – це хмарне рішення від компанії Microsoft для бізнес-аналітики даних, дозволяє візуалізувати дані за допомогою різних служб, програм та конекторів, що можуть використовуватися як окремо, так і поєднуватися між собою для покращення робочих процесів [5].

Налаштування Power BI відображає всю інформацію в єдиному цілісному форматі та дозволяє спостерігати за результатами діяльності систематизовано. Цей інструмент завантажує всю необхідну інформацію з різних джерел та відображає її на одному екрані на спеціальному дашборді. Power BI надає можливість реалізувати багато корисного функціоналу. Так, наприклад, автоматичне оновлення даних можна налаштувати від 8 разів на добу до оновлення в реальному часі; можна обрати будь-яку зручну мову інтерфейсу; в Power BI є вбудована мова формул DAX, що надає можливість виконувати розрахунки будь-якої складності. Значною перевагою цього додатку є його універсальність, оскільки інструмент може використовуватися як безпосередньо в сфері аналітики, так і в інших напрямках, наприклад, маркетинг, HR або навчання. Power BI підтримує прийняття безлічі рішень від операційних до стратегічних рішень організації [3]. BI-система є найбільш ефективною, коли вона використовується не тільки в окремому підрозділі організації (наприклад, лише у відділі аналітики), а і в допоміжних відділах компанії, оскільки значення ефективності організації може бути не лише через її основну діяльність, а і через неправильно побудовану роботу інших підрозділів. Ця BI-система є необхідним інструментом в умовах високочастотних змін, оскільки вона дає можливість швидко бачити і реагувати на поточну ситуацію. Дуже часто управлінці можуть побачити результати того чи іншого місяця тільки в кінці наступного місяця. При цьому, велика кількість часу вже втрачена для прийняття оптимального рішення. Power BI з легкістю вирішує цю проблему і дозволяє майже моментально бачити зміни, оскільки оновлення інформації відбувається протягом дня.

Як висновок, можна визначити, що ефективно функціонуюча організація вимагає постійного аналізу великих масивів даних для визначення нових стратегічно важливих напрямків або ж швидку перебудову всієї діяльності у разі раптових зовнішніх змін. При цьому, на цей аналіз витрачається велика кількість часу, якого зазвичай так не вистачає. Для цього створені BI-системи, які допомагають швидко та якісно збирати та аналізувати ту чи іншу інформацію, а також відображати її в візуальному і структурованому форматі. Одним з лідерів таких систем є MS Power BI. Це потужний інструмент для створення візуальної аналітики. Будь-яку аналітичну інформацію в цифрах можна відобразити в наочні і живі графіки та діаграми. За допомогою Power BI можна вживати своєчасних і необхідних рішень для підвищення ефективності власного бізнесу. Впровадження такого інструменту допоможе організації отримати нову конкурентну перевагу, не тільки керувати потоковою діяльністю організації, а й будувати довгострокові стратегічні плани. Використання BI-систем є відносно новим напрямком як в бізнес-середовищі, так і в науці. Тому

дослідження питання бізнес-аналітики як напряму підвищення якості стратегічного аналізу є вельми актуальним та має безліч напрямків для подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Галенко О.М., Різва Л.А. Стратегічний аналіз як ключовий елемент стратегічного управління. *Ефективна економіка*. 2017. № 7.
2. Business Intelligence, BI. Технології і концепції Industry 4.0. URL: <http://surl.li/guljh>.
3. Кантєладзе С.Г., Беляєв Л.В. Системи бізнес-аналітики та їх особливості. Інформаційні технології в економіці і управлінні : зб. наук. студ. праць. Одеса : ОНЕУ, 2019. Вип. 1. С. 163–167. URL: <http://surl.li/gulli>.
4. Manis K. Microsoft named a Leader in the 2023 Gartner® Magic Quadrant™ for Analytics and BI Platforms. 12 April, 2023. URL: <https://powerbi.microsoft.com/en-in/blog/microsoft-named-a-leader-in-the-2023-gartner-magic-quadrant-for-analytics-and-bi-platforms>.
5. Використання PowerBI Desktop та сервісу PowerBI як інструментів Business Intelligence. URL: <https://nt.ua/blog/powerbi-desktop-and-powerbi-as-business-intelligence-tools>.

ПРИНЦИПИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Маркова Дар'я Олександрівна

аспірантка

Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса

Циркулярна економіка (далі – ЦЕ) є відносно новою та дуже популярною бізнес-концепцією, особливо в Європейському Союзі (ЄС) та скандинавських країнах, яка зосереджується на майбутньому сталому розвитку. Сьогодні країни ЄС у співпраці з кількома урядами розвинутих країн (таких як Китай, Японія, Велика Британія, Франція, Канада, Нідерланди, Німеччина та скандинавські держави) активно заохочують і впроваджують цю концепцію на макро-, мезо- та мікрорівні. Крім того, переважна більшість країн світу прийняли принципи ЦЕ з метою зменшення споживання енергії, а також економії сировини та невідновлюваних природних ресурсів.

Циркулярна економіка вважається стійкою економічною системою, в якій зростання від використання ресурсів відбувається через скорочення їх використання та рециркуляцію та запобігання утворенню відходів, з метою збереження, розвитку та відновлення довкілля [1, с. 1–15]. Крім того, ця ідея сприяє сталому зростанню шляхом оптимізації соціальної, економічної, екологічної, медичної та економічної цінності матеріалів та продуктів, які піддаються переробці у певному суспільстві [2, с. 1437–1457]. Хоча ЦЕ на сьогодні все ще являє собою набір досить загальних і недостатньо чітких ідей з кількох технологічних галузей, ми можемо визначити цей термін як економічну систему замкнутих циклів, тобто структур, серій або процесів, у яких сировина, виробничі компоненти та продукти втрачають свою цінність мінімально, при цьому перевага надається використанню відновлюваних джерел енергії [3].

У літературі особливо підкреслюється, що ця філософія бізнесу все ще не базується на чітких наукових постулатах [4, с. 2], при цьому акцент робиться на системному, планомірному та раціональному мисленні та діях. По суті, це поняття все ще спирається на недостатньо узгоджений набір ідей, що походять з різних наукових сфер, а також на недосконалі та нечіткі наукові моделі. На сьогодні ЦЕ поєднує багато підходів і концепцій, таких як промислові екосистеми, екологічні інновації, промислові симбіози, екологічна ефективність, чисте та екологічне виробництво, концепція продуктів у ролі послуг, біомімікрія, а також стійкість і сталість соціоекологічних систем. Ці шляхи також включають економіку ефективності, економіку замкнутого циклу,

збереження природних ресурсів та концепцію нульових викидів парникових газів (ПГ) тощо.

Циркулярна економіка передбачає збереження продуктів, компонентів і матеріалів з максимальною користю. На відміну від лінійної економіки, мова йде про оптимізацію системи, а не компонентів. Це включає в себе детальне управління потоками матеріалів у біологічному та технічному циклах. Отже, концепцію ЦЕ можна сприймати як своєрідну альтернативу класичній моделі лінійного виробництва, яка базується на принципах вилучення, повторного використання та утилізації відходів. На відміну від традиційної економічної моделі, у рамках ЦЕ ресурси зберігаються у використанні настільки довго, наскільки це можливо, максимально можлива вартість вилучається з них під час їх використання. Таким чином зусилля підприємств, які працюють на основі концепції циркулярної економіки, зосереджені на оновленні та регенерації продуктів і матеріалів в кінці життєвого циклу продукту або послуги [5].

На відміну від сучасної моделі ЦЕ, класична модель лінійної економіки обтяжена своїми обмеженнями. Під час прискореного промислового розвитку домінувала лінійна модель виробництва та споживання. У цій моделі товари в основному вироблялися з доступної сировини, використовувалися, а потім викидалися на звалища або спалювалися як відходи. Однак, разом із технологічним прогресом, нова промислова революція призвела до зростання економічної продуктивності, приносячи безпрецедентне процвітання глобальному суспільству. З метою подальшого розвитку та зростання такі економічні системи стимулювали збільшення продажів і зумовила економію на масштабі, що в подальшому призвело до зростання споживання товарів і послуг, а також до виникнення суспільства споживання. Лінійна модель ототожнює себе з шаблоном «бери-роби-відкидай», що базується на двох сильних припущеннях [6, с. 18]:

а) безмежність і легка доступність ресурсів (насамперед енергетичних і сировинних),

б) необмежений відновний потенціал Землі.

Відповідно до цього разом із зростанням економіки виникла потреба у збільшенні обсягів сировини та продукції, що природно призвело до утворення більшої кількості відходів.

Модель циркулярної економіки є надзвичайно важливою, оскільки вона створює нові можливості для економічного зростання шляхом зменшення промислових відходів, підвищення продуктивності ресурсів і конкурентоспроможності підприємств, що дозволяє краще розв'язувати проблему дефіциту ресурсів, а також шляхом зменшення шкідливого виробництва мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище [5].

На основі систематизації наукових джерел пропонуємо виділити такі принципи ЦЕ, які можна імплементувати у діяльність вітчизняних підприємств:

1) оптимізація виходу ресурсів – ця модель виробництва складається з біологічного та технологічного циклів. Оптимізація ресурсовіддачі вимагає ефективного кругообігу продуктів і матеріалів, як у технологічному, так і в біологічному циклах. Чим більше разів певний матеріал продовжує використовуватись в межах кожного циклу, тим більшою є його корисність, а також його цінність у виробничому процесі;

2) максимально ощадливе використання енергії та ресурсів. Модель ЦЕ базується на мінімізації відходів, використанні продуктів, які піддаються рециклінгу і в подальшому повертаються у природу або у новий технологічний цикл;

3) створення екологічних виробництв з мінімально негативним або нульовим впливом на довкілля. Ця ідея передбачає мінімізацію шкоди, завданої існуючими системами виробництва. Негативні зовнішні ефекти зазвичай виникають у формі землекористування, забруднення ґрунту, знищення лісів, забруднення води та повітря, викидів токсичних речовин і парникових газів, зміни клімату тощо. У той же час цей принцип передбачає формування систем, які зведуть до мінімуму виникнення цих небажаних зовнішніх ефектів або контроль за ними шляхом застосування певних фіскальних інструментів, таких як розумне оподаткування, звільнення від податків та інші фіскальні стимули;

4) дотримання природних циклів – оскільки споживання відбувається лише в біологічних циклах, у яких біологічні матеріали призначені для повернення в екосистему, вважається, що модель ЦЕ відновлює живі системи, такі як ґрунт, океани, моря або річки, використовуючи лише відновлювані джерела. З іншого боку, у технічних циклах відбувається повторне використання, оновлення, відтворення, відновлення та переробка цих ресурсів;

5) збереження та накопичення природного капіталу – у рамках ЦЕ ресурси ретельно відбираються відповідно до потреб і використовуються через відновлювані та ресурсозберігаючі процеси та технології. Концепція ЦЕ забезпечує зростання вартості природного капіталу, створюючи умови для реалізації регенеративних потоків;

6) переважне використання відновлюваних джерел енергії. Модель ЦЕ повністю покладається на відновлювані джерела енергії, щоб зменшити ресурсозалежність і підвищити стійкість економічної системи. Цей принцип стосується розробки ефективних систем виробництва шляхом мінімізації та поступового усунення негативних зовнішніх ефектів.

Таким чином, продукти і послуги, розроблені циркулярним способом, можуть мінімізувати використання ресурсів та сприяти повторному їх використанню, відновленню та переробці матеріалів у майбутньому. Циркулярна економіка безпосередньо стимулює зменшення екологічного тиску, забезпечує економічне зростання, створює умови для вторинної переробки сировини, покращення безпеки постачання сировини, підвищення конкурентоспроможності, формує ринок праці у екологічно чистих галузях, оптимізує споживання та виробництво. Сучасним підприємствам, безумовно, вигідно впроваджувати інновації у сфері практик ЦЕ. Вони можуть призвести до зниження експлуатаційних витрат, принаймні в довгостроковій перспективі. Ці переваги стосуються зменшення споживання енергії та сировини, заміни викопних джерел енергії відновлюваними, а також очищення води, переробки відходів та інших ресурсів. Ця економія додатково дозволяє їм знизити ціни на свою продукцію, що також може зумовити підвищений попит на їхню продукцію.

References:

1. Corona B., Shen L., Reike D., Carreón J. R., Worrell E. (December 2019) Towards sustainable development through the circular economy: A review and critical assessment on current circularity metrics. *Resources, Conservation and Recycling*. Volume 151, pp. 1–15.
2. Velenturf A., Purnell P. (July 2021) Principles for a sustainable circular economy. *Sustainable Production and Consumption*. Volume 27, pp. 1437–1457.
3. Ellen MacArthur Foundation. What is the definition of the circular economy? URL: <https://kenniskaarten.hetgroenebrein.nl/en/knowledge-map-circular-economy/what-is-the-definition-a-circular-economy>.
4. Valavanidis A. (July 2018) Concept and Practice of the Circular Economy. URL: https://www.researchgate.net/publication/326625684_Concept_and_Pract.ice_of_the_Circular_Economy.
5. The Waste and Resources Action Programme. (2020) URL: <https://www.wrap.org.uk/about-us/about/wrap-and-circular-economy>.
6. Wautelet T. (February 2018) Exploring the role of independent retailers in the circular economy: a case study approach. *MBA Working Papers*. Positive Impact, Luxembourg.

НАПРЯМ 14. ГУМАНІТАРНІ НАУКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-38>

ЗАСТОСУВАННЯ ІНОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Гончарова Ольга Сергіївна

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України*

*Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди*

Брагін Юрій Анатолійович

*кандидат культурології, доцент,
доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін*

Державного біотехнологічного університету

Брагіна Тетяна Михайлівна

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри народної хореографії
Харківської академії культури*

Майбутнє суспільства залежить від якості системи професійної підготовки вчителя, її змістовності, інтенсивності та мобільності, бо саме педагог акумулює та транслює підростаючому поколінню соціально-ціннісний, суспільно-історичний досвід, вироблений наукою та практикою.

Перш ніж говорити про шляхи підвищення якості освіти, доцільно з'ясувати, що ж включає в себе це поняття. Якість освіти визначається її відповідністю прийнятій доктрині освіти, соціальним нормам, вимогам суспільства, держави та особистості. Вимоги держави реалізуються через впровадження на необхідному рівні відповідних освітніх та професійних програм, проведення необхідних кваліфікаційних процедур, включаючи процедури діагностики та оцінювання. Вимоги суспільства трансформуються в оцінку соціумом успішності входження індивіда в професію та самостійне життя після отримання освіти. В очах самого здобувача вищої освіти це поняття набуває зовсім іншого значення: воно асоціюється з умовами навчання, можливостями індивідуального розвитку особистості, що дозволяє у майбутньому

досягати життєвих успіхів. Для цього необхідно усвідомлення власних інтересів та схильностей, особливостей характеру, уміння оцінювати свої можливості у процесі професійної підготовки та навчання з метою досягнення більш повної відповідності самого себе щодо обраної професії. Таким чином, якість освіти – це результат зусиль особистості з самоосвіти, і результат діяльності закладів освіти зі створення умов для цього [2, с. 11]. Саме такий підхід до якості освіти є сьогодні найперспективнішим.

Сучасні тенденції розвитку освіти та потреби досягнення високої її якості вимагають принципово нових підходів до технології та, на цій основі, організації й методичного забезпечення освіти. Ці підходи передбачають безліч принципів та методів. Але головним з них є перехід від колишньої схеми предметно-інформаційного типу освіти до освіти випереджаючої та спрямованої на перспективу, від освіти репродуктивної до освіти креативної. Сьогоднішня соціально-педагогічна реальність у сучасній школі – це відкритість, варіативність моделей, неінституційні форми, безперервність, громадянськість, та їх механізми: компетентнісний підхід, активне середовище освіти, діджиталізація, моделювання, проєктна діяльність, програмування, соціокультурні практики, інтернаціоналізація тощо [2, с. 43]. Тож, при підготовці майбутніх вчителів слід чітко визначити, які методи та технології сьогодні є ефективними та гарантують досягнення актуального освітнього результату. При цьому викладачі мають враховувати ту обставину, що здобувач неодмінно використовуватиме їх особистий досвід у своїй професійній діяльності й застосовуватиме ці методи та технології у своїй практичній роботі. Це важливо і означає, що ми маємо можливість демонструвати нову дидактику через власну роботу, а через приватні методики визначати простір для її коригування щодо різних освітніх умов: за рівнями, за класами, в індивідуальному форматі тощо. У виборі відповідних педагогічних технологій головне значення має розуміння того, що центральною фігурою освітнього процесу має бути той, хто навчається – його мотиви, устремління, пізнавальні потреби та цілі, його здібності, його світовідчуття, його можливості за допомогою викладача обирати зміст освіти, технології освіти, форми і терміни та ін.

Якість освітнього процесу синтезується з наступних показників: якості освітньої програми; якості потенціалу педагогічного складу, задіяного у освітньому процесі, потенціалу здобувачів освіти; якості засобів освітнього процесу (матеріально-технічної, лабораторно-експериментальної бази, навчально-методичного забезпечення, навчальних кабінетів); якості освітніх технологій.

Освітні програми підготовки спеціалістів мають бути спрямовані на забезпечення наукової і професійної (теоретичної та практичної) підготовки конкурентоспроможного компетентного фахівця, здатного

реалізувати професійну діяльність у загальноосвітньому закладі, забезпечувати різні форми здобуття освіти базового рівня та поглиблювати інструментальні знання та когнітивні уміння шляхом подальшого навчання. Програма підготовки достатньою мірою повинна бути збалансованою й включати дисципліни загальної та професійної підготовки. Поглибленню знань та навичок майбутніх вчителів покликани сприяти дисципліни з циклу вільного вибору [1, с. 37].

Важливими питаннями, що вимагають постійної уваги викладачів, є: як зробити так, щоб усім здобувачі були залучені до навчального процесу, щоб не залишилося жодного байдужого; як за допомогою викладання певних дисциплін розвинути особистість майбутнього вчителя, його творче мислення, уміння аналізувати, робити власні висновки та мати власну точку зору. Усі ці завдання можуть бути реалізовані за умов активної діяльності самих здобувачів, при використанні викладачем інтерактивних методів та прийомів навчання. До них можна віднести: семінари у діалоговому режимі, дискусії, комп'ютерні симуляції, ділові та рольові ігри, аналіз конкретних ситуацій, психологічні та інші тренінги, групові дискусії, роботи студентських дослідницьких груп, міжвузівські телеконференції. Важливим є їх поєднання з позааудиторною роботою, що також спрямована на формування та розвиток професійних навичок здобувачів. Якщо в форматі традиційного навчання педагог виступає як суб'єкт, а здобувач освіти – як об'єкт педагогічного процесу, то інтерактивне навчання засноване на прямій взаємодії здобувача з навчальним оточенням. Місце викладача на інтерактивних заняттях зводиться до того, щоб спрямовувати діяльність здобувачів на досягнення цілей заняття. Він, як і раніше, розробляє план заняття, однак включає до нього інтерактивні вправи та завдання, під час виконання яких здобувач вивчає програмний матеріал.

Мета інтерактивного заняття полягає у створенні комфортних умов навчання, за яких здобувач освіти відчуває свою успішність, свою інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання. Застосування інтерактивних методів навчання допомагає дати знання та навички, а також створити базу для роботи над вирішенням проблем після того, як навчання закінчиться. Інакше кажучи, інтерактивне навчання – це, передусім, діалогове навчання, під час якого здійснюється взаємодія між здобувачем освіти та викладачем, між самими здобувачами. Основними завданнями інтерактивних форм навчання є: пробудження у тих, хто навчається інтересу до предмета; ефективне засвоєння навчального матеріалу; самостійний пошук здобувачами освіти шляхів та варіантів вирішення поставленого навчального завдання (вибір одного із запропонованих варіантів або знаходження власного варіанту та обґрунтування рішення);

встановлення взаємодії між здобувачами, навчання працювати в команді, виявляти терпимість до будь-якої точки зору, поважати право кожного на свободу слова, визнавати його переваги; формування життєвих та професійних навичок; вихід до рівня усвідомленої компетентності здобувача [1, с. 41].

Під час розробки інтерактивного заняття викладач має враховувати певні принципи роботи: заняття – не лекція, а спільна робота; усі учасники рівні незалежно від віку, соціального статусу, досвіду, місця роботи; кожен учасник має право на власну думку щодо будь-якого питання; немає місця прямій критиці особистості (критиці може бути піддана лише ідея); все сказане на занятті – не керівництво до дії, а інформація для роздумів.

Інтерактивне навчання дозволяє вирішувати одночасно кілька завдань, головним з яких є розвиток комунікативних умінь та навичок. Воно допомагає встановленню емоційних контактів між здобувачами освіти, допомагає реалізувати виховне завдання, оскільки привчає працювати в команді, прислухатися до думки своїх товаришів, забезпечує високу мотивацію, міцність знань, творчість та фантазію, комунікабельність, активну життєву позицію, цінність індивідуальності, свободу самовираження, акцентування на діяльності, взаємоповагу та демократичність. Використання інтерактивних форм у процесі навчання, як свідчить практика, знімає нервові навантаження здобувачів, дає можливість змінювати форми своєї діяльності, переключати увагу на вузлові питання теми заняття. То ж, впровадження інтерактивних форм навчання – один із найважливіших напрямів удосконалення підготовки майбутніх вчителів на історичному факультеті.

Таким чином, мета навчального процесу – це не лише передача знань, умінь та навичок від викладача до здобувача освіти, а й розвиток у здобувачів здатності до безперервної самоосвіти, прагнення до оновлення знань та творчого їх використання на практиці. Здобувач сприймається як активний елемент навчального процесу, отже, його необхідно включати до діяльності. Вирішення цих завдань неможливе без застосування інноваційних технологій у освітньому процесі.

Список використаних джерел:

1. Інноваційні технології навчання: навч. посібн. / колектив авторів; відп. ред. Бахтіярова Х. Ш.; наук. ред. Арістова А. В.; упорядн. словника Волобуєва С.В. Київ : НТУ, 2017. 172 с.
2. Василюк А., Дей М., Базелюк В. та ін. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. Василюк А., Дей М. НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ, Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 176 с.

SUPER CHALLENGE FROM ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE COMPLEXITY OF DEALING WITH DATA

Pidchosa Oleksandr

PhD in Economics, Associate Professor

One Belt One Road Research Institute,

Hong Kong Chu Hai College & Institute of International Relations,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

The modern concept of artificial intelligence, as a scientific field, began to develop actively in the late 1950s with the advent of sufficiently powerful computers. Like the computers themselves, the first supercomputers and complex software with the features of artificial intelligence appeared in the military sector with the development of nuclear programmes. Later, their use expanded significantly, but was still largely limited to defense research and use.

The main tasks of artificial intelligence include analysis and problem solving; the possibility of self-learning; the ability to perceive and reproduce human speech, to move and plan movement parameters, etc. All these are carried out on the basis of data collection and processing. The more data are available, the higher the accuracy / correctness of tasks will be.

As we can see from the above range of tasks, the artificial intelligence can be used in almost any area of the economy and everyday life. It is used in robotic vacuum cleaners which remember the layout of rooms, identify obstacles, living and non-living objects with technical vision, increasing the efficiency of cleaning and battery usage. AI is applied for writing scripts for films and TV shows, when it can write a script that meets the needs of a particular social group or several groups after analyzing data from social networks; to high-frequency trading, when the analysis of market changes and execution of a large number of orders takes place in a fraction of a second, which increases the turnover of resources and the profit of an investment company without human intervention. Not to mention the military application, which is a priority area for the use of AI, like it was 60 years ago [2; 4].

As one can see from the examples listed, AI solves many types of tasks much better than a human, but still its use was quite limited and was not available to any user before OpenAI allowed access to ChatGPT. This event literally stirred up the whole world and launched a discussion between supporters and opponents of the development and massive use of AI.

Many purely economic aspects are widely discussed: competition between developers, new business models, features of advertising using AI,

etc. The ethical issues associated with the massive use of AI, for example, taboo topics, extremism and terrorism, medical diagnoses, passing exams at universities, etc. are also very important. But the most fundamental question for us is how information processing will change and what consequences this may have in the future.

The active development of the Internet and search services in the 2000s, the rise of social networks in the 2010s, and mass distribution of smart phones have accelerated the transition to a fragmented perception of reality by many people, without understanding the existing relationships.

In a certain sense, a feeling has formed that it is almost always possible to obtain any necessary information without spending much time and resources, for example, one does not have to go to the library to read a rare book or there is no need to be able to use encyclopedias, etc.

News is actively spread through social media networks. And very often, individual episodes or news are taken out of context and used for manipulation, or even artificially created, like fake news, to form a person's ideas, reactions, and emotional response that the ordering customer needs. Accordingly, it is difficult for a person without a holistic perception of reality to distinguish the truth from lies and manipulation.

It cannot be denied that this was the case before, but mass secondary education in the 20th century actually 'stitched' together disparate elements of knowledge and gave a person a relatively complete picture of the world and processes around, and also taught how to learn.

Since the beginning of the 2000s, in most developed and developing countries, mass education has been simplified, and the learning process has shifted to obtaining simple knowledge – memorizing individual fragments (pieces of information), often without comprehending and linking them into a holistic knowledge. Checking such knowledge among students is carried out using testing, which does not give an answer about the depth of knowledge. Add to this the simplified access to information via the Internet, mentioned above, and we get an individual who processes the information mechanistically – it is quickly found, used and forgotten.

In such a model, artificial intelligence, which has access to and processes huge amounts of data in seconds, is much more powerful than a person who cannot connect fragmentary knowledge through thinking.

It can be admitted that applications that use elements of artificial intelligence (very advanced algorithms) can show substantial performance that seems overwhelming compared to how the search engines available to us worked in the past. At the same time, using the example of ChatGPT, we see that AI can not only be used as a search engine, but can also very quickly give us information in a structured form and even with certain conclusions and assessments, which can be quite a challenge for many people working independently, so they will be happy to use such services. It seems to be fast,

convenient and free (at least for now). But what risks and problems could arise during the operation of such an information management system?

They say that ‘data is the new oil of the digital economy’ [1; 3] and we can agree with it with some reservations. For example, it is not enough to have data, one must be able to work with it. Thus, if the data is a value, it can be converted into money. Therefore, what was in the public domain at the dawn of the Internet – copies of books, musical recordings, software, statistics, articles, etc. – are now increasingly withdrawn from free access. Will AI find a way to restricted access data (e.g. various subscriptions models) for more accurate processing, and will we have to pay for it? This still remains an open question.

It should be noted that geopolitical competition and its manifestations lead to the fragmentation of the global Internet and the formation of separate zones highly protected from penetration, with even greater restrictions on access to data, which also reduces efficiency and affects the results of AI operation, and hence the conclusions and assessments which it does. Various languages and correctness of technical translation and further comparison of various data by artificial intelligence also limit AI to some extent.

Also, relevant information can be blurred by falsified data in order to achieve the goal of misleading the recipient, the essence is distorted, concepts are substituted (for example, unreliable statistics, etc.). At first glance, it seems the data is relevant, while it is difficult to determine is it free from deception. And such data can be manipulated by AI, further increasing the distortion of the final result.

In order to evaluate the results (a selection of data, text, etc.) that the algorithm has prepared, a person working with information should be highly educated and immediately understand what quality these conclusions are, evaluate their reliability and relevance. Especially if something depends on the use of this information.

Thus, the process of working with information is not simplified with the opening of mass access to AI services, but rather becomes more complicated. In this regard, learning and thinking should reach a new level in order to first of all be able to evaluate the work of algorithms, and also to be in demand in a world where a lot of tasks can be optimized with the help of AI, and the question of human competitiveness in relation to AI will be very sharp.

Obviously, a human cannot remember everything and how AI can quickly process huge amounts of data, so he needs to be able to isolate the most valuable from the information flow – this is a very complicated, but solvable task with the appropriate methodological apparatus. After that, we need to be able to tie together the important elements into the big picture. Experience and personal attitude to the subject, on the one hand, can affect objectivity, but on the other hand, very often they are an important element of an

individual's creativity (scientific, artistic, engineering, etc.), as well as a certain filter in the decision-making process.

The mechanistic approach of the algorithm might be more objective in the presence of full reliable data and take into account a large number of options, but will not be able to give a psycho-emotional assessment (understand feelings and experiences) or evaluate the subtext (layers of text) – this is where limitation of a straightforward approach to working with information appears. The algorithm will probably not be able to evaluate contexts and take them into account in big data processing for a long time.

There is also a big difference between human thinking and compilation based on enumeration and selection of the right answers that match the search conditions, by an algorithm. In this context, the problem of energy costs arises. The workings of the human mind spends much less energy than supercomputers, which, in the conditions of an energy crisis, will also likely be a limiting factor in the mass introduction of artificial intelligence systems. Perhaps this problem will be solved with the further development of quantum technologies.

At the same time we one should admit, that automation of tasks using AI can work quite effectively, but transferring the function of preparing conclusions and making decisions from a person to a software and hardware complex (with the exception of individual cases, for example, performing tasks in deep space, etc.), especially in everyday life, seems dangerous (given the limitations described above).

There are other problems, for example, what if there is no information on the Internet for a search term? How will the algorithm solve this problem, and how will a person already accustomed to using and trusting AI solves it. These questions as well as ethical ones are very important and require further study.

Undoubtedly, the topic of the AI development and its impact on our lives is immense, but today it is obvious that its widespread introduction is not only a super-challenge for the education sector, but also for the future of humanity as a whole.

References:

1. The PyCoach. (July 21, 2022) Is data the new oil of the 21st century or just an overrated asset? Available at: <https://towardsdatascience.com/is-data-the-new-oil-of-the-21st-century-or-just-an-overrated-asset-1dbb05b8ccdf>.
2. The Emergent. (March 14, 2023) Top 21 applications of Artificial Intelligence in 2023. Available at: <https://techemergent.com/applications-of-artificial-intelligence>.
3. Sharma R. (March 29, 2023) Is data really the new oil in 2023? Available at: <https://www.upgrad.com/blog/why-data-is-the-new-oil>.
4. Biswal A. (April 4, 2023) Top 18 artificial intelligence (AI) applications in 2023: Simplilearn. Available at: <https://www.simplilearn.com/tutorials/artificial-intelligence-tutorial/artificial-intelligence-applications>.

СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ДОКАЗАХ МІЖНАРОДНИХ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Скляр Надія Михайлівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Донецького державного університету внутрішніх справ

Рік воєнного протистояння України проти Росії ініціював активну роботу дипломатичної, правової, судової та правоохоронної системи нашої держави щодо притягнення до відповідальності країни – агресорки за міжнародні воєнні злочини. За останній рік наша країна звернулась до усіх міжнародних інституцій, в яких можна росію притягнути до відповідальності. Головний судовий орган ООН-міжнародний суд у Гаазі прийняв позов від нашої країни щодо притягнення до відповідальності РФ за спотворення поняття геноциду для виправдання агресії [1]. Як Україна, так і Росія є сторонами Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [2], та, відповідно, надали свою згоду на вирішення спорів у рамках вищезазначеної Конвенції [2]. Міжнародний суд в Гаазі має повноваження щодо розгляду спорів через порушення зобов'язань країн відносно недотримання норм Конвенції [2] та покарання винних у злочинах геноциду, незалежно від того, де вони відбуваються.

Підставою військового вторгнення в Україну під виглядом «спеціальної військової операції» РФ називає викривлене поняття геноциду зі сторони української влади по відношенню до мешканців Донецької та Луганської обл. Крім того, заперечення права на існування України та українського народу у риторичі агресора, примусове виселення людей та дітей з окупованих територій, означає намір геноциду українського народу.

В історії людства та в практиці міжнародного суду ООН існує чимало інструментів для обґрунтування міжнародних злочинів. Але сучасний стан ведення війни та розвитку технічної бази і технологій диктують нові стандарти проведення розслідувань та фіксації міжнародних злочинів та злочинів проти людства.

Збивства цивільних під час війни належать до міжнародно-правових злочинів, які розглядає Міжнародний кримінальний суд у Гаазі. Правозахисні організації документують всі випадки злочинів проти цивільних для майбутнього суду в Гаазі над воєнними злочинцями. Так, Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими та Міжнародна асоціація юристів (ІВА), яка базується в Лондоні,

розробили спеціальний додаток → eyeWitness to Atrocities (Очевидець звірств) для тих людей, які стали свідками воєнних злочинів, за допомогою якого є можливість фіксації їх для міжнародних судів [3]. Додаток дозволяє очевидцям максимально безпечно зафіксувати воєнні злочини у формі, яка може бути прийнятою в міжнародних судах. Додаток замаскований під звичайну програму-фотокамеру. Проте він відразу відправляє відзняті матеріали на безпечний сервер і може негайно видаляти їх з пам'яті телефону.

Фото та відео, а також примітки до них, не можна побачити у галереї телефону, якщо не знати спеціальний код доступу. Також є «кнопка паніки», яка дозволяє швидко стерти всі матеріали. Таким чином особа, яка документує злочини, буде максимально захищена від переслідувань. Проте розробники радять спочатку переконатися, що фіксувати воєнні злочини безпечно для життя та здоров'я. Згодом міжнародна команда юристів розглядає завантажені матеріали і вирішує, чи можна використовувати їх у судових провадженнях [3].

Центром прав людини ZMINA, Українською Гельсінською спілкою з прав людини, Truth Hounds, Ukrainian Legal Advisory Group було розроблено Пам'ятку фіксації доказів злочинів проти цивільного населення [4]. Провідні фахівці цих організацій збирають та систематизують інформацію про воєнні злочини та злочини проти людяності під час російського вторгнення.

Американський досвід обробки інформації з відкритих джерел: соціальних мереж, медіа-ресурсів, офіційних джерел, представлених у відкритих цифрових мережах, успішно використовується нашими розвідувальними та правоохоронними органами. Для своєї діяльності та підготовки звітів Розвідувальне управління МО США використовує до 80% інформації з відкритих джерел, таких як: медіа-ресурси, соціальні мережі, офіційні джерела [5]. Методологія розвідувальної діяльності під назвою OSINT (Open source intelligence), котра передбачає пошук, аналіз та первинну обробку інформації, отриманої з відкритих джерел, особливої актуальності набула в наш час, коли більшість інформації подається у цифровому вигляді і може бути отримана безпосередньо з інтернету [6]. Результати такої інформаційно-аналітичної діяльності використовуються для прийняття рішень у сфері безпеки та оборони, зовнішньо-політичної діяльності, для забезпечення кримінальних розслідувань, у комерційній сфері тощо.

Інструментарій OSINT активно використовується українською стороною у російсько-українській війні насамперед за такими напрямками: 1 – розвідувальна діяльність з метою виявлення розташування та спостереження за переміщенням військової техніки та живої сили противника; 2 – фіксування наслідків військових злочинів з метою їх реєстрації та подальшого використання у судових процесах

проти російської федерації; 3 – донесення до міжнародного співтовариства правдивої інформації про військову агресію та злочинну діяльність російських збройних сил на окупованих територіях; 4 – відслідковування злочинної діяльності російських приватних військових компаній та незаконних воєнізованих формувань, які брали участь у збройних конфліктах на території інших держав; 5 – виявлення порушень норм міжнародного права та санкційних обмежень з боку Росії та іноземних державних чи недержавних структур; 6 – протидія інформаційним операціям Росії, спрямованих на поширення неправдивої інформації та пропаганди у міжнародному інформаційному просторі; 7 – запобігання здійснення російською стороною злочинних дій та терористичних актів «під чужим прапором», з метою дискредитації українських сил оборони [6].

Ще один сучасний інструмент в доказах міжнародних воєнних злочинів є розроблений школою права Університету Каліфорнії в Берклі (University of California, Berkeley) разом з Офісом Верховного комісара ООН з прав людини – Протокол Берклі. Він представляє собою практичний посібник з ефективного використання цифрової інформації з відкритим доступом при розслідуванні кримінальних правопорушень міжнародного кримінального права, порушень прав людини, миру та безпеки людства [7].

Протокол Берклі передбачає:

1. Методи та процедури для збирання, аналізу та зберігання відкритих даних з дотриманням: професійних принципів (підзвітність, об'єктивність та компетентність, відповідність нормам права та заходам безпеки); методологічних принципів (точність, збереження та захист даних); етичних міркувань (захист гідності усіх осіб, залучених до розслідування, забезпечення скромності, інклюзивності, незалежності, прозорості);

2. Визначення правових рамок розслідування.

3. Безпечові застереження: для слідчих, свідків, постраждалих; для інформаційної інфраструктури, апаратного та програмного забезпечення.

Застосування Протоколу Берклі допоможе врахувати дані сотень і тисяч людей, які незалежно одне від одного фіксують вчинені рф кримінальні правопорушення за допомогою найпростіших засобів – камер, телефонів та Інтернету на окупованій території, а також на територіях, де безперервно ведуться бойові дії. На сьогодні слідчі вже зараз керуються Протоколом Берклі, який схвалений Офісом Генерального прокурора [8]. Але існує недостатня врегульованість національного інституту електронних доказів у КПК України, яка визначається у нечіткому визначенні понять електронних доказів та їх видів. Отже, виникає необхідність у розмежуванні електронного документа ік офіційного та документа, який надається в електронній

формі. Також є проблематика прискороного навчання студентів юридичних ВНЗ та ВНЗ, які готують фахівців з безпеки, алгоритму застосування Протоколу Берклі, інструментарію OSINT та іншим сучасним інструментам в доказах міжнародних злочинів. А це може тягнути затримку в представленні доказової бази в міжнародному суді ООН.

Отже, сучасні цифрові інструменти надають можливість фіксувати порушення прав і свобод людини як на окупованих територіях, так і в місцях ведення бойових дій. Але для ефективного їх використання та можливого застосування в міжнародних судах, необхідно удосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства України та введення в програму юридичних дисциплін старших курсів для студентів юридичних і правоохоронних спеціальностей практичного курсу з використання таких інструментів. Оскільки, попри відсутність реального механізму, який би змусив Росію виконати рішення Суду та задовільнити вимоги України, наша задача – нормативно засвідчити, що Росія зруйнувала міжнародний правопорядок, збудований після Другої Світової війни. А питання відповідності доказової бази з цього приводу – це питання не лише нашої країни, а й усієї міжнародної спільноти.

Список використаних джерел:

1. International Court of Justice. Allegations of genocide under the convention on the prevention and punishment of the crime of genocide (Ukraine v. Russian Federation): Application Instituting Proceedings filed in the Registry of the Court on 26 February 2022. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220227-APP-01-00-EN.pdf>.
2. Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього: міжнародний документ ООН від 14.12.1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_389#Text
3. Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими: е-сторінка FB. URL: <https://www.facebook.com/koordshtab/photos/a.122562683865821/127541290034627>.
4. Пам'ятка фіксації доказів злочинів проти цивільного населення. URL: <https://zmina.info/articles/pamyatka-fiksaciyi-dokaziv-zlochyniv-protiy-cyvil'nogo-naselennya>.
5. Tau B., Volz D. Defense Intelligence Agency Expected to Lead Military's Use of 'Open Source' Data. *The Wall Street Journal*. URL: <https://www.wsj.com/articles/defense-intelligence-agency-expected-tolead-militarys-use-of-open-source-data-11639142686>.
6. Smith-Boyle V. How OSINT Has Shaped the War in Ukraine. American Security Project. URL: <https://www.americansecurityproject.org/osintin-ukraine>.
7. Протокол Берклі: як відкриті джерела допомагають притягнути росію до відповідальності. URL: <https://cedem.org.ua/news/protokol-berkli>.
8. Процедура збору та фіксації е-доказів обов'язково має включати фахівців комп'ютерних технологій. URL: <https://radako.com.ua/news/procedura-zboru-ta-fiksaciyi-e-dokaziv-obovyazkovo-maie-vklyuchati-fahivciv-kompyuternih>.

ЦИФРОВА ЕКОСИСТЕМА В ЕКОНОМІЦІ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД

Радєв Дмитро Валерійович
аспірант

Класичного приватного університету, м. Запоріжжя

Концепція «цифрової екосистеми» у контексті економічних досліджень дозволяє репрезентувати динамічні взаємозв'язки та процеси, характерні для комплексних економічних систем, які функціонують у цифровій економіці. Ця концепція акцентує на критичній ролі взаємозалежності між учасниками, які можуть одночасно знаходитись у стані конкуренції та колаборації з метою адаптації до змін інституціонального середовища. Використання інституціональної теорії для аналізу цифрових економічних екосистем дозволяє глибше зрозуміти, як інституціональне середовище та дії інституціональних акторів впливають на інноваційний процес формування та розвитку екосистем.

На підґрунті узагальнення наукових досліджень виокремлено основні елементи цифрової екосистеми в економіці:

1. Інституціональне середовище. Цифрові екосистеми функціонують у межах інституціонального середовища, у межах якого компанії можуть формувати і управляти конкурентними перевагами. Сучасне інституціональне середовище вимагає від компаній здатності до створення синергії через стратегічні партнерства та коопетицію, тобто одночасну конкуренцію та співпрацю. Цей підхід дозволяє максимізувати цінність для всіх учасників екосистеми та сприяє створенню інноваційного середовища. Компанії можуть використовувати цифрові платформи як фундамент для розвитку екосистем, що сприяє інноваціям та спрощує інтеграцію продуктів і послуг від різноманітних учасників [1].

2. Інституціональні актори. Екосистеми представляють собою взаємопов'язані мережі організацій, які охоплюють постачальників, розподільників, клієнтів, партнерів, регуляторів та інших стейкхолдерів. Бізнес-екосистеми інтегрують в себе потенційно необмежену множину компаній, що співпрацюють з метою здобуття конкурентних порівняльних переваг через створення симбіотичних зв'язків. Такі екосистеми забезпечують учасникам здатність до експансії за межі своєї первинної доменної сфери за рахунок екосистеми. Це досягається завдяки використанню наявної ринкової сили, технологічних можливостей і репутації для розширення на

суміжні ринки, що, у свою чергу, дозволяє учасникам генерувати нові цінності, недосяжні для них без екосистеми, а споживачам – отримувати додаткові користі. Цифрові бізнес-екосистеми каталізують трансформацію традиційних виробничих ресурсів у цифрові послуги, що призводить до зростання сервісизації міжнародної економіки [2].

3. Інституціональні стратегії. Компанії та інші організації в цифрових економічних екосистемах розробляють інституціональні стратегії, щоб максимізувати свої переваги та мінімізувати ризики в інституційному середовищі. Визначимо ключові інституціональні стратегії: адаптація до інституціональних рамок; інституціональне вбудування; мережеві стратегії; партнерство, коаліції та альянси; лобіювання за зміни; адвокація; інновації в межах інституціональних рамок; інноваційне експериментування поза межами інституціональних рамок; клієнтоорієнтованість. В управлінні цифровими екосистемами цінними стратегічними орієнтирами стають гнучкість, інноваційне лідерство та здатність до співпраці [3].

4. Інституціональні рамки в цифровій екосистемі відіграють фундаментальну роль у визначенні правил гри для всіх учасників та формуванні умов для інноваційного розвитку. Вони становлять комплекс правових, нормативних, етичних та культурних принципів і положень, що регулюють взаємодії між акторами цифрової екосистеми. Інституціональні рамки забезпечують стабільність та передбачуваність, необхідні для інвестицій та довгострокового планування. Водночас вони мають бути достатньо гнучкими, щоб адаптуватися до швидких змін у цифровому світі, сприяючи інноваціям та експериментам.

5. Інституціональні процеси. Вони охоплюють широкий спектр діяльності від встановлення правил і норм до модифікації та застосування існуючих інституційних рамок у відповідь на нові технологічні та соціальні виклики. Інституціональні процеси в цифровій екосистемі можна розділити на три основні категорії: створення (розробка), функціонування (застосування) та адаптація (модифікація). Загалом вони сприяють створенню стабільного, безпечного та інноваційного середовища, що може ефективно адаптуватися до швидких змін у технологіях та соціально-економічних умовах [3].

6. Інституціональні зміни. Цифрові екосистеми можуть ініціювати або сприяти інституціональним змінам, адаптуючи правила та норми до нових технологічних реалій. Ці зміни є відповіддю на нові виклики та можливості цифрової трансформації та спрямовані на стимулювання інновацій, захист прав користувачів і забезпечення стійкого розвитку цифрової екосистеми. Основні напрями

інституціональних змін: адаптація правових рамок; нормативна гнучкість; етичні та культурні адаптації; участь зацікавлених сторін.

Такий підхід дозволяє упорядкувати складну структуру цифрової екосистеми з позицій інституціональної теорії, проаналізувати роль формальних і неформальних інститутів у формуванні поведінки учасників екосистеми; дослідити її інституціональну динаміку; виявити взаємовплив інститутів та акторів екосистеми, розробити інституціональні стратегії з метою ініціювання, сприяння або адаптації до інституціональних змін.

Список використаних джерел:

1. Jacobides M., Cennamo C., Gawer A. Towards a theory of ecosystems. *Strategic Management Journal*. 2018. Vol. 39(8). P. 2255–2276.
2. Резнікова Н., Шлапак А., Іващенко О. Від промислових екосистем до екосистем цифрової економіки: нові бізнес-моделі і моделі конкуренції в умовах діджиталізації міжнародної торгівлі товарами і послугами. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 2 (316). С. 332–340. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-52>
3. Williams T. Product Ecosystems: Extrinsic Value in Product Design. Queensland University of Technology, 2019. 363 p. URL: https://eprints.qut.edu.au/132602/1/Timothy_Williams_Thesis.pdf

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

Матеріали доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції

**«ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
ДЕРЖАВИ ТА РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ
СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»**

(м. Ужгород, 19-20 травня 2023 року)

Підписано до друку 31.05.2023. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно друк. арк. 9,53. Тираж 100. Замовлення № 0523-026.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубічка, 44
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.